

P

30

SZÖLLŐSI ZSIGMOND

Palma di Palma

ELBESZÉLÉSEK

75

BUDAPEST

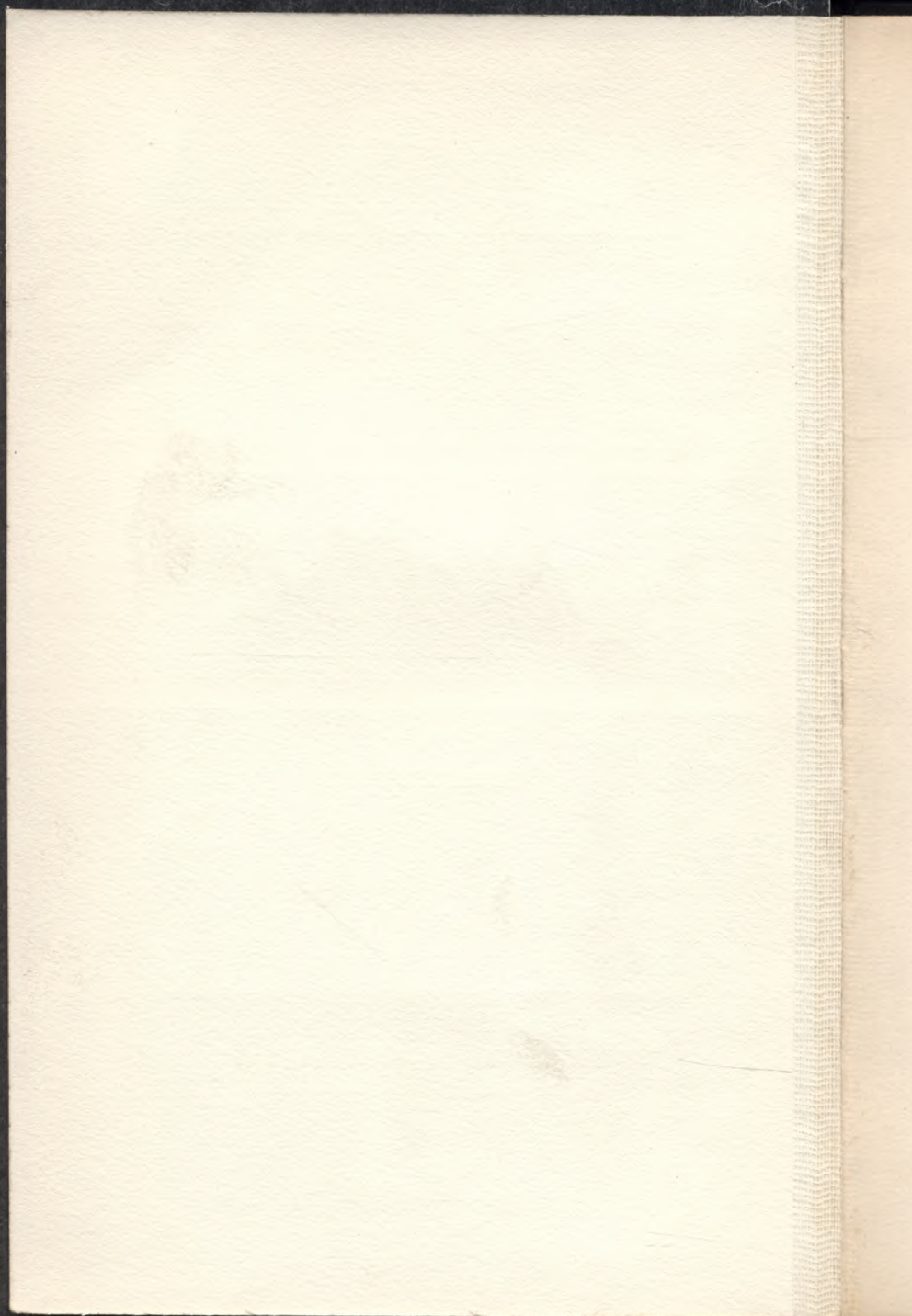
FRANKLIN-TÁRSULAT

magyar irod. intézet és könyvnyomda

1908

Ara füzve 4 K.

Köteles példány
FRANKLIN-TÁRSULAT

SZŐLLŐSI ZSIGMOND

★

PALMA DI PALMA

ELBESZÉLÉSEK

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

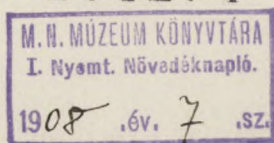
MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA

1908

P. o. könyv.
1441 la

194194

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Palma di Palma.

I.

Száz frankot adott Gyetvai Pongrácz egy harmincz frankos jegyért és e mellett még elmondhatta, hogy olesón jutott hozzá. Vagy ötven ember élt abból — és gyönyörűen megélt belőle — hogy mindenütt előtte járt Palma di Palmának és megvett minden jegyet a hangversenyére. Ez biztos üzlet volt. A legrosszabb eset az volt, hogy csak dupla áron adták el őket, de eladni eladták okvetetlenül. A mi nagyon természetes is. Ugyan melyik asszony sajnálta volna a fülbevalója árát, hogy egy jó félórán át láthassa Palma di Palmát, a ki kosarat adott egy királynak. Akkor nagy lapok vezérczikkekben zengték a

dicséretét és megírták róla, hogy egy birodalom háláját érdemelte ki magának, mert végre is egy nemzet nyugalma becsesebb érték, mint egy fejedelem boldogsága. Sőt becsesebb, mint a Palma di Palma boldogsága is. Ugy beszéltek és írták ugyanis, hogy Arnulf király szerelme nem volt viszonzatlan, a kosarat, a mit kapott, Palma di Palma nehéz könnyekkel sirta tele.

A regény vége mégis az lett, hogy egyik szereplője se halt bele. Se a király, se az énekesnő. Arnulf király megmaradt a trónnak és a históriának, Palma di Palma pedig Prachtbart urnak jutott, a geniális impresszáriónak, a ki esténként tizezer frankot fizetett neki öt dalocska elénekléseért. Ennél többet a közönség se kívánt tőle soha.

II.

Az igazgatósági palota nagy hangversenytérme estére a kirakata lett a legelőkelőbb világfürdő minden ékességének. Az asszonyok

nyakán és hajában annyi tündöklő drágakő, hogy a terem talán világos maradt volna akkor is, ha a villámos csillárokat eloltják. És az egész fényes sokadalom tele az izgatótt türelmetlenség lázával. Valósággal sóvárogva várták a divát, a kit látni éppen olyan nehezen megszerezhető gyönyörűség volt, mint hallani. Palma di Palma soha se állt még fotografus gépe elé és másutt, mint a dobogón, egyáltalában nem mulatta magát a közönségnek. Ha kikocsizott, átláthatatlan ezüsthabos fátyol fődte az arczát; a hotelben ki nem mozdult a lakóosztályából, fogadni pedig nem fogadott senkit.

Végre . . .

A függöny szétrebbent. A szinpadból mindössze talán egy méternyi szélességű csik látszott. E mögött kis fehér selyemfal. A szinpad közepén félkör alaku bemélyedés, fekete bársony függönyfallal. A kárpit mögött megszólalt a zongora, a fekete bársonyfüggöny egy pillanatra szétnyílt és mikor megint összecsapódott, már előtte állt a félkörű bemélyedés közepén, kezét egy alacsony fekete osz-

lopra támasztva, egy magas nyulánk fehér-
ruhás leány. Koromfekete haja simán lefésülve,
hófehér, kerek arczából úgy ragyogott ki két
nagy szeme, mint két fájdalmas, mély tűzü
fekete gyémánt. Palma di Palma.

A selymes sokaság megzizzent. A suho-
gásba egy elejtett gukker tompa dobba-
nása vágódott. Egy csomó ember dühösen
fordult az ügyetlen felé, egy páran pisszeg-
tek is, de Gyetvai, ő ejtette ki reszkető ke-
zéből a messzelátóját, nem hallotta ezt a
pisszegést. Valószínűleg azt se hallotta, hogy
mit énekel Palma di Palma. Egész lelke, min-
den érzéke a szemébe szállt, a mely kidül-
ledten meredt a szinpadon álló leányra. És
mennél tovább nézte, annál izgatottabb lett.
A homlokát kiverte a verejték, az arcza hol
kipirult, hol elfehéredett. Alig tudta magát
annyira türtőztetni, hogy ott maradjon a szé-
kén. A szive dobbanása a torkát verte és a
meglepetés első szédületében majd hogy föl
nem ugrott a szinpadra.

Pusztá hasonlóság ez nem lehetett. Ennyire
csak — saját magához hasonlíthat az ember.

Ez az alak, ez az arcz, ez a hang és ez a szem . . . főleg ez a szem; ez nem lehet a másé, hiszen ha még egy ilyen lehetne a világon, akkor Gyetvai Pongrácz nem tudott volna rá hét esztendő múlva is olyan világosan, tisztán emlékezni, mintha ezelőtt egy órával látta volna utoljára.

Szinte kétségbeesetten futtatta körül a tekintetét a teremben, hátha lenne itt valaki, a ki a segítségére lehetne ebben a gyötrelmes kétségében. A mi különben lehetetlen és nevetséges föltevés volt. Ugyan ki lehetne itt, a belga tengerparton, olyan ember, a ki ismerte volna Kádár Lenkét, az Istenben boldogult füzes-gyetvai tanító leányát? Füzes-Gyetva nagyon kevés vendéget szolgáltat a világfürdőknek és Kádár Lenkét a gyetvaiak se látták már hét esztendő óta, a mikor a tanító árvája ott hagyta a falut, elment, állítólag az atyafiságát megkeresni, Felsőmagyarországba.

Szerencséjére a hangverseny huszonöt percz alatt véget ért. Gyetvai úgy érezte, hogy ha még tovább tart öt perczcel, meg kellett

volna fuladnia. Az izgalom égette a torkát. Beszélennie kell ezzel a nővel: okvetetlenül, ha falakat is kell lerombolnia, hogy hozzájuthasson.

A művésznő a Grand Hotelben volt szállva. Gyetvai egy fél órai lőtás-futás után, mialatt megtudta, hogy vele beszélnie ma lehetetlenebb, mint az, hogy átúszsza a Csendes-óceánt, elért annyit, hogy legalább Prachtbarth ur fogadta. Az impresszárió kegyesen végighallgatta a kérését, azután szelid, de könyörtelenül határozott mosolylyal mondta:

— A mit ön kíván, uram, az teljes lehetlenség. A művésznő soha sem fogad senkit. Hasztalan minden próbálkozás.

De Gyetvai nem tágitott. Olyan határozottsággal, olyan lélekkel tele állította, hogy neki okvetetlenül beszélnie kell a divával, hogy az impresszárió végre is bizonyos nyugtalansággal kérdezte:

— De hát mit akar tőle? Meg akarja kérni a kezét, vagy meg akarja interjувolni? Biztosíthatom, hogy mindkét esetben teljesen meddő a törekvése!

Gyetvai nyugodtan felelt:

— Sem az egyiket nem akarom, sem a másikat. Én csak arra kérem önt, legyen szíves ezt a borítékba zárt névjegyet hozzájutatni, a válaszáért holnap délelőtt tíz órakor eljövök.

Prachtbarth úr vállat vont:

— Ha ezzel önnek szívességet teszek, ezt megtehetem.

— A legnagyobb mértékben lekötelez vele.

... A strandon óriás tömeg sétált a holdfényben. Mindenütt Palma di Palmáról folyt a szó. A történelmi regényéről, a melynél többet senki se tudott róla. Még a nemzetiségét sem. Az egyik olasz nőnek mondta, a másik spanyolnak, a harmadik francziának. De beszélték azt is, hogy egy kubai ültetvényes leánya. Szóval mást tudott róla mindenki, háttávozottat senki. Biztos csak az volt, hogy Arnulf király Párisban felejtette rajta a szemét: de hogy akkor mi volt, már erről is két verzió járta. Az egyik szerint kóristanő, a másik szerint páholynyitogató leány volt egy színházban.

III.

Gyetvai Pongrácz egész éjszaka nem hunyta le a szemét. Hajnalig ott ült az ablak mellett és a tenger sötét síkján egy képet látott az emlékezete a holdfényben. Egy kertben, rózsafával szegett keskeny ösvényen egy fehér ruhás fiatal leány és egy magas fiatal ember. Tökéletes, nagy csönd, a holdvilágos levegő tele rózsáillattal. A leány a legény vállára teszi a kezét, az arcza olyan fehér, mint a hab a szemében, a csodálatos nagy fekete szemében köny remeg. És könyharmatos a hangja is, mikor mondja:

— De ha nem jön vissza, ha elhagy engem, akkor én meghaltam.

A legény pedig válasz helyett leszakít egy szál rózsát, megcsókolja és odaadja a leánynak. Azután meg az egyik jobbra, a másik balra.

Gyetvai fölpattant a székről.

— Nem lehet más . . . Nem lehet más . . . A szeme, a melyik mindig olyan volt, mintha köny ragyogna benne! . . . Ilyen hasonlóság nincsen a világon.

IV.

Prachtbarth ur úgy a szemébe nézett Gyetvainak, mintha keresztül akarta volna furni a tekintetével. Most nem volt olyan mosolygós, mint az este, sőt valami elleplezhetetlen nyugtalanság ült a vonásain. Igen hidegen, kimérten, sőt bizonyos ellenséges kongásu hangon mondotta:

— A művésznő hajlandó önt elfogadni.

Az impresszárió maga kalauzolta a hotel folyosóján a Palma di Palma lakóosztályához. A jó ember sűrűn köszörülgette a torkát és oldalvást folyton mustrálgatta a kimondhatatlan nevű idegent, a ki előtt ime a hétzáros ajtó megnyilt. De nem kérdezett semmit, noha világosan ott volt az arczán, hogy ezzel erőszakot követett el magán. Mikor megérkeztek, bocsánatot kért, egy pillanatra előre ment, azután visszajött és ezzel a szóval köszönt el Gyetvaitól:

— A művésznő még mindig hajlandó önt fogadni.

A szoba, a melybe Gyetvait a komorna vezette, valóságos terem volt, négy ablakkal

a tengerre. Palma di Palma egy ablak mellett állt és meg se mozdult, mikor a férfi belépett. Csak a tekintetét fordította feléje. Csipkés, bő fehér ruha volt rajta, de különben semmi dísz. Semmiféle ékszer, még csak egy szál virág se a hajában. Se a hajában, se a szobában. Ismeretes volt róla, hogy Palma di Palma nem szereti a virágot.

Gyetvai, a mint belépett, egy pillanatra állva maradt az ajtóban, azután hirtelen a leány felé nézett:

— Tudtam, — mondotta repeső hangon, — hogy nem tévedhettem! Tudtam, hogy ez nem lehet csak hasonlatosság!

Az énekesnő merően nézett rá, hideg, nyugodt tekintettel, a mely megállította a férfit, mielőtt egészen odaért volna hozzá. Az arczába nézett és halkan mondotta francziául:

— Nem értem önt, uram.

Gyetvai megzavarodott tekintettel nézett rá:

— Nem ért engem? Lenke!... Micsoda tréfa ez?

A leány változatlan hangon ismételte:

— Nem értem önt, uram. Nem értem, hogy mit mond. A nyelvét nem értem.

Gyetvai végigsimitotta a homlokát. Valóságos kétségbeesés fogta el. Most, hogy egész közélről látta és szólni hallotta a leányt, esküdni mert volna rá, hogy nem tévedhet. De ez a nyugodtság, ez a merev nézés irtózatosan megzavarta. Maga érezte, hogy az arcza bárgyu kifejezést ölt, a mint rábámul. A hangja tele volt megrokkánással, mikor pár pillanatynyi szünet után megszólalt, most már ő is francia nyelven :

— Valóban nem értette meg a szavamat, kisasszony ? — kérdezte tétovázva, alig hallható hangon.

— A leány nyugodtan nézett a szemébe :

— Biztosíthatom, hogy — nem.

— Gyetvai vállat vont.

— Akkor hát, — mondotta halkán, — nincs más hátra, minthogy bocsánatot kérjek öntől, kisasszony, amért háborgattam és — távozzam.

Meghajtotta magát és kifelé indult.

Már az ajtónál volt, mikor a Palma di Palma hangja megállította:

— Uram!

Gyetvai visszafordult.

— Parancsol valamit, kisasszony?

— Kérem egy szóra.

És egy mozdulattal helyet mutatott neki. Gyetvai örömmel engedelmeskedett. Meggyőzve még mindig nem volt és a reménysége újra fellobbant.

Az énekesnő is leült szemben vele egy másik zsölyeszékbe:

— Uram, — kezdette, — hallottam, hogy ön velem minden áron beszélni akart velem. Olyan erősen követelte azt, hogy én szinte kötelességemnek éreztem, hogy meghallgassam önt. Az volt az érzésem, hogy ezzel az ön lelke békeességének, nyugalmanak tartozom.

Gyetvai a fejével intett, hogy: igen.

A leány folytatta:

— Nagyon örülök, hogy jól okoskodtam és ha kidenül is, hogy ön rossz nyomon járt, el kell ismernie, hogy én méltányos és jóakaratu voltam önhöz. . . . Ön valamely meggyőződést keresett és én, a mennyire tőlem telt, a módot erre önnek megadtam. Igaz?

— Igaz.

A leány elmosolyodott.

— Nos, ha igaz, akkor ön elismerte, hogy valamivel tartozik nekem. Azzal, a mit én már megtettem önnek. Ha én rendelkezésére álltam az ön kívánságának, respektálnia kell önnek is az én kívánságomat. Hajlandó erre?

— A legnagyobb készséggel.

— Köszönöm. Tulságosan úgy se fogom igénybe venni a nyilatkozó kedvét. A mód, a hogy ime összeakadtunk, ez a helyzet egy csomó dolgot maga is elmond. Ön keresett valakit, egy nőt, a kit már régen nem látott, a kiről nem tudta hova lett és s kiről ime egyszerre azt hitte, hogy megtalálta. Így van ugy-e?

A férfi nem felelt; csak összeránczolt homlokkal, merőn nézett a leány arczába.

— Nem felel, tehát, legalább nagyjában, eltaláltam. Lefőlebb abban tévedhettem, hogy kereste ezt a nőt. Lehet, hogy nem kereste, csak — ráakadt.

Gyetvai önkénytelenül lekapta a fejét. A

leány ajkán átvillámlott egy mosoly, azután megint nyugodt hangon folytatta :

— Önnek ez a leány bizonyára volt valakije. Szerette őt.

Gyetvai némán bólintott a fejével.

— Az is szerette önt.

— Szeretett.

— De azért elhagyta önt.

A férfi tagadólag intett.

— Tehát ön hagyta el őt. Érdemetlenné vált arra, hogy szeresse?

A férfi sóhajtott. Alig hallhatólag mondta:

— Nem. Ő hü volt és jó volt.

A leánynak jeges fény borította el a szemét. Csöndes, kemény hangon folytatta :

— Tehát — szegény leány volt. Akkor hát tudom a többit is. Ön, a hogy mondani szokták, meggondolta a dolgot. A szegény leánynak irt egy szép, hosszú levelet, egy gazdag leánynak pedig rövidesen megkérte a kezét.

Gyetvai szinte ijedten kapta föl a fejét és kutató tekintettel nézett a leány szemébe. Ez elmosolyodott.

— No, hallja uram, — mondta — ennek a kitalálásához igazán nem kell semmi boszorkányság. Nyugtassa meg a lelkét az a tudat, hogy ön nem volt se az első, se a százegyedik férfi, a ki így cselekedett. Ezért még senkit se vetnek börtönbe. A leány persze alkalmatlankodott. Sirt és fenyegetőzött.

A férfi hevesen rázta meg a fejét.

— Nem tette.

— Hát mit csinált?

— Nem tudom . . . Eltűnt . . . Elment.

— Hová?

— Nem tudom.

— Kereste valamikor?

Gyetzai tagadólag rázta meg a fejét.

— És ő se adott magáról semmiféle életjelt soha? . . . Mondja: nem érte önt azóta soha, semmiféle szerencsétlenség?

A férfi megint meglepetten emelte föl a fejét. Gyanakodó szemmel meredt a leányra, azután hosszú szünet után halkán mondta:

— Ezelőtt három évvel meghalt a feleségem . . . És akkor . . . akkor csakugyan kaptam egy levelet . . . talán félesztendővel erre . . .

— Töle?

— Nem. De róla . . . Azt irták nekem, hogy beteg. Valami ismeretlen ember írta. Franczia levél volt. Párisból küldték.

— Az irták róla, hogy beteg. És ön válaszolt? Vagy odautazott a beteghez? . . . Fölkereste?

A férfi lehajtotta a fejét és nem felelt. A leány hallgatott, várt egy pillanatig, azután folytatta:

— Tehát nem felelt és nem kereste. Ezen nincs mit röstellenie, hiszea az a nő immáron senkije se volt önnek . . . Hiszen ha még mindig szerette volna, akkor is, mikor mást vett el feleségül, akkor — két árulást követett volna el. Kettőnek hazudott volna. És az egyiknek — eskü alatt.

A leány megint szünetet tartott. Azután merőn nézve a férfit, a kinek egy szó nem jött ki az ajkán, emelt, kemény hangon folytatta:

— Ez logikus eljárás volt. A mi érthetetlen és különös, az az, a mit ön most cselekedett . . . Hogy itt van? . . . Mert, ha én

csakugyan az lennék, a kinek ön gondolt, a kihez,¹ mint állítja, annyira hasonlítok: mit felelne ön annak a kérdésére, hogy: mit keres itt? . . . Hogy mit akar tőle, a ki nem kellett önnek, mikor szegény volt és gyámoltalan? . . . A kit akkor kifosztott az életéből és elűzött magától: miért keresi most? Mit adhat neki most és mit követelhet tőle?

A férfi homlokát elöntötte a verejték. Irtózatossá zavarban, öntudatlanul kelt föl a székből és görnyedten, némán állt a leány előtt.

Ez pedig egy darab ideig némán nézte, azután szeliden mondta neki:

— Nos uram, most már nincs más hátra, mint hogy köszönje meg nékem szépen, hogy tévedett. Hogy nem az vagyok, a kit ön gondolt és a kit önnek fölkeresnie, hozzá odamennie csak akkor lenne szabad, ha ő csakugyan a kórházban feküdnék, betegen, szegényen, elhagyottan. De a kit, ha ön erősnek, gazdagnak és diadalmasnak lát, nem lehet más kötelessége, minthogy messze elkerülje . . . Isten önnel uram!

A férfi verejtékes, égő homlokkal sompolygott ki a szobából.

... Mikor aztán az ajtó becsukódott mögötte, Palma di Palma egy kis ébenfa-szekrényből, a mely az asztalon állott és kulccsal volt bezárva, kivett egy kopott tábláju, régi kis kapesos könyvet, a könyv lapjai közül pedig egy barnára száradt préselt rózsát. A tenyerével összemorzsolta a száraz virágot és a porát kiszórta az ablakon.

A fütő.

Dömötör ügyvéd urra egészen sajátos hatással volt a hír, hogy Vincze báró agyonlőtte magát. Dühbe hozta. A kövér kis emberke piros volt a méregtől és valósággal pofozta az asztalt, mialatt szabad folyást engedett a haragjának:

— Én az ilyen eseten nem tudok mást érezni, mint fölháborodást! Mélységes erkölcsi fölháborodást! Ha egy ember agyonlővi magát csak azért, mert nem járhat többé négylovas hintón, hát ez egyszerűen szemtelenség! Durva sértés mindazok ellen, a kik — gyalog járnak, a kik dolgoznak és mégis élnek! Hát az ilyen emberek élete nem élet?... Hát szegény embernek vagy munkával élő embernek lenni szégyen?... Ha

eluszott a vagyona a báró urnak, akkor tessék dolgozni! Ha nincs hintó, tessék gyalog járni vagy villámoson!... De minden erkölcsi érzésem tiltakozik az ellen, hogy valaki megölje magát, mert — nem milliomos. Ez erkölestelenség! A báró urnak nem kellett attól tartania, hogy éhen pusztul. Okvetetlenül bedugták volna valami jó kis hivatalba! De ő persze úgy gondolkodott, hogy inkább koporsóba fekszik, semhoggy gyalog járjon! Azt azonban még soha sem hallottam, hogy egy szegény ember elviselhetetlennek találja az életet, ha egyszerre hirtelen jobb sorba kerül, mint a milyenben addig volt!

— Biz ez igaz! — mondták rá hárman is egyszerre.

Az öreg Diviczky azonban a somi nábob, tagadólag rázta a fejét

A fiskális megütődve nézett rá:

— Te úgy találod, hogy nincs igazam?

Diviczky vontatottan felelt:

— Ilyen mereven nem merném tagadni az igazságodat, de esküdni se mernék rá. A te fölfogásod erkölce bizonyára egészségesebb,

mint a szegény Vincze báróé volt, a minek már az bizonyossága, hogy ő — bele is halt a magáéba. De viszont én úgy tartom, hogy a helyzetek, a melyekbe az életünk során kerülünk, nem olyan függetlenek egymástól, nem olyan önállóak, hogy mindig tisztán érvényesülhetnének a törvényeik. Az egyik emlékét belevisszük a másikba, hiszen az életünk végre is egy; mérlegelünk, összehasonlításokat teszünk és ez az emlékezés vagy rá gondolás sokszor döntő erőre kap a lelkünkben. Szövevényes valami az élet! . . . Nekem van egy emlékem, jó régen történt, de nem tudom elfelejteni.

Az olasz Rivierán töltöttem a tavaszt. Emlékszem, egy szép estén a tengerparton tündögéltem és a naplemente gyönyörű látványát élveztem. A mint a hatalmas tűzgolyó halk sülyedéssel csöndesen a víz alá merül és az ember a levegőn érzi, hogy izzó teste lassan-lassan kihül, tragikus fönségével mindig lekötötte a lelkemet. Nem birtam föltekinteni egész addig, a míg az utolsó csikot is elnyelte a hideg, híg tömeg, a mikor azután

fölvetettem kissé káprázó szememet —
ugyancsak meglepődtem.

Egy lépésnyire a padtól, a melyen ültem, nyulánk, magas fiatal leány állt fehér ruhában, széles karimájú szalmakalappal világoszőke haján. Mosolyogva nézett reám és az ujját a szája elé tartotta hallgatást parancsolóan.

Meglepetten keltem föl, a leány pedig, a kit az első pillanatban igazán nem ismertem meg, a kezét nyujtotta és halk hangon ezzel szólított meg:

— Mindenekelőtt arra kérem; ne szólítson a nevemen. Én itt miss Grace Mawell vagyok Newyorkból! Ma délelőtt érkeztem, szerencsére mindjárt megláttam önt és ezért nem mertem lejönni a dezsönéhez sem, hogy valamiképpen el ne áruljon. Egész délután kutattam önt, nagyon örülök, hogy sikerült egyedül találnom.

Én még mindig értetlenül néztem rá és meglehetősen bárgyu hangon kérdeztem:

— De hát mit parancsol? ... Mit kíván tőlem?

A leány merőn nézett a szemembe és élénken ismételte:

— Semmit, csak hogy el ne áruljon! Hogy vegye tudomásul, hogy én miss Grace Mawel vagyok Newyorkból! Semmi egyebet! ... De hát igazán nem ismer meg?

Valóban csak abban a minutumban ismertem rá. Hiszen ez Mariska kisasszony, Szabó Mariska, a füzesi pap árvája, a hugom. Kenderessy Ervinné társalkodónője! A hugom nagyon szerette, én is sokat eldiskuráltam vele, mikor időnként egy-két hetet a sógorom kastélyában töltöttem odafönt a hegyek között. Csak most bámultam el igazában. Hogyan került ez a leány ide a Rivierára? Mit keres itt? Mi történt vele?

Szólnom se kellett: a leány a szememből kiolvasta mindazt, a mit kérdezni akartam tőle. Különös mosolylyal nézett rám, aztán csöndesen mondta:

— Nagyon jól tudom, hogy annak a fejében, a mit kértem, fölvilágosítással vagy magyarázattal tartozom önnek. Ha kíváncsi rá, szolgálok vele. Nem szükséges, hogy

hosszadalmas legyek, mert vagy megért engem, vagy nem fog megérteni. Én hiszem, hogy — igen.

Némán hajtottam meg a fejemet, azután lassan megindultunk a tengerparton.

— Mindenekelőtt meg kell mondanom önnek, — folytatta a leány, — hogy magam vagyok itt és a magam pénzén... A magam pénzén, a mit tisztességgel kerestem meg. Nem sok: de elég, hogy három hétig miss Grace Mawell legyek belőle... És tovább nem is akarok... Három hétig akarok miss Grace Mawell lenni Newyorkból!... Azután megint megyek vissza és leszek az, a ki — igazán vagyok. De ezt a három hetet meg kellett szereznem az életemnek!... Kellett!

Megint kérdő tekintettel néztem rá. A leány arca elkomorodott. A szemében valami különös láng gyuladt ki. Nem minden nyugtalanság nélkül kérdeztem:

— Mi ez, Mariska kisasszony?

A leány jó darab ideig hallgatott, míg végre válaszolt:

— Hogy mi ez, arra nagyon nehéz egy

szóval megfelelni . . . Mondhatnám, hogy: kaland. Mondhatnám azt is, hogy: álom. Alig hiszem, hogy ön megérthetne engem . . . Ezt csak azok a lányok érthetnék meg, a kik olyanok, mint én . . . A szegény lányok, a kik tanultak. A szegény lányok, a kik könyveket olvastak . . . A szegény lányok, a kik ott töltik az egész életüket a hegyek között és mindig a tengerre gondolnak és esküdni mernének rá, hogy egy napon — történni fog valami . . . Eleinte egy herceget várnak meg egy koronát . . . Azután kevesebbet . . . Mindig kevesebbet . . . mégis valamit . . . Mert, úgy érezzük, lehetetlen, lehetetlen . . . lehetetlen az, hogy semmi sem történjék . . . Hogy soha se lássunk napfényt . . . Hogy soha se egyenesedhessünk föl csak legalább egy pillanatra! . . . Ha már ott kell élnünk a ködös völgy fenekén: legyen legalább egy emlékün . . . Egy verőfényes nap emléke, a mibe a lelkünk néha belesurranhasson és megfürödhessék aranyporában. Ért engem?

Igen halkan feleltem:

— Azt hiszem, hogy értem.

A lány hálától csillogó szemmel nézett rám:

— Akkor jó. Akkor hát belátja ugy-e, hogy a mit én tettem, az nem is olyan nagy szerénytelen. Hat esztendeje kuporgatok, hogy három hétig miss Grace Mawell lehessek ott, a hol az előkelő, a gazdag emberek mulatnak . . . Csak egyetlen egyszer életemben . . . Már nem halaszthattam tovább. Ezelőtt öt héttel megkért Kovács Máté a füzesi tanító. Nem mondtam neki se nemet, se igent, de tudom, hogy hozzá fogok menni és akkor — nem fogok álmodozni tovább. De előbb ezt meg kellett tennem, a mit megtettem . . . Ezt az egy álmomat nem engedhetem . . . Ezt az egy emléket meg kellett szereznem magamnak . . . Ezt a három hetet, a miről senki se tud és nem fog tudni soha senki, mert ön nem fog elárulni! . . . Nekem szükségem van erre az egy emlékre, hogy egyszer voltam kint a hegyek közül, kint a nap-sütésben, kint a tenger partján, egyszer hajlongtak előttem is, ha nem is hercegezek, de legalább — a pinczerek, egyszer voltam

én is miss Grace Mawell Newyorkból . . .
Egyszer, csak egyetlen egyszer, de voltam: . . .
Voltam . . . Ért ön engem?

Bajos volna megmondani, mi volt az, a mi úgy összeszorította a szívemet, hogy majd kiesett a köny a szememen. Mélyen meghajtottam magamat és csöndesen mondtam:

— Értem . . . miss Grace Mawell . . . Tökéletesen értem . . . És ha már elkövettem azt a tapintatlanságot, hogy — itt talált, engedje, jóvátennem azzal, hogy a szolgálatára lehessen tanácscsal, kalauzolással, védelemmel . . .

A leány sugárzó megkönnyebbüléssel az arczán nyujtott kezét. Egyszerre jókedvű lett:

— Látja, ez bizony jó lesz . . . Ha a Palace-hotelben lakom is, mint a többi milliomos, nem vagyok tökéletesen jártas ezen a téren . . . Ön a segítségemre lehet . . . Most már igazán örülök, hogy találkoztunk.

Mindjárt megcsináltam a másnapi programot. Reggel hatkor egy kiránduló hajó megy át Monte-Karlóba. Estére vissza is lehetünk. A leány tapsolt örömében.

— No, ez nagyszerű idea!

Az *Anita* nevű «gála-hajó» egy vedlett, régi kis genovai gőzös, a mely a kiránduló társaságot az ördög virágos kertjébe vitte kora reggel, talán hajnali ötkor indult. Azt hiszem, az én kis kalandornőm virrasztva várta be a hajnalt. Minek annak aludnia, a ki ébren élete nagy álmát éli?... Nagyon meg lehetett elégedve a sikerével. A fiatal, szép amerikai milliomos kisasszony — lehet-e más egy egyedül utazó amerikai kisasszony, mint milliomos? már este a dinénél bizonyos szenzációt keltett és mert én voltam az egyedüli ismerőse, tapasztalnom kellett, hogy az én értékem is meglehetősen megnövekedett. A leányt, a ki különben is nagyon szemrevaló teremtség volt, még szebbé, szinte ragyogóvá tette a boldog izgalom, mely a szívében reszketett. Én meghatott gyönyörűséggel néztem a hajón. A nyugodt és kissé gőgös előkelőség alatt, a mit magára erőltetett, éreztem lappangó boldogsága ujongó tobzódását, a forró örömet, a melynek a lángja kivillant a szeme szögletéből, mikor lopva egy-egy tekintetet vetett rám.

Bementünk a kaszinóba is. A leány jó negyedóráig állt töprengve az asztal előtt, míg aztán nagy elhatározással hirtelen a kezitáskájába nyult és — tett egy huszfrankos aranyat — pirosra.

Nyert. Az egy aranyért kapott kettőt.

Kissé tulságos mohósággal kapta el a zsákmányt és majd hogy el nem sikította magát örömében. El kellett mosolyodnom. A lány is elmosolyodott és nagy őszinteséggel mondta:

— Ez vakmerő dolog volt, mert... De nem is próbálkozom többé... Ezt az aranyat pedig — el fogom pezsgőzni!... Pedig ez nem is volt a programomban!

És kaczagva rázta meg rózsás szőke fejét.

Talán soha sem láttam még embert, a ki a vidám, gondtalan, a mulató, a színes élet gyönyörűségét olyan mámoros elragadtatással élvezte volna, mint ez a leány ezen a napon. Ilyen szépnek talán csak — a siralomházban érezheti az életet az ember.

Alkonyatkor indult vissza velünk a hajó. Nekem egy pár levelet kellett megírnom, lementem tehát a szalonba: a leány fönt

maradt a földélzeten a tenger csillogó végtelenségében fürösztve a tekintetét.

Mire feljöttem, már besötétedett. Fönt nem találtam a leányt. Jó darab ideig kellett keresnem, míg végre ráakadtam. Ott állt a nyitott gépház fölött, a honnan meleg gőz és az aczéltengelyek sziszegése csap föl a földélzetre, ott állt a korlátnak támaszkodva és meredten nézett le a forró mélységbe. Megdöbbszentett az arczkifejezése. Ezen a rózsás arczocskán, a melyet az imént még vidámnak, sugárzónak láttam, leirhatatlan nagy szomorúság ült, olyan árnyékos komorság, hogy szinte megijedtem. Nesztelenül közeledtem és megálltam mögötte. Nem vett észre.

Én is odanéztem abba az irányba, a hova az ő meredt tekintete szegeződött. Lent, a mélységben, jó hátul nagy, piros nyílás ontotta a tüzfényt. A kazán szája. Ebben az izzó világosságban egy emberi alak mozgott. A fütő. A tüzfény vörösre festette csontos arczát és a verejtékcseppek, mint vércseppek folytak alá magas homlokán. Kemény és komor vonásu arcz volt: a szeme a kazán-

tűz sugárzásában maga is úgy villogott, mint az izzó parázs. Az én szememet is lekötötte ez az ember odalent a forró, gőzös, sorvasztó levegőjü mélységben a tátongó tüzes torok előtt. A mint csöndes ingással lapátolta be a szenet a kemence szájába, olyan volt, mint valami szegény elkárhozott, a ki imádkozva hajlong egy lángoló torku kegyetlen bálvány előtt, míg görnyedő teste lassu égéssel sorvad el tüzes lehelletében.

Egyszerre összeszorult a szívem. Az a szegény odalent a pokol tüzes párázatában dolgozik! mig mi idefönt könnyű lélekkel suhanunk az illatos, hűs levegőben, a rengő viz hátán és pezsgőt iszunk csillagfénynél. A födélzetről énekhang és vidám kaczagás hallatszott. A kirándulók vigan voltak.

A fájdalmas kábultságból egy mozdulat rettentett föl. Láttam, a mint a leány hirtelen a táskájába nyul, kiránt onnan valamit és ledobja a mélybe, a fűtő felé.

Inkább kitaláltam, mint láttam, hogy — egy arany volt. Az a bizonyos, pezsgőre szánt arany.

A leány nem várta be, mi lesz az aranyával. A mint ledobta, mindjárt el is futott. Odarohant a hajó szélére, levetette magát a padra és a korlátra könyökölve nézett ki a holdfényben csillogó végtelenségbe.

Éreztem, hogy ebben a fiatal lélekben most történt valami. Valami sötét és nagyon fájdalmas. Nem mertem megszólítani. Ott ült, mozdulatlanul, mintha kőből lett volna, sápadt arczát a víz felé fordítva jó harmadfél óra hosszat; a míg csak meg nem érkezünk.

Még ezután is jó darab ideig hallgatva mentünk egymás mellett. A leány lehajtotta a fejét, tekintetét a földre sütötte. Csak akkor szólaltam meg, mikor befordultunk a Palace-hotel hatalmas parkjába. Csöndesen ennyit mondtam:

— Miss Grace Mawell, megiszszuk ma a pezsgőt?

A leány hirtelen megállt és az arczomba nézett. Az arcza olyan sápadt, a tekintete olyan komor és kisírt szeme olyan jeges fényű volt, hogy megijedtem. Rekedtes, érdes hangon, szinte durván szólt rám:

— Én nem vagyok Miss Grace Mawell és én nem iszom pezsgőt!... Én elmegyek innen, ha csak lehet, még az éjszaka...

— De Mariska kisasszony...

A leány egyszerre heves sirásban tört ki. Izzó hangon folytatta.

— Szeretnék gyalog menni, mint egy koldus... A harmadik osztályban fogok utazni, és száraz kenyeret eszem, a míg csak haza nem érek... Mit keresek én itt ebben a palotában?... Ebben a parkban?... Mit keresek én önök között?... Mit?... Hogyan szabad nekem itt lennem?... Nekem?...

Az izgalom, a mely a reszkető, síró gyermekből kisugárzott, elfogott engem is. Ijedten kérdeztem:

— Az Istenért; mi jutott az eszébe?

A leány egy jó darab ideig nem felelt. Csak sirt keservesen. Azután nagyot sóhajtván, tompa, de most már nyugodt hangon mondta:

— Azt kérdi, mi jutott eszembe? A testvérbátyám jutott az eszembe. Az én szegény, áldott, jó testvérbátyám, a ki mikor gyermek voltam, az ő verejtékes garasain taníttatott

engem. Az én derék, az én áldott szívü testvérem . . . És az is fütő . . . Az is fütő.

Megtörölte a szemét és hirtelen kezét nyujtott nekem :

— Isten önnel . . . Mulasson jól és — bocsásson meg nekem.

Mielőtt szóhoz juthattam volna, már el is tűnt. Csak magamnak mormogtam :

— Szegény kis Grace Mawell. Isten vele. . .

. . . Nem is láttam többé. Még az éjszaka elutazott. Vissza a ködös hegyek közé.

A nyakláncz.

A hires, kedves öreg gavallér, Jobaházy Miklós beszélte el ezt a történetet.

★

— Emberrel még soha életemben olyan furcsán nem jártam, mint Berger Márkkal. Ezelőtt tizenöt-tizenhat esztendővel történt a dolog; kezdő agglegény koromban. Akkoriban rendesen a Csónakos-klubba jártam meginni az ebédutáni feketekávémat. A klub helyisége a Klementina-utczában volt; a mit mind csak azért említek meg, mert itt kezdődött az én tragédiám Berger Márkkal.

Én rendesen úgy három óra tájban szoktam fölmenni a klubba. És a hányszor mentem, mindig, szinte mindennap találkoztam egy fiatal szerelmes párocskával. A legény

meglehetősen hosszúra nőtt kék szemü, vörösseszőke haju fiatal ur volt, lehetett huszon-négy-huszonöt esztendő; a leány, egy tejfehér arczu, nagy, fekete szemü, őszinte, széles száju, kövérkés kis médi, legföljebb tizennyolcz éves. Látnivaló volt rajtuk, a mint szorosan egymáshoz simulva mentek, hogy nagyon szeretik egymást és az is, hogy a hosszú mát-kaságra ítelt szerelmesek közé tartoznak, a kiknek várniok kell valamire, a mig azután a paphoz mehetnek. Vagy egy biztosabb állásra, vagy a jobb fizetésre. Szerencsére még futja is a fiatalságukból a várakozásra.

Én szeretem az ilyen szerelmes emberkéket, mert még az utcza is melegebb lesz, ha végig mennek rajta. A május van a szivükben meg a szemükben; nem is tudom miért, de az embernek mosolyognia kell, ha rájuk néz. Egyikről se tudtam: ki fia, ki lánya — legfőlebb azt sejtettem, hogy bizonyosan irodába, munkába mennek — de úgy a szememnek kedves ismerőse volt a párocska és jól esett, ha megfigyelhettem őket.

A klub-ház földszintjén volt egy kisebb

ékszeres-bolt. Az én párocskám ennek a bolt-nak a kirakatos szekrénye előtt mindig meg szokott állani egy pillanatra. Akárhányszor hallottam, a mint a leány megnyugodott hangon mondta:

— Még meg van.

— Akkor hát jó; — felelte tréfás hangon a legény, azután mentek tovább.

Egyszer aztán azt is megtudtam, hogy mi az, a mi — még meg van. A párocska nem magánosan állt az ékszeres kirakat előtt. Még egy fiatal leány volt velük. A kis menyasszony nevetve mondta:

— Látod Viki, ez az én nyaklánczom; ez a zöldköves.

— Helyes, — mondta. — Azután majd ha meguntad hordani, nekem adod! Mi az neked egy olyan nyakláncz!

— No persze! — kaczagott a menyasszonyka, de azután sóhajtott egyet, mikor tovább mentek.

Mindeddig nekem, a mint látnivaló, semmi dolgom nem volt Berger Márkkal. Történt azonban egyszer, hogy — október tizenhete-

dike lett. Ez pedig azért nevezetes nap, mert ez az én születésnapom. Bizonyára igen gyöngye kis ünnep; de volt két ember, a ki nagyon megtartotta. Az édesanyám, meg én. A szegény édesanyám ezen a napon mindig meglepett engem valamivel és én is vettem neki mindig valamit. És a mióta meghalt szegény — ennek most tizennyolcz esztendeje lett — ezen a napon mindig adósnak érzem a lelkemet azzal az örömmel, a mit egymásnak szerezni szoktunk. Az ilyen érzést könnyebb megérteni, mint megmagyarázni, mert nagyon is halk, nagyon is törékeny ahhoz, hogy a szót elbirná. Az ember valakire gondol, eltelik ennek a valakinek a jóságos lelkével és szeretne neki áldozni valami széppel, valami jóval, valami tiszta örömmel.

Ezt azonban csak azért mondom el itt, mert a tárgyhoz tartozik. Ezen a napon történt ugyanis, hogy az én párocskám megint ott találtam az aranyműves-bolt előtt. A kis menyasszony nem állhatta meg, hogy a tekintével végig ne simogassa — az ő nyaklánczát. El kellett mosolyodnom, mikor szegény-

kének a sóvár, bánatos pillantását láttam és — az Isten bocsássa meg a bűnömet — egyszerűen egy ugynevezett poétikus ötletem támadt. Van rá okom, hogy azóta óvakodjam az [ilyesmitől, de akkor még nem tudtam, hogy ez milyen veszedelmes kalamitás. Oda-szóltam a portásnak:

— Kérem, tudakolja meg nekem ügyesen, hogy ezt a szőke fiatalembert, a ki ott megy azzal a leánynyal, hogy hívják és hol lakik.

Azután bementem az ékszeres-boltba és megvettem a zöldköves arany nyaklánczot. Nem volt valami nagyon drága, de nagyon olcsó se volt. Hetven vagy nyolczvan forint. Nem kellett sokáig magamnál hordanom. Egy óra mulva már jelentette a portás, hogy a kívánt adatok megvannak. Egy ügyes hordárt küldött az ifju pár után, a ki nyomon követte a fiatalembert a hivataláig, a Városi Bankig, a hol a portástól, a ki neki, a felesége révén rokona is, megtudta, hogy az illetőt Berger Márknak hívják, tótfalvi születésű, huszon-négy éves fiatalember, itt nem messze lakik a Kertész-utca 97-ik számú házában, har-

madik emelet tizenhat, most még csak ezerszáz forint fizetése van, de Engländer igazgató úrnagyon szereti és februárra okvetetlenül javítanak neki legalább százhusz forinttal, sőt ha csakugyan megnyítják a tervezett új fiókot a Ferenczvárosban, nincs kizárva, hogy ott ő lesz a helyettes főnök.

Ez szigorú számítás szerint is legalább háromszor annyi volt, mint a mennyit tudni akartam. Elővettem egy darabka fehér papírost, és ráírtam ez a néhány szót:

Adja annak, a kinek a legnagyobb örömet tudja vele szerezni.

A papírost beletettem az ékszer tokjába, azután a tokot becsomagoltam, megcizmeztem Berger Márknak és még a délután folyamán elküldöttem az inasommal a lakására. A legénynek persze megtiltottam, hogy a küldője felől bármiféle felvilágosítással is szolgáljon. Szerencsére Berger Márk még nem is volt otthon, a szállásadó asszonya vette át a csomagot.

Én pedig meg voltam győződve róla, hogy most egy igen szép cselekedetet műveltem

és az éjszaka, ha töltött káposztát vacsorázom is, okvetetlenül angyalokról fogok álmodni.

Hogy csakugyan olyan szépeket álmodtam-e, arra már nem emlékszem, de arra emlékszem, hogy másnap nem találkoztam az én párocskámmal. Nem jöttek. Pedig lestem őket. Hiába: mindenki hajlamos a hatásvadászatra. Én is azt a hatást vadásztam volna — az arcukon. De, mondom, nem jöttek.

A következő napon meg épen furcsa és nyugtalanító meglepetés ért. A leány egyedül jött az utcán. A kerek arcocskája sápadt volt; a szeme kisirt. Mikor az ékszeres-bolt előtt elment, nekem úgy rémlett, hogy — elfordította a fejét.

Nem értettem a dolgot és a csöndes büszkeség, a mi a lelkem fenekén lappangott, egyszerre megeczetesedett. Valami olyan savanyu nyugtalanság támadt bennem. Megéreztem, hogy itt olyasminek kellett történnie, a mire én nem számítottam, sőt valami egészen másnak, mint a mire én számítottam. De hát mi lehetett az?

Én itt most egy igen hosszú és igen tanulságos prédikációt tudnék tartani egy érdekes témáról. Arról, hogy az embereket mindenre inkább nevelik, mint a jóságra. Tanítanak bennünket becsületességre, kötelességtudásra, a gonosz ellen való védekezésre, de a cselekvő jóságra bizony édeskeveset. Legföljebb — az alamiznaadás mesterségéig. Innen a jóságban való nagy ügyetlenségünk, járatlanságunk és vele szemben való nagy kellettenségünk.

De én nem akarom elvenni a papok kenyérét. Ezt is csak azért emlitem meg, mert úgy érzem, ez volt az apja az egész bolond históriának. Ha tudósabbak vagyunk ebben a dologban, talán ez az egész história nem történik meg, de az meg bizonyos, hogy nem kellett volna huszonnégy óra hosszát töprengnem azon: miért szomorú az, a kinek én örömet akartam szerezni.

Hogy nem kellett még tovább törnöm rajta a fejemet, ezt is csak Berger Márknak köszönhetem. A következő napon estefelé ugyanis jelentette az inasom, hogy Berger Márk úr

szeretne velem beszélni fontos és sürgős dologban.

Szegény Berger Márkon, a mint belépett, mindjárt konstatáltam, hogy átkozottul rossz színben van. Az arcza sárga, gyűrött, a szeme karikás és lázas csillogásu. Ez az ifju nem sokat aludhatott az utolsó napokban. A kezében a nyaklánczos-tokot szorongatta, a szája vonaglott a felindulástól, de sehogy se tudott hangot adni. Végre is nekem kellett biztatnom és olyan barátságos hangon, a milyen csak telt tőlem, megkérdeztem :

— Mivel szolgálhatok önnek, Berger úr? Tessék helyet foglalni!

Berger Márk azonban nem foglalt helyet. E helyet egy kissé nagyon is hirtelen mozdulattal az orrom alá tartotta az ékszeres tokot és az elszántságtól némileg remegő hangon szólalt meg:

— Bocsásson meg, nagyságos úr, hogy háborgatom. De most negyednapja egy ismeretlen valaki . . . egy ismeretlen valaki (ezt a valaki szót úgy megnyomta, hogy szinte recsegett) ezt a nyaklánczot küldte a lakásomra.

A küldemény okvetetlenül nekem szólt, mert a czimzése egészen pontos volt és világos.

Berger Márk szünetet tartott és a lázas szemét rám meresztette. Máig sem tudom: miért, de éreztem, hogy a hajam tövéig elpirultam. Berger Márk várt egy perczig, de mert én némán maradtam, most már egy fokkal emeltebb hangon folytatta:

— Én véletlenül tudom, hogy ez az ékszer honnan való, kérdezősködtem tehát és megtudtam, hogy az a valaki (ez a szó megint recsegett), ez a valaki ön volt, nagyságos úr! Azt mondták, hogy ön volt.

Az Isten bocsássa meg, de nem birtam kiállani a tekintetét. Egyszerre olyan zavarba jöttem, mint egy tizenhat esztendőös kis lány. Még arról se merek jót állani, hogy nem remegett-e a hangom mikor ezt a pár szót mondtam:

— Én voltam.

Berger Márk kidülledt szemmel bámult rám és rekedt hangon folytatta az ostromot,

— A nagyságos úr tehát beismeri, hogy a nagyságos úr volt . . . Beismeri . . . Akkor hát

a nagyságos úr bizonyára megengedi nekem azt a kérdést, hogy minek köszönhettem ezt a váratlan . . . ezt a váratlan kegyességet? . . . Micsoda oka volt a nagyságos úrnak arra, hogy nekem ékszereket ajándékozzasson? . . . Szabad erre a kérdésre feleletet várnom, nagyságos úr?

Berger Márk, mialatt beszélt, nagyon emlékeztetett egy tigrisre, a mely rá akar ugrani az áldozatára. A szeme égett és az ajka vonaglott. Éreztem, hogy igen furcsa helyzetbe kerültem és szükségem van minden nyugodtságomra. A fiatalember vállára tettem a kezemet, leszorítottam egy székre és olyan nyugodt hangon szóltam hozzá, a milyen csak kitelt tőlem:

— Kedves Berger úr, mindenekelőtt üljön le és hallgasson végig nyugodtan. El fogom önnek mondani, mi indított arra, a mit cselekedtem.

— Kérem, mondta Berger Márk kissé szigoruan, én pedig nyeltem egy nagyot. Valami kényelmetlen érzés erősen ágaskodott bennem. Utálom a ferde helyzeteket és határozottan

bosszantott, hogy nekem most igazolnom kell magamat, mengetnem kell magamat ez előtt a fiatal úr előtt, a miért — jót akartam vele cselekedni. De, mondom, lenyeltem a boszúságomat és előadtam neki barátságosan és őszintén, hogyan támadt bennem és hogyan érlelődött meg az a gondolat, a mi az után így — összehozott bennünket. Igazán rajta voltam, hogy megnyugtassam.

Berger Márk szótalánul végig hallgatott, csak — az ujjaival dobolt folyton a szék karfáján. Mikor aztán végére értem az elbeszélésemnek, a fiatal úr egyszerre fölkel és érdesen, dühösen elnevette magát. Meglepetten kiáltottam rá:

— Mit nevet?

Berger Márk az ajkát harapdálta, az után szinte sustorgó hangon mondta:

— Semmit. Csak azt mondom, hogy a mit nekem itt el tetszett mondani, az nagyon szép! Nagyon szép!... De a nagyságos úr engem még is tulságosan nagy számárnak tart, ha el akarja velem hitetni, hogy az én szép szememért vásárol arany nyaklánczo-

kat! . . . Nem azért vette ön azt, nagyságos úr!

Nekem leesett az állam. Rámeredtem Berger Márkra és fojtott hangon kérdeztem:

— Hanem?

— Hanem valaki *másnak* a szép szeméért! . . .

Valaki másnak a szép . . .

Teljesen végig ismételni a mondatot már nem tudta Berger Márk. A vér elöntötte a fejemet, fölugrottam és csak arra emlékszem, hogy a csattanás nagy volt és a tenyerem égett még akkor is, mikor Berger Márk már valahol a harmadik utczában szorongatta az arczán a zsebkendőjét.

Akkor történt életemben először — és szerettem hinni, utoljára is, — hogy embert megütöttem. A tapasztalatom alapján mondhatom, hogy csunya és kellemetlen mesterség, igazán nem tisztességes érzésű embernek való. Én legalább — belebetegedtem. De ez a pofon meg nem is volt egészen korrekt. Az erkölcsi tartalma nem volt tökéletesen tiszta. Ezt akkor éreztem világosan, mikor a föllobbant düh gőze elpárolgott a fejemből. Nem vagyok,

hála Istennek, ideges ember: de akkor nagy vágyát éreztem annak, hogy — kibújjak a bőrrömből. Nem éreztem nyomát sem annak a megnyugvásnak, a mi az indulat egy nagy kitörése után rendszeren az ember lelkére száll. Sőt irtózatossá nyugtalanság vett erőt rajtam: szégyen és megbánás, a mely annál jobban nőtt, mennél csillapodottabb elmével gondoltam vissza a történetekre. Mérlegeltem a dolgokat, számításba vettem a körülményeket és arra az eredményre jutottam, hogy a mit Berger Márk cselekedett, az logikus volt, vagy legalább is igen nagy mértékben érthető; eilenben, a mit én tettem — egész a pofonig — az, a milyen jóhiszemű, olyan furcsa is és legalább is hiján való a szükséges tapintatnak. A hibás tehát én vagyok.

Semmi se lehet kellemetlenebb, mint az ilyen megismerés. Engem annyira bántott a dolog, hogy egész éjszaka nem tudtam lehunyni a szememet. Mondom: belebetegedtem és átkoztam azt a pillanatot, a melyben nekem, egyszer életemben, egy — poétikus ötletem támadt. Az agyvelőmet pedig marczangoló

türelmetlenséggel ostromolta az a kötelességtudat, hogy nekem ezt az ügyet még egyszer el kell intéznem Berger Márkkal. És pedig — igazságosan.

Másnap délfelé, még ágyban voltam, mikor — nevezetes fordulat történt. Jelentette az inasom, hogy Berger Márk úr megint itt van. A szívem megdobbant az örömtől.

— Bocsásd be azonnal!

Lehajtott fejjel és ingadozó léptekkel jött be Berger Márk. Gyűrött arcza, mikor meglátott, olyan piros lett, mint a főtt rák. Megállt az ajtóban és — nem tudott szólni.

Engem valami szelid megindulás fogott el erre a váratlan megjelenésre. Csöndesen mondtam neki:

— Lépjen közelébb, Berger úr. Mi jót hozott?

A bátorító hangra fölemelte fejét és közelebb lépett.

— Nagyságos uram, — mondta halkan, lesütött szemmel — engedjen meg, hogy újból háborgatom... De én... én az egész éjszaka nem aludtam...

Én se ; gondoltam magamban.

— Egész éjszaka nem aludtam, — ismételte Berger Márk — és . . . és egész éjszaka gondolkoztam . . .

Én is; gondoltam magamban megint és elmosolyodtam. És mert láttam, hogy Berger Márk elakadt, emeltem egyet a szekeren. Megkérdeztem tőle:

— És mi okosat gondolt ki, Berger úr?

A fiatal ur most rám emelte a szemét és elfulladó hangon felelte:

— Azon gondolkoztam, hogy nagyságos uram . . . hogy nagyságos uram bizonyára nem bánt volna velem tegnap úgy, a hogyan bánt, ha . . . ha nem lett volna igazsága . . .

Kérdőleg nézett rám, nekem pedig fölragyogott az arcom, majd elkiáltottam magam örömben, mert éreztem, hogy óriási teher csuszik le a szívemről. De türtőztetnem kellett magamat, hogy a fiatal úr félre ne értse az örömet, nem is szóltam tehát semmit, csak némán bólintottam a fejemmel. Berger Márk pedig most már bátrabban folytatta:

— Azért jöttem tehát, hogy jóvá tegyem, a mit vétettem. Hogy bocsánatát kérjem és hogy megköszönjem egyrészt a hozzánk való szives jóságát, másrészt . . .

Itt megint elakadt Berger Márk. A helyes kifejezést kereste és — meg is találta.

— . . . Másrészt pedig azt, hogy szives volt . . . hogy szives volt . . . megnyugtatni . . .

Alig tudtam türtőztetni magamat, hogy meg ne öleljem Berger Márkot, a kit olyan merőben szokatlan módon sikerült — megnyugtatnom. De az bizonyos, hogy olyan melegen még ember ritkán szorongatta egy férfiú kezét, a kit néhány órával előbb pofon ütött, mint, a hogy én a Berger Márk kezét szorongattam. Legalább tizszer elmondtam neki, hogy:

— Berger Márk, maga okos ember és derék ember.

A mi a históriában érdekes lehet, eddig van. Azt talán már fölösleges itt elmondanom, hogy ezek után igen jó barátságban váltam el Berger Márktól, a ki most már nyugodt lélekkel fogadta el az ajándékomat és hálája

jeléül megtisztelt azzal, hogy az esküvőjén én voltam az egyik tanuja.

És azóta is, ha találkozunk, mindig úgy nézünk egymásra, a mint két ember, a ki nagyon le van egymásnak kötelezve. Én neki azért, mert elfogadott tőlem egy szép arany-nyaklánczot, ő meg nekem azért, mert kapott tőlem egy egészséges pofont.

A kék kalapos asszony.

I.

Minthogy erre a dicsőségre, mikor a dicsőség már megvolt, egy egész sereg ember jelentett be igényt, állapítsák meg legelőször is azt, hogy a *Kék kalapos asszony* fölfedezésének az érdeme Katky tanár urat illeti. Ő volt az, a ki legelőször mondta a szép Mester Sándornénak:

— Nagyságos asszonyom, hígyje el nekem, ez a kép több, mint egy sikerült portré. Ez a kép . . . ez a kép . . . Én nem érzem magam illetékesnek arra, hogy a rangját megállapítsam . . . De ez a kép . . .

Katky tanár urnak nem volt valami dus a szókincse. Azonkívül erősen dadogott is. Ő jobban tudott beszélni a kezével, az arcz-

vonásaival, a nyakával, meg a vállával, mint a nyelvével. És a hányszor a kép előtt állott, mozgott a keze, az arcza, a nyaka, a válla : egy egész orkeszter, a mely egy himnuszt ad elő.

Nem mindenki született műkritikusnak, — ha mindenki ennek születnék, miből élne meg az a sok piktor ? — Nincs tehát semmi ok rá eltagadni, hogy eleinte maga a szép asszony se vette nagyon komolyan a Katky tanár ur elragadtatását. Jól esett neki, hogy valaki, a kit hozzáértő embernek tartanak, félóráig is el tud állni az ő képe előtt : de ebből a hódolásból nagyobb érdemet tulajdonított a témának, mint a művésznek. A min nines is mit csodálkozni. Mikor e Nyárády Géza karrierje kezdődött, akkor a sirján már korhadásnak indult a fakereszt. A szegény kis hektikás piktor rajztanár volt a polgári iskolában, mikor nagy utánjárásra a szép Mester Sándorné végre rászánta magát, hogy :

— Hát Isten neki, ha olyan nagyon akarja az a fiatalember, jöjjön és örökítsen meg.

A fiatalember jött, a képet megfestette, — egy oszlopnak támaszkodva állt rajta a szép asszony, kék kis kalappal a fején és fehér napernyővel a kezében, — és a mint elkészült vele, hazament, lefeküdt és meghalt. Halála előtt még elkövetett egy furcsaságot. Egy tisztelettel tulzsufolt levélben visszaküldötte a szép asszonynak a száz pengő honoráriumot. Azt írta, hogy ő tartozik köszönettel és örök hálával a nagyságos asszonynak. Mester Sándorné épen azon a napon kapta vissza a pénzt, mikor a piktor meghalt. Persze nem hagyta annyiban a dolgot. Elküldte a száz forintot a Nyárády öreg, özvegy édesanyjának. Első méltatlankodásában arra gondolt, hogy a képet küldi el. De mégis meggondolta a dolgot. A szegény öreg asszony nem tehet arról, hogy a fia tapintatlan volt. Érthető bosszúságán győzött az emberséges érzése. Az öreg asszony nagyon meg is köszönte.

Mester Sándornénak se volt oka megbánni, hogy így cselekedett. Katky tanár úr ugyanis nem érte be a maga elragadtatásával. A

milyen rajongó, olyan mozgékony emberke is volt a professzor ur és néhány hét alatt úgy teledadogta a várost a kép magasztalásával, hogy lassanként mindenki kötelességének érezte megnézni a szép asszony portréját.

Egész zarándoklás kerekedett a Mesterház felé.

Az abaházi szép asszonyok mindnyájan keserű szemrehányással gondoltak a szegény Nyárady Gézára, a miért meghalt, mielőtt sorra lefestethették volna magukat vele. Hiába : vannak emberek, a kik soha se tudják eltalálni mit, mikor cselekedjenek.

Igazában az abaházi Varter-képtár megalapításának az érdeme is Katky tanár urat illette volna. Igaz, hogy Varter Joakim adott erre a célra százötvenezer forintot, hogy ennyivel is kevesebb jusson az agglegény nevető örököseinek: de ezt a szép ideát is Katky tanár ur dadogta bele sz öreg urba, a minthogy ő járt, kelt, ágált, kapacitált és könyörgött, míg a gondolatát tető alá hozta. De azért senkinek eszébe se jutott, hogy

Katky-képtárnak kellene keresztelni azt a galériát. Neki legkevésbé. Amerikát se Kolumbusz Kristófról nevezték el.

Katky tanár urnak elég volt az eredmény maga. De életének e sok boldog napja között a legragyogóbb az volt, a melyiken sikerült rábirnia Mester Sándornét, hogy engedje át a portréját a Varter-képtárnak. A szép asszony eleinte huzódózott, de a tanár urnak igen hasznos szövetségese akadt — a férj személyében. Mester Sándor alaposan beleunt abba, hogy e kép miatt valóságos országút legyen a háza.

— A na-na-nagyságos asszony, — dádogta lelkesen Katky tanár ur, — tu-tu-tulajdonképpen nem mond le semmiről . . . A-a-annyiszor láthatja a képet, a há-hányszor akarja.

És kifejtette neki, micsoda dicsőség vár a képre is, de rá is. Idegenek ezrei fognak jönni, a kik viszik a hírét világszerte.

A szép asszony hevesen tiltakozott az ellen, hogy az ő hiusága ebben a dologban bármi szerepet is játszhatna. És ha, meghozván a nagy áldozatot, a mit kérnek tőle,

bizonyos kikötéseket is tesz, ezzel csakis a művész jogait tiszteli. A kikötések pedig a következők voltak:

A képet a kupolateremben akasztják föl a legjobb világításu helyen.

A katalógusban az első számot kapja. És végül:

a fájdalom, oly korán elhunyt művésznek méltó siremléket állítanak.

Ezt a poétikus föltételt Katky tanár ur meghálálta egy nem kevésbé nobilis ideával. Megcsináltatta és a teremben fölállította hű mását annak a fa-oszlopnak, a melyhez odatámaszkodva a kép Mester Sándornét ábrázolta. Bizonyára tudni fogja mindenki, kinek van joga ehhez az oszlophoz odatámaszkodni.

II.

Hogy mi történt aztán az abaházi Varter-képtár ünnepies megnyitóján, hogyan lett ez a vidéki ünnep országos szenzációvá, minden újságolvasó ember tudja. Ez volt *A kék*

kalapos asszony igazi fölfedezése, nagyszerűbb, hatalmasabb, mint a milyennek maga Katky tanár ur is álmodta. A miniszter, Lomniczy gróf, maga a kiváló műértő, akadémikus, a *Hellász művészete* czimű nagy munka európai hírű szerzője, a kék kalapos asszony-ra mulatva, ezt mondta a polgármesternek :

— Ez az egy kép elegendő arra, hogy az önök városának helyet biztosítson a világ művészetének térképén.

És mikor a kegyelmes urat, természetesen bemutatták a kép eredetijének is, a miniszter mély meghajlással csókolt kezét a szép asszonynak és így szólt hozzá :

— Nagyságos asszonyom, hálára kötelezte egész nemzeti kulturánkat és valóban látni kell önt, hogy az ember egy ilyen csodálatos, gyönyörű inspiráczt megérthessen.

A szép asszonynak a szive akkorát dobant, hogy szinte hallani lehetett és majd-hogy el nem sikoltatta magát boldogságában.

És ez csak az indulása volt még a *Kék kalapos asszony* dicsőségének. Azután jöttek a cikkek, meg a tárczák a fővárosi és a

külföldi lapokban. Egy berlini műkereskedő százezer márkát fizetett a képtárnak a sokszorosítás jogáért és a képtár épületében, ez is Katky tanár ur ötlete volt, külön könyvtárszobát rendeztek be a Kék kalapos asszonyról megjelent tanulmányokból, könyvekből.

Nap nem mult a nélkül, hogy a vonat idegen embereket ne hozott volna Abaházára, a mi az öreg Pirnitzert, az Aranykörte-szálló tulajdonosát arra az egészséges elhatározásra birta, hogy emeletesre magasítsa a hoteljét és eldobván az ősi czimert, Mester Sándorné engedelmével a Kék kalapos asszonyhoz cizmezte.

III.

És jöttek-jöttek az idegenek, hívői és alkoskodói a művészetért való rajongásnak és csodálták, ki szivből, ki színből a Kék kalapos asszony-t, — mind a két példányban. A képet is, meg az eredetijét is. Mert a szép Mester Sándorné természetesen ott volt minden istenadott napon a kerek-teremben és

iparkodott akként gyönyörködni a hódolatban, hogy ne lássék meg rajta. Ő a többi képet nézegette, inkább kerülve, mint keresve a tekinteteket. De ez a kerülgetés nem használt. A tekintetek a képről odapattantak az az ő alakjára, az ő aranyos szőke hajára, kémlelték a szeme színét, arcza kifejezését.

Suttogás támadt, a meglepetés tompított hangú kitörései recsegték a levegőben. Az emberek hol a képet nézték, hol meg őt és az elragadtatás szavai, hogy :

— Csodálatos ! . . . Gyönyörű ! . . . Főlséges ! . . .

ott kovályogtak kettőjük között, csapongva erre is, arra is, teljesen eldöntetlenül, hogy melyiknek szólt : a festő remekének-e vagy a jó Isten remekének.

A szép asszony bizonyára nem foglalt le belőlük magának nagyobb részt, mint a mekkora illette. Nem féltékenykedett a képre és nem tartotta versenytársának.

Eleinte, az első években, nem is viselt kék kalapot, a mikor a képtárban időzött. Mikor először jelent meg kék kalapban a kerek

teremben, akkor a kép ott függött már vagy nyolcz esztendeje. Akkor kezdte azt a szokását is, hogy állandóan fehér ernyőt tartson a kezében.

Tizenöt esztendő mulva a kék kalapos asszony az életben is szakasztott olyan volt már, mint a képen. Olyan volt a kalapja, az ernyője, a ruhája és szakasztott úgy állt ott is a terem közepén kecses lankadtsággal támaszkodva ahhoz a bizonyos oszlophoz. Ugyan olyan volt a fejtartása, meg a nézése, az a különös, varázsos nézése is, a melyről azt irta egy esztétikus, hogy «tele van a tavasz legszebb álmaival».

De vannak az életben érthetetlen dolgok. Mennél jobban hasonlított a kék kalapos asszony-hoz az eredetije, az emberek mintha annál kevésbé vették volna észre a hasonlóságot. A tekintetek már nem ugráltak úgy az egyikről a másikra és ha a szemekben meg is villant valami sejtés, ennek a villánsnak olyan különös, olyan bántó fénye volt, hogy Mester Sándorné néha szinte meghökkent tőle.

Bizonyos, hogy az emberek szemében kellett lenni a hibának. Hiszen a doktorok is mondják, hogy az emberek szeme nemzedékről-nemzedékre gyöngül. Különben érthetetlen lett volna ez a változás. Mert a szép asszony szeme két évtized alatt se lett kevésbé kék, mint a milyen volt, és a haja is megmaradt épen olyan aranyzökének. Sőt talán még aranyosabb is lett egy fényhullámmal. Csak a mosolygása indult hervadásnak a fájdalmas tűnődésben.

IV.

Egy októberi napon történt, hogy Mester Sándorék váratlan vendégeket kaptak. Egy fiatal házaspárt. A férfi Ledics Albert főhadnagy, unokaöccse volt Mesternének, a nélkül, hogy valaha az életben látta volna a nagynénjét. Az anyja, a ki testvérhuga volt Mester Sándornénak, fiatalon elhalt, az apja másodszor is megházasodott: nagyon elfakult az atyafiság.

De most, hogy a főhadnagy megházaso-

dott, egy feketeszemű, édeshangú kis trentói olasz lányt vett el, — fölkerekedett azzal, hogy sorra veszi az atyafiságot. Hadd bámulják meg az ő gyönyörű kis asszonykáját és hátha akad a sok bácsi, néni között olyan is, a ki — örökösök dolgában meg van szorulva.

Csak természetes, hogy másnap az első látogatásuk a képtárnak szólt. A menyecske már hallott valamit, vagy olvasott valamit a kék kalapos asszony-ról, de arról, hogyan született ez a híres kép, nem szólt neki senki.

A teremben még kevesen voltak. A remekművet meg lehetett nézni jól, zavartalanul. Az asszonykának megcsillant a szeme, mikor meglátta. A kebelére szoritotta fehérkeztűs kis kezét és a gyönyörűség áhitata sugárzott az arczáról. Csak nézte perczekig, szóttan ígétben a képet, azután szinte meghatottan suttoğa :

— Oh, Istenem, milyen gyönyörű . . .

A nagynénje mellette állt és a tekintete mohó türelmetlenséggel tapadt az asszonyka

arczára. Várt valamit, oly epedően, hogy szinte reszketett bele. A szíve ott kalapált a torkában és a tekintete szinte megszólalt:

— Beszélj hát! Szólj hát!... Miért hallgatsz?

Az asszonyka azonban nem látott mást, mint a képet. Mester Sándorné nem állta tovább. Halk, rekedes hangon szólalt meg:

— Tudod-e, hogy kit ábrázol ez a kép?

Belepirult a kérdésbe: de az asszonyka egész nyugodtan felelte:

— Nem én! Honnan is tudhatnám?

A nénje elfuladó hangon mondta:

— Hát nem látsz rajta...? Hát nem látsz rajta?...

Ez a reszkető, különös hang zavarba hozta az asszonykát. Csodálkozva, fürkésző szemmel nézett a nagynénje arczára. Egyszerre valami ijedt fény villant meg a tekintetében, elpirult és halálos elfogódottsággal tördelte:

— Az ám!... A kalapja... Meg a ruhája... Meg az ernyője...

Kelletlen, kinos csönd következett. A főhadnagy zavartan pödörgette a bajuszát és

mikor nemsokára, kifelé indultak, a menyecske odasugta neki :

— Albert, én azt hiszem, jó lesz, ha tovább utazunk a reggeli gyorsvonattal.

A főhadnagy visszadörmögte :

— Én is azt hiszem.

V.

Másnap reggel el is utaztak. A néni, a ki nagyon sápadt volt, — egész éjjel nem tudott aludni a fejfájástól, — kikísérte őket az állomáshoz. Mikor visszajött a vasuttol, a nagytemplomnál kiszállt a kocsiból és bement a képtárba.

Ő volt az első látogató. A mint belépett a terembe: állva maradt az ajtónál.

Ott függött, vele szemben a kép. Az üveg-tetőn át arany fény ömlött rá. Erőtlen, őszi napfény volt : de a mint a képre esett : erőssé és tavaszivá vált. Mert ebből a képből a tavasz sugárzott, az az aranyos haj ott ragyogó volt, illatos és meleg. Ez a mo-

solygó és diadalmas ifjuság volt egész virágos pompájában, érintetlen álmaival.

A sápadt asszonyt, a mint ott állt a küszöb mellett, az árnyékban és üveges szemmel meredt a képre, a szívében szédülés fogta el. Szédülés, a milyet akkor érzünk, mikor valami hatalmas dolog elrohan mellettünk olyan kábitó gyorsasággal, hogy megreszket alattunk a föld és megreszket bennünk a lélek, de az ember nem tud fölocsudni, míg kiszakadó könye utat nem mos az öntudatának.

A sápadt asszony szilaj vágyat érzett, hogy utána fusson annak az elrohanó valaminek. Oda akart szaladni a képhez, de az már oly messze volt és oly magasan és oly hatalmas lendülettel emelkedett mind följebb-följebb az aranypárás magasságba, hogy nem tudott mást, csak nézni, nézni dermedt reménytelenséggel.

Egyszerre kattogás hangzott mögötte. Látogatók jöttek. A sápadt asszony összerezzent és mint a megriasztott tolvaj surrant odább. Éppen a mögé a bizonyos oszlop

mögé. Azután, mikor a látogatók már odább mentek, nesztelen léptekkel, lehajtott fejjel sompolygott ki a teremből.

... És ettől a naptól kezdve soha se látta senki Mester Sándornét se kék kalapban, se fehér ernyővel, se a Varter-képtárban. Másutt is csak nagyon-nagyon ritkán. Még arra a szép ünnepségre se ment el, a melyet a szegény Nyárády Géza emlékére, a megdicsőült fiatal mester halála napjának negyedszázados évfordulóján rendeztek.

Se ő, se Katky tanár ur, a kinek a rendező-bizottság kissé tulságos keményen utasította vissza azt az óhajtasát, hogy ez alkalommal ő mondja az ünnepi beszédet. Erre a föladataira ugyanis maga a polgármester ur vállalkozott.

Az ördög szobra.

Mint lelkiismeretes és olyan ember, a ki az életben már tapasztalt egyet-mást, semmitől sem óvakodom úgy, mint attól, hogy felebarátaimnak tanácsokat osztogassak. Se nekem ne tegyen szemrehányást azért, hogy megfogadta, sem magának azért, hogy nem fogadta meg tanácsomat. Ezuttal mégis kivételt teszek és azzal az őszinte szívből jött tanácscsal fordulok minden jóra való emberhez: soha, semmiféle föltételek mellett ne kössön üzletet az ördöggel. Igérjen bár akármit, kínálja bár az elképzelhető legkedvezőbb szerződést, szóba se álljanak vele, mert az ördög ravaszabb, körmönfontabb, rosszabb, mint egy hitelszövetkezet. Az ilyen üzletből csak baj, romlás és szerencsétlenség szár-

mazik. Nem szokásom az alaptalan vádaskodás, még az ördöggel szemben sem. Az állításom igazolására elmondom a következő részben fölháborító, részben meghaló, egészben azonban tanulságos és, a mi fő, az utolsó szóig igaz történetet.

I.

Élt ezelőtt jó néhány tiz esztendővel egy szobrász, a kit majd megörjített a vágy, hogy valami nagyot, szépet, valami maradandót alkosson. Valami olyat, a miben benne legyen az ő egész lelke. A tehetsége talán meg lett volna hozzá, de tudvalevőleg a tehetség maga még nem elég, hogy az ember szive szerint való remeket alkothasson. Ehhez más föltételek is kellenek: nyugalom, az ihlet zavartalansága, az elmerülés lehetősége, az akaratnak és a körülményeknek a harmóniája. Ezt a harmóniát a mi szobrászunk a maga erejéből sehogy se tudta megszerezni. Százszor is hozzáfogott az ő Vénusza megmintázásához, de mindig történt valami, a mi

megzavarta, a mi kizökkentette, szóval, a mi az alkotásban megakasztotta. Ez a valami néha egy számla volt, a mivel épen a legalkalmatlanabb időben toppantak be hozzá, néha egy ostopattintás az utcán, a mi az ihlet nemes lázálmából fölriasztotta, máskor meg az, hogy az ég épen akkor borult be, mikor az ő lelkének napsugárja lett volna szüksége.

Mikor már mindent hasztalanul próbált meg, a mivel magán segíthetni gondolt, elszánta magát a legvégsőre. Feketébe vágta magát és tisztelgett özvegy Ropotkánénál, a kiről mindenki tudta, hogy igen hathatós összeköttetésben van az ördöggel. Illedelmesen kezét csókolt az özvegynek, elmondotta neki, milyen sokat hallott jószívűségéről — ez adott neki bátorságot arra, hogy alkalmatlankodjék — és előadta, hogy mi járatban van. Nagyon tudott az asszonyok nyelvén a fiú, az özvegy látható tetszéssel hallgatta és végül kegyesen mosolyogva, ezzel bocsátotta el:

— Mindig szerettem a művészetet és min-

dig szívesen támogatom a művészeket. Még ma megemlítem önt a kegyelmes urnak és bejelentem neki, hogy ön pénteken tisztelegni fog nála. Melegen fogom önt ajánlani.

A szobrász hálálkodva csókolt kezét és távozott. Pénteken éjjel, pont tizenkét órakor jelentkezett az ördög előszobájában.

— A kegyelmes ur — mondotta neki a titkár — már említette önt, hogy ha jön, azonnal bocsássuk be.

Az özvegy tehát megtartotta a szavát, gondolta a szobrász, mikor a hatalmas szárnyas ajtó megnyílt és ő sűrű hajlongások közepette bement a kihallgatási terembe.

Az ördög azonban koránt sem fogadta olyan barátságosan, mint remélte. Meglehetősen ridegen, idegesen és kurtán beszélt vele.

— A kuzinom említette az ön dolgát — mondotta — és tudom, hogy mit kíván. Megvallom, ha egyenesen hozzám fordul, elutasítottam volna önt, mert egészen fölöslegesnek tartom, hogy önnel üzletet kössek. Ismerem önt, uracskám és jól tudom, hogy merőben

fölösleges minden fáradozásom, a mibe a lelkének a megszerzése kerül. Ezt én megkapom ingyen is.

A szobrász elsápadt.

— De megigértem a kuzinomnak — folytatta enyhébb hangon az ördög — hogy teljesitem a kívánságát. Azt a Vénusz-szobrot ezennel megrendelem önnél. Értse meg, én rendelem meg és az én kötelességem gondoskodni róla, hogy sikerüljön. Legyen nyugodt, ön ebbe a szoborba belé fogja önteni az egész lelkét és ez a lélek így az én tulajdonomba jön át.

A szobrász elfogódva és kissé értetlenül kérdezte:

— És mi lesz a szoborral? . . . Ide akarja hozatni a pokolba?

Az ördög legyintett.

— Nekem, kedves barátom, nincs szükségem műtárgyakra. A szobor fönt marad a földön, míg megszerzi magának a legnagyobbak dicsőségét és csak ha lönkre megy, kerül majd belőle a maga lelke ide az alvilágba.

A szobrász aggodalmasan kérdezte:

— De kegyelmes uram, mégis mennyi ideig tart ez?

Az ördög vállat vont:

— Kedves barátom, erről én nem nyilatkozhatom, de teszek egy kijelentést, a mely alkalmasint meg fogja nyugtatni önt. Tudnia kell, hogy az én hatalmam azokon az indulatokon és cselekedeteken uralkodik, a melyeket önök, emberek: gonosznak, gyűlöletesnek, ellenségesnek szoktak nevezni. Nos, hát kijelentem, hogy az ön alkotása védve lesz minden ilyen akarat ellen. Ezért én vagyok felelős. Elég ez önnek?

— Elég — mondta hálásan és meggyőződéssel a szobrász. — Hiszen ha semmi ellenséges szándék nem pusztíthatja el a szobromat, akkor megmaradhat tizezer esztendeig is. De kegyelmes uram, szabadna egész alázatosan még egy csekélységért könyörögnöm?

Az ördög türelmetlenül kérdezte:

— Még valamit! . . . De hát mi az, kérem?

A szobrász röstelkedve mondta:

— Szeretném, ha a testem is ott pihenhetne üvegkoporsóban a szobor mellett . . .

Az ördög elmosolyodott:

— Rendben van! — mondotta és intett, hogy vége a kihallgatásnak. A szobrász alázatosan hajlongva hátrált ki az ajtón, az ördög pedig boszusan dörmögte:

— Ez az asszony az ő ostoba követeléseivel még tönkre tesz engem! Most itt vettem egy lelket, a melyet ötven-hatvan esztendő mulva ingyen is megkaptam volna, így pedig fizetnem kell érte és ott fog herverni esetleg egy csomó ezer esztendeig, míg az a haszontalan szobor magától elpusztul! . . . Tisztára holt tőke! . . . No, de remélem, hogy akad segítségem — *oda-átról*. Onnan, a hol nem én dirigálok.

És vihogva simogatta meg vörös kecskeszakállát.

II.

Tizenhárom napig tartott a munka; tizenhárom, gyönyörűségből szőtt napig, a melynek minden percze tele volt az alkotás, a te-

remtés boldogságával. A teremtés gyönyörűségével, a melynek egy pillanatát sem mérgezte meg sem fáradság, sem zavarás, sem lehangoltság. A tizenhárom nap egy percz volt, forró és fényes az ihlet tüzétől és tele a diadalmas akarat mámorító örömeivel. A szobrász érezte, hogy minden őt szolgálja és nincs semmi ártó erő, a mi akadályozná. Egy nagyszerű harmónia vette körül és minden hűségesen engedelmeskedett a harmónia parancsának. Ha tengerzúgást kívánt a lelke, zugott a tenger, ha a végtelen síkság nyugalmasságát akarta, mozdulatlan róna közepén látta magát: egy légy zümmögése nem háborította. Az ördög nagyszerűen tud gondoskodni azoknak a kényelméről, a kik neki dolgoznak.

És tizenharmadnapra — épen péntek volt — mikor a szobor elkészült, ugy hogy minden vésővonás csak rontott volna már szinte isteni tökéletességén: a szobrász egyszerre hátrahanyatlott és élettelen teste odaomlott remeke lábához, a legcsodálatosabb szobor elé, a melyet valaha halandó alkotott.

Láthatatlan kezek fölemelték az élettelen

testet és tiz lépésnyire a szobortól magas állványra helyezett üvegkoporsóba tették.

III.

Másnap reggel a szobor előtt öngyilkos lett egy híres műkritikus, mert — egyetlen egy kifogást, egyetlen egy gáncsoló szót nem tudott találni, a mivel ezt a remeket illethette volna. Ugy érezte, hogy ezzel a tekintélyén halálos csorba esett és patkánymérget ivott. Délben egy császár ajánlatot tett, hogy föloszlatja a hadseregét és a mibe ez került, odaadja a szoborért. Ráadásul a czivilistáját is.

— Nem eladó! — felelte kurtán és ridegen a szobor tulajdonosa, egy elegáns, vörös kecskeszakállas ur, a ki olasz herczegnek mondotta magát.

Az emberek ezerszámra zarándokoltak a szoborhoz, a mely bűvös szépsége ragyogásában élni látszott. Az élet melege sugárzott tökéletes idomaiból, hullámos haja fényesebb volt a napsugárnál, puhábbnak érzett a bár-

sonynál és márványszemében lélek ragyogott. Pogány hajlandóságu emberek térdre estek előtte és imádták, mások megnémultak a gyönyörűségtől, volt, a ki azt kívánta magának, hogy vakuljon meg, mert immár látta a legszebbet és a mit ezután lát, csak fájdalmat okozhat neki.

. . . Az ördögöt pedig ezalatt folyton ette a méreg. Ez az üzlet nemcsak rossz befektetés, hanem kényelmetlen is. Ki győzi ezt a folytonos strázsálást és ezt a folytonos zaklatást? A kegyelmes ur dühösen fujta a kénköves lángot és nem jókat kívánt magában — a kuzinjának.

IV.

Beállt az éj és a csodálók serege távozott, hogy majd reggel újra ezrek jöjjenek. A gyönyörű oszlopos terem, a melynek közepén a szobor állott, néma lett és üres.

És abban a pillanatban, mikor az utolsó látogató is távozott, lihegő futással egy kibontott hajú leány rohant be a terembe. Az

ördög rögtön észrevette, hogy arcza, a mely fehér volt, mint a márvány, meglepően hasonlít a szobor fejéhez. A leány azonban nem vett észre, nem látott meg semmit: sem az ördögöt, sem a szobrot, csak az üvegkoporsót látta és ahhoz rohant sikoltva, kitért karral. Fölfutott hozzá az emelvényre, átölelte és csókolta sikoltozva, míg a könye patakban omlott az üveglapra.

Az ördög fütttyentett, mint a kinek hirtelen jó gondolata támad. Még az ujjaival is pattintott: azután meglehetősen hosszú ideig némán és mosolyogva nézte a leányt, a kinek kitörő fájdalom lassanként epedő sirtássá halkult. Arczát rányomta a koporsó üveglapjára és hol esdeklő, hol szemrehányó szóval szólított a halottját, csak néha-néha sikoltott föl kétségbeesetten.

Az ördög nesztelenül a háta mögött termett és megszólította:

— Kisasszony!

A leány nem hallotta meg.

Az ördög erre gyöngéden megrázta a vállát:

— Kisasszony!

A leány erre már fölemelte a fejét és riadtan mondta:

— Mit akar tőlem? . . .

Az ördögnek most bizalomkeltő, szép öreg-
uras feje volt, hosszú, fehér szakállá és jó-
ságos kék szeme.

— Bocsásson meg, drága gyermekem —
mondotta szelid, kedves zengésű hangon —
bocsásson meg, ha zavartam. De lássa,
nagyon meglepő, hogy ön ezt a koporsót
nézi, ölelgeti és egy tekintete sincs a föld
legszebb remeke számára, a minek a látására
a világ tulsó végéről is eljönnek az emberek.

A leány zokogva felelt:

— Ah, uram, a mi szép, a mi drága, a
mi gyönyörűség nekem volt a földön, az már
halott. A mióta az ő szeme becsukódott, az
enyimnek sincs mit látnia többé . . .

Az öreg ur halkán kérdezte:

— Annyira szerette őt?

A leány fölsírt:

— Nem lehet azt szóval kimondani!

— Mindennél jobban ezen a világon?

— Mindennél ezen és a másik világon!

A kegyelmes urnak megvillant a szeme. Hallgatott egy pillanatig, mialatt a leány sirva csókolgatta a koporsót, azután tompa és különös zengésü hangon mondta:

— Ha így van a dolog, kisasszony, akkor ön alkalmasint hajlandó lenne adni valamit azért, ha ez az ur itt most egyszerre — kinyitná a szemét? . . .

A leány értetlenül nézett rá.

— Miket beszél ön, uram? — mondotta.

— Micsoda lelketlen gunyolódás ez? . . . Hát lehet ebből a székből itt megint előfát csinálni, hogy ilyeneket mond nekem?

Az ördög felelet helyett megérintette a széket és abban a pillanatban terebélyes diófa állt a helyén a terem kőszikján.

A leány halálsápadtan ugrott föl:

— Ön az ördög! — lihegte rémülten.

Az öreg ur mosolyogva vont vállat.

— Tartózkodjunk a kemény kifejezésektől — mondotta szeliden. — Én egy egyszerű üzletember vagyok és azt hiszem, mi ketten talán csinálhatunk olyan üzletet, a melyikben

egyikünk sem jár rosszul. Bennem megvan a hajlandóság és úgy látom, kegyedből sem hiányzik.

— Mit akar? — kérdezte remegő hangon a leány.

Az ördög szeliden felelt:

— Az első kérdés az, hogy ön mit akar? Én kérdezem, hogy akarja-e élve látni a vőlegényét és hajlandó-e ezért megadni azt, a mit én kérek érte?

A leánynak most már nem remegett a hangja:

— Ha a lelkem üdvösségét kívánja, azt is boldogan megadom.

Az ördög mélyen meghajolt.

— Rendben vagyunk. Ön röviden felelt, én is rövid leszek. Vegye tudomásul, gyermekem, hogy az ön vőlegénye e pillanatban még nem halott a szónak abban az értelmében, a hogyan önök, emberek ezt értik. A lelke, hogy egy földi képpel éljek, nem szállt el, csak zálogban van. Kegyed, mint egy művész menyasszonya, bizonyára tudja, mit jelent ez. A kegyed vőlegénye zálogba

tette a lelkét az ön készséges szolgájánál — és itt mélyen meghajolt a leány előtt — a ki ezennel igen tisztességes módot ajánl önnek arra, hogy kiválthassa, vagy ha úgy tetszik — megválthassa. Visszaadom az ő lelkét — az ön lelkéért, még pedig visszaadom azonnal, míg az ön lelke csak akkor lesz az enyém, ha innen a földről már elszólittatik . . . Méltányos vagyok?

A leány égett a mohó türelmetlenségtől.

— Áldott legyen ön, uram! — kiáltotta boldogan. — De mondja, mondja már: mit kell tennem?

Az ördög alázatosan mosolygott.

— Tüstént, drága gyermekem. De előbb még egy kis formaságot kell elvégeznünk . . . Csekélység az egész: de a mi üzlet, az üzlet . . . A szerződés . . .

— Hol van? Hol van? — türelmetlenkedett a leány.

— Nálunk nincs irás, — mosolygott az ördög. — Csak egy szál haját, könyörgöm, ezzel jobban megkötöttük az üzletet, mint száz pecsétes irással.

A leány belemarkolt a fürteibe és annyit rántott ki a hajából, hogy a vér kiserkedt a fején:

— Fogja!

Az ördög pedig szó nélkül átnyujtott neki egy baltát és a szoborra mutatott.

— Abban van!

Ezzel eltűnt.

A leány kezében megvillant a balta és a foka vad erővel csapott le a szobor fejére. Éles, fájdalmas pendülés hangzott a kövön és a következő pillanatban százezer darabra törve omlott szét a legszebb műremek, a melyet emberkéz alkotott.

És ugyanebben a pillanatban fölpattant az üvegkoporsó födele és fektéből fölemelkedett a szobrász.

— Édes üdvösségem! — sikoltotta a leány.

— Megváltottalak!

És rohant felé.

De a szobrász, mintha nem is látta volna. Szeme a márványdarabokra meredt és egyszerre vad ordítás tört ki a száján:

— Az én szobrom! Az én szobrom! . . .
Ki tette ezt az én szobrommal!?

A leány széttárta a karját és a boldogságtól magánkívül rebegte:

— Én! Én! Én váltottalak meg téged!

A mire a szobrász fölkapta a baltát és őrjöngő dühében úgy sujtott vele a leány fejére, hogy az egyszerre holtan rogyott össze. A vére pirosra festette a fehér márványtörmeléket.

★

Ime: ilyen az ördög

A legnagyobb bűn.

Mi volt a közvetetlen oka vagy előidézője annak, hogy a mit esztendőik egész során át még talán maga előtt is rejtegetett, és a miről az volt az eltökélése, hogy a sirba viszi magával élete égő titkának, — egyszerre csak kitért belőle, kiszökött az ajkán, mint a lázadó rab, a ki fölfeszítette börtöne ajtaját, ezen maga is hasztalan gondolkozott Negyedes Sándor sok álmatlan éjszakán. Talán az, hogy végre is magukra voltak a fürdőhelyen, talán a tavaszi este kísértő varázsa lehet, de — nem bizonyos. Hisz máskor is voltak már így és máskor is sétálgattak már együtt balzsamos estéken: a férfi az ő rejtegetett, vérző szerelmét sokkal tisztábbnak, a maga megtagadásában sokkal erősebbnek tudta, sem hogy az alkalom léha hatalma megejthette

volna. Jól érezte, hogy ennek a szerelemnek az a becsülete, hogy senki sem tud róla, legkevésbé az, a kinek a képe az oltárán van.

De régi igazság, hogy az élet nem tűr titkot. Ennek is kipattant a zárja, minden látható kényszerűség nélkül, szinte magától. Sándor ur szinte csak akkor eszmélt rá, a mikor valósággal összezuzta a következése.

Az asszonynek minden csöpp vér elszállt az arczából. Az első pillanatban olyan mozdulatot tett, mintha futni akart volna. De azután megállt, a pad karfájához támaszkodott, egy darabig mereven, szinte élet nélkül nézett a férfi rémült arczába és mintha mázsás súly nyomná lelkét, tompa hangon, akadozva szólalt meg:

— Ezt nem hittem volna . . . Ezt igazán nem hittem volna . . . Magáról nem ! . . . Hogy maga így gondolkodhassék rólam ! . . . Rólam ! . . .

Egyszerre elfutotta a szemét a könny. Hevesen sirt, olyan hevesen, hogy az egész teste reszketett bele.

A férfi egy szóra, egy mozdulatra képtelenül, szinte megdermedve állt előtte.

A sirás visszaadta az asszonynak a szavát. A könyje egyre folyt, de a szó is folyt az ajkáról, tele a fájdalom és a fölháborodás forróságával:

— Én tisztességes embernek tartottam magát és abban a hitben voltam, hogy maga is tisztességes asszonynak tart engem. Nem emlékszem, hogy okot adtam volna magának más föltevésre. Barátunknak tartottam: a ki épen³ olyan igaz barátja az uramnak, mint nekem! Ha valaki nekem magáról valami olyasmit mert volna mondani . . . ha meg mert volna gyanusítani a barátsága tisztaságát, nyugodtan az arczába vágtam volna, hogy: silány lélek, és azt hittem, ha valaki maga előtt valami ilyesmivel mert volna érinteni az én hitvesi becsületemet, maga torkon ragadta volna . . . És maga most úgy megszégyeníti ezt az én becsületes bizalmamat, hogy pirulnom kell minden pillanatért, a mit együtt töltöttünk . . . Elárulja, hogy csak érlelte a dolgot és várta az alkalmat! . . . Jó éjszakát!

Elsuhogott. Szinte futott a szálló felé. Már

rég eltűnt az alakja, mikor Negyedes Sándor annyira magához tért, hogy — mozdulni tudott. Érezte, hogy az arcza piros, mint a rák, verejtékes homloka égett a szégyentől. A menekülés ösztöne fogta el, mint a gonosztevőt a bűne elkövetése után. Nekivágott a park sötétedő utainak és lángoló izgalomban száguldozott czéltalanul a fák között.

Ez az enyhén kopaszodó agglegény tiszta és szemérmes lélek volt és a lélekből becsületes ember látásával százszoros nagyságban látta a maga bűnét. Maga ellen sorakoztatott minden körülményt és minden véletlenséget, a mi sulyosíthatta azt, a mit elkövetett. A világ leghitványabb emberének érezte magát, a ki elárult barátságot, hitet, bizalmat és semmi, de semmi mentséget sem talált a maga számára.

Éjfélre járt, mire fölvergődött a szobájába. Oda kellett állnia a nyitott ablakhoz, hogy meg ne fulladjon. A hányszor az esti jelenet eléje villant, forró roham ömlött át a testen és elborította verejtékkal. Az a gondolat markolta legerősebben, hogy levelet ír az asszony

férjének, Várdy Dénesnek, elmond benne mindent a saját galádságának méltó kidomborításával és rendelkezésére bocsátja magát. Majd meg szinte ellentállhatatlan vágy fogta el: menni innen, menni rögtön és úgy elmenni, hogy soha ezeknek az embereknek a szeme elé ne kerüljön. De viszont érezte azt is, hogy semmi esetre sem mehet el addig, a míg valamely formában valamennyire nem igazolta magát. Valami elégtételt nem ad.

Közben pedig szépen elmúlt a rövid éjszaka, a nélkül, hogy valamit határozott volna. Még hat óra sem volt. Negyedek Sándor már lent volt a parkban sápadt, gyűrött arczczal, kábult fejjel ödöngve a friss reggeli levegőben. Minden terv és gondolat, a mit az éjszaka szárnya hozott, torz és lehetetlen volt a nappal világosságában.

Egyszerre csak riadtan állt meg. Reszkető kézzel kapott a kalapjához és a fejét önkénytelenül oldalt kapta, mint a ki egérutat les. A fordulónál az asszony jött vele szemben. Ez sem sokat aludhatott az éjszaka, hogy már ilyen korán talpon volt. Ha a férfinak

nem reszket tüzes köd a szeme lőtt, láthatta volna, hogy ő is sápadt, az ő arcza is gyűrött, az ő szeme is beesett.

Az asszony is megrezzent és meg is állt egy pillanatra. De rögtön összeszedte magát és sietve ment a férfi elé.

— Magát kerestem; — mondta tompa, de harag nélküli hangon. — Örülök, hogy ilyen hamar megtaláltam.

A férfi meghajtotta szédülő fejét.

— Egész éjszaka gondolkoztam azon, — folytatta az asszony, — a mi tegnap este közöttünk történt. Ön tisztességes ember létére érthetőnek és természetesnek kell, hogy találja a . . . viselkedésemet. Hiszen nagyobb sértés egy asszonyon nem eshetik. De én meg, épen mert tisztességes embernek tudom magát, mert ilyennek ismertem meg esztendőik hosszú sora alatt, úgy érzem, hogy ha nem is igazságtalanul, de mindenesetre nagyon szigoruan . . . tulságos szigoruan bántam önnel.

A férfi felkapta a fejét és boldog megütődéssel nézett az asszonyra.

— Meggondoltam, hogy vannak hatalmak, a melyekkel nem mindig tud az ember megküzdeni. Lánczon tartjuk őket, de jön egy pillanat, mikor a láncz eltörik. Ha úgy van, a hogy maga mondotta: akkor egy olyan pillanatnak volt az áldozata és nem való, hogy ezért mértéken túl lakoljon. Joga van legalább annak a követeléséhez, hogy a mit vétett, azt jóvá tehesse . . . És én ezt kérem nélkül is megadom magának.

A férfi olyan mozdulatot tett, mintha mindjárt térdre akarna borulni. De kérdezni csak a szemével tudott.

— A jóvátétel, — folytatta az asszony, — nagyon egyszerű. Utazzék el Sándor! Maga gazdag ember, semmi sem köti és ha egy becsületes kötelesség küldi: mi sem gátolja, hogy engedelmeskedjék. Utazzék el Sándor valahová, de úgy, hogy mentve legyen minden . . . minden kísértéstől. Hogy még véletlenül se találkozassunk, véletlenül se láthasson, míg ennek az érzésnek a leghalványabb emléke is ki nem pusztult a szivéből. Míg a füstje el nem szállt a levegőbe.

Sándor ur szemében ijedt fény villant meg.

— Ne szóljon semmit! — parancsolta az asszony. — A maga lelkének e pillanatban becsületbeli kötelessége, hogy lehetetlenségnek érezze, a mit én kívánok. De én meg tudom, hogy ez tévedés. Jóhiszemű; de tévedés. Ha nem sikerül egy hónap alatt, sikerül egy év alatt, két év alatt, öt év alatt, tiz év alatt, de sikerül. Meg fog gyógyulni . . . És akkor, ha becsületesen megvizsgálja a lelkét és látja, hogy már nyoma sincs benne ennek a lehetetlen érzésnek, akkor jöjjön vissza hozzám, és meglátja, bennem, az én lelkemben, az én barátságomban sem lesz nyoma sem sértődésnek, haragnak, neheztelésnek. Még emlékezni sem fogok arra, a mi történt. Leszünk megint a régi, meghitt, jó barátok . . . De csak akkor, ha így lesz, a mint mondtam. Ide a kezét!

A férfi mélyen meghajolt, kezét nyújtott és meg is akarta csókolni az asszony fehér, kis kacsóját. De ezt már nem engedte Várdyné.

— Parolázásnál nem szokás kezét csókolni. A déli vonattal elutazik. . . Járjon szerencsével.

Mind a kettőnek könyes volt a szeme.

Negyedes Sándor a déli vonattal csakugyan elutazott.

Különben pedig mind a kettő meg volt győződve róla, hogy — soha sem fogják egymást viszontlátni, Sándor ur is, Emma asszony is.

*

Nem lehet tehát csodálkozni rajta, hogy mikor pont egy esztendővel ez után a meg-lehetősen drámai jelenet után Negyedes Sándor telefonon jelentette Várdy Dénesnek, hogy egészségesen megérkezett Budapestre és engedelmet kér, hogy délután tiszteletét tehesse a nagyságos asszonynál: Emma asszonynak hatalmasan megdobbant a szive.

A szép asszony rosszat sejtett. Szorongás fogta el a szívét.

— Itt baj van; — mondotta magának. — Baj van! Baj van! Ez a szegény fiu belátta, hogy lehetetlent kívántam tőle és ... és nem bírja tovább. Visszajött, mert ... mert látnia kell engem ... Nem bírta tovább egy esztendőnél.

A szép asszony őszinte nagy izgalomban volt. Tragikus sejtések suhantak át a szívéen, úgy, hogy belésápadt. Lehet, hogy ez a boldogtalan legény . . . valamit forral. Valamit forral . . .

Összeborzongott az aggodalomtól. Érezte, hogy üdvös lenne valahogy kitérni ez elől a találkozás elől. De menten eszébe jutott az is, hogy ez csak elodázás lenne és nem megoldás.

— Hát jöjjön, a minek jönnie kell! Ezt a csatát már ki kell állni! Essünk tehát át rajta minél hamarább.

Kemény elszántsággal várta a délutánt, de azért a szíve a torkába szökött, mikor az elüzlött és visszatért lovag mély meghajlással belépett az ajtón.

A szép asszony, a ki egy ijedt madár tekintetével nézett rá, azonnal megállapíthatta, hogy nincs nála sem pisztoly, sem tör, sem vitriolos üveg, és az arcán sincsen semmi vészjósló. Nem sápadt, nem komor, csak valamivel — kerekébb, zsírosabb és barnább, mint volt. A levante lesült és meghizott egy

kicsit, különben pedig mosolygó ábrázattal közeledett feléje.

Emma asszonyt ez a megjelenés úgy meglepte, hogy zavarában elfelejtett — kezét nyújtani neki. A mire Sándor ur még derübben mosolygott és jókedvűen, hangosan mondta:

— Bátran kezét foghat velem nagyságos asszonyom! Megtartottam a szavamat! A mit kívánt, becsülettel beteljesedett. Már nem vagyok bűnös!

Emma asszony érezte, hogy forró pirosság önti el a homlokát. Teljesen öntudatlanul nyújtotta kezét a férfinak. Ez jókedvűen szorította meg és mikor megcsókolta, érezte, hogy a kis fehér kéz jéghideg. Elkomolyodva nézett az asszony arcába.

— Ugy látom, — folytatta halkabban, — mintha kételkednék a szavamban... Biztosíthatom, hogy erre nincs oka: gyógyult vagyok! Sőt — egészséges!

A szép asszony összerázkódott. És mintha ez a rázkódás leszórt volna a lelkéről minden zavart és ködöt. Érezte, hogy semmi oka többé aggodalomra, nyugtalanságra, megoko-

latlan volt minden balsejtelme ; de nem érezte azt a kedves, boldog megkönnyebbülést, a melyet természet szerint éreznie kellett volna. Valami rideg megütődés fogta el és alig tudott annyit mondani a vendégének :

— Akkor hát, Isten hozta !

Egy néma mozdulattal mutatott neki helyet. Sándor ur megint visszakapta a jókedvét.

— Köszönöm ; — mondta vidáman. — Igazán örülök, hogy megint itt lehetek és elmondhatom magának szóval is, a mit már a mig el voltam, ezerszer elgondoltam magáról. Azt . . . azt, hogy maga, á milyen szép, a milyen nemes, a milyen tiszta lélek, olyan páratlanul okos asszony is. Nem is okos, hanem bölcs.

Emma asszonynak legalább mosolyognia illett volna erre a bókra ; de képtelen volt rá. Folyton egy gondolat verdeste az agyát meg a lelkét, mint a harangnyél a harang falát és elöntötte a fejét szédítő zugással. Ez a gondolat, hogy : egy év alatt ! Egy rövid kis év alatt ! Egy esztendőcske alatt ! Önkénytelenül szökött ki az ajkán ez a kérdés :

— És hogyan csinálta ezt, Sándor?

A jó fiu egy pillanatig nem értette el a kérdést, de azután hirtelen fölkapta a fejét, nagyot nevetett és őszintén felelt:

— Nem használtam semmi különös mediczinát! Nem az én érdemem... a gyógyulás, hanem a maga bölcs tanácsáé... A távollét... A sok új dolog ott künt az idegenben... És az idő!... Főként az idő...

Az asszonynak megremeztetek a szempillái. Az idő... gondolta magában. Egy év. Egy hitvány esztendőcske! Alig tudott uralkodni magán. Halkan, hűvösen kérdezte:

— De mégis... hát hogyan ment?

Sándor ur mosolyogva felelt:

— Igazán könnyebben, mint a hogy én gondoltam. Úgy, a hogy maga megmondta. Először azt hittem, hogy meg kell halnom...

Az asszony ajkán mosoly futott át.

— Azt, hitte, hogy meg kell hálnia?

— Igen, — felelte becsületesen Sándor ur. — Eleinte. Egy ideig. De azután... kezdtem rájönni, hogy nem kell meghalnom. Hogy... nem szükséges. Hogy élni is lehet...

Sőt érdemes . . . Tudja . . . voltam Párisban, voltam Londonban . . . Kairóban is voltam . . . Alexandriában is voltam . . . Láttam asszonyokat, francziákat, angolokat, spanyolokat, magyarokat . . . Eleinte még hasogatott, azután is . . . azután is zsongott, de egy félév múlva már, mondhatom, rendben voltam . . .

Az asszony az ajkába harapott:

— Egy félév múlva? — lihegte alig hallhatóan.

A jó fiu boldogan erősítette.

— Igen, egy félév múlva. Valamivel kevésbé lelkiismeretes doktor már hazaküldött volna. De én nem feledtem el, mit ígértem magának és föltétlenül biztos akartam lenni a dolgomban. Folytattam a kurát akkor is, mikor már tudtam, hogy nincsen bajom.

Az asszony olyan tekintetű vetett rá, hogy tiszta csoda, hogy agyon nem ütötte vele. Összeszorította a fogait, úgy kérdeztetőle:

— Tehát már teljesen egészséges?

— Tökéletesen.

Emma asszony fölkel a székéről.

— Akkor hát, — mondotta a dühtől el-el-

fuladó hangon, — akkor hát kedves . . . kedves barátom, gratulálok magának . . . Örülök, hogy egészséges . . . Örülök, hogy láttam . . . Nagyon kedves volt, hogy idefáradt . . . és . . . és még egyszer gratulálok . . . Isten áldja meg . . .

Sándor urnak tudomásul kellett vennie, hogy — vége az audienciának. Zavartan támolgott kifelé és rebegve kérdezte:

— És Dénes? . . . Dénes . . .

— Köszönöm; — vágott a szavába jelesen a szép asszony. — Jól van. Mindnyájan jól vagyunk . . . Köszönöm.

Sándor ur, a mint a lépcsőn leballagott, érezte, hogy ez most — igazán bucsuzás volt.

— Nagyon furesa lett ez az asszony; — gondolta, de azután vállat vont:

— Különben — bánja a manó!

Emma asszony pedig, a mint a vendége kitette a lábát a szobájából, lódított egyet a zsölyén, a melyben ült, és mint a láng csapott ki a száján a szó:

— Utálatos egy fráter!

A tanácsos ur megtérése.

A tanácsos urnak ebben az időtájban tulajdonképpen az volt a dolga, hogy elbánjon az állásért jelentkezőkkel. A mi épen elég dolog is volt. Az előszobája nap-nap után tele volt fiatalabb és idősebb urral, a ki mind egy darab kenyeret szeretett volna a hatalmas vállalattól és mind kitűnő bizonyítványokra hivatkozhatott. Az iskolában mind első eminens volt ez a sok szegény kifényesedett kabátu, alázatos pályázó, úgy, hogy Ács Sándornak, mikor a sok ragyogó bizonyítványt mustrálgatta, sokszor eszébe ötlött: hová lettek azok, a kik az iskolában szamarak voltak? Ugy kellett lenni, hogy azok már mind hivatalban vannak.

A tanácsos ur nagyon derék ember volt,

jóindulatu és igazságos, de a legderekabb embernek is akad egy gyöngéje. Épen, mert — ember. És Ács Sándornak, a ki most kezdett agglegénynyé deresedni, egy igen izléses gyöngéje volt. A nő. Természetesen, csak a szép nő. Ennek a látása kiválóan nagy hatással volt a tanácsos urra. Ha szép asszony lépett a szobájába, mintha egyszerre világosabbá, derüesebbé vált volna minden. És mássá lett maga Ács Sándor is. A hivatalos szigorúság leolvadt az arczáról és a lelke is méltánylóbbá lett. A bizonyítvány, a mit egy finom, puha női kezecske nyújtott át neki néha elfogódott, máskor meg pajkos csengésű hangon elmondott szavakkal, egyszerre beszédesebbé vált. Az érdem jogait követelő szava nagyobb nyomatékkal csendült ki belőle. És rendesen — meg is hallgatott.

*

Karcsu, magas barna leány lépett be az irodába. Hófehér volt az arcza és a nagy, fekete szeme csupa komolyság, meg biztosság. Nagyon egyszerű volt a ruhája, de volt valami

méltóság a meghajlásában is, a melylyel a tanácsos ur elé lépett.

A tanácsos ur udvariasan mutatott neki széket. A leány leült.

— Bocsásson meg — kezdette — hogy háborgatom. Látom, hogy sokan pályáznak az idejére, rövidre fogom tehát a kérésemet.

A tanácsos ur igen barátságosan mosolygott.

— Kérem, csak méltóztassék. Én ráérek.

A leány ajkán is átvillant egy futó mosoly.

— Az igaz, — mondotta — hogy önnek nem olyan sürgős, mint azoknak odakünt. Így is mondhatnám, hogy — nekünk. Hiszen, úgy hiszem, mind egy járatban vagyunk itt valamennyien.

— Nagyon fogok örülni, ha szolgálatára lehetek — biztatta Ács Sándor.

— Lehet, nagyon lehet — mondta mosolyogva a leány: — Én a Bády Imre dolgában jöttem. A huga vagyok.

— Igazán örülök a szerencsének.

— A bátyám — folytatta a leány — itt hagyta a bizonyítványait.

— Igen itt vannak nálam.

— Már teljes egy hónapja. . . .

A tanácsos ur bus mozdulatot tett.

— Kérem . . .

— Tudom — vágott a szavába a leány.

— Tudom már, mit jelent ez. Két esztendő óta megtanulhattuk bőven. Mindjárt el nem küldték — jólelküségből. Hadd reméljen egy kicsit. Hiszen a remény tudvalevően — éltet.

Ács Sándor megértően mosolygott.

— De uram — folytatta a leány — mi már nagyon is régóta élünk belőle.

— Mi? — kérdezte a főtitkár.

— Igen: mi — felelte a leány. — Az anyám is, ő is, én is. Nagyon szegények vagyunk, főtitkár ur és ha a bátyám nem kap állást, én nem tudom, mi lesz velünk.

— Igazán nagyon sajnálom — mondotta részvétellel a tanácsos ur.

— Ne sajnáljon — felelte a leány — hanem segítsen. Tudom, hogy önnek ez módjában áll és ezért határoztam el, természetesen a bátyám tudta nélkül, hogy én veszem a kezembe ezt a dolgot.

— Akkor hát az ügy a legszebb kezekben van — bókolt a tanácsos ur és a leány keze után nyult, a melyet azután szórakozottságból ott is felejtett a magáéban.

A leány nem huzta vissza.

— Segítsen rajtunk — mondotta bensőséges hangon — és én mindig hálásan fogok gondolni önre. Jóformán az életünket mentheti meg . . . Megteszi, ugy-e? . . . Ugy-e, megteszi? . . .

A tanácsos urat nagyon fölmelegítette a kezecke, a melyet még mindig a magáéban szorongatott. Forró szemmel nézte a gyönyörű fiatal teremtet és érezte, hogy az ereiben erős pezsgéssel zuhog a vér. Tompa hangon mondotta:

— Megpróbálom . . . Talán . . . Majd át-nézem még egyszer az írásait . . .

A leány meleg tekintetet vetett rá.

— Tegye meg, kérem. Nézze át őket. Okvetetlenül meg lesz velük elégedve.

A tanácsos ur most hirtelen merően a leány szemébe nézett és szinte suttogó hangon mondta:

— Megteszem. Átnézem megint azokat az irásokat. De csak egy föltétel alatt. Nekem sok a dolgom . . . Magának is segítenie kell nekem ebben a munkában.

— Kérem! — mondta a legnagyobb készséggel a leány.

A tanácsos ur egy pillanatig hallgatott, azután megint sugva mondta:

— De nem itt . . . Itt zavarnának . . . A lakásomon . . .

A leányon mintha reszketés futott volna végig, az ajka is megrándult, de ez nem tartott tovább egy szempilla rezdülésnél. És a hangján a legkisebb fölindulás sem érzett, mikor megkérdezte:

— Mikor parancsolja?

A tanácsos urnak lobot vetett a szeme:

— Lehetne holnap? — kérdezte elakadó hangon.

— Akár ma.

— Délután ötkor?

— Délután ötkor.

A tanácsos ur reszkető kézzel nyujtotta át neki a névjegyét a lakása czimével. A leány

átvette, biccezentett a fejével és oly gyorsan suhant ki a szobából, hogy Ács Sándor még kezet sem foghatott vele.

*

A Belvárosban, egy keskeny, csöndes és előkelő utczában lakott a tanácsos ur, földszintes, elegáns legénylakásban, a melynek a mindig csukott kapualjából nyílt a bejárata. A legényének kimenőt adott négy órától, azután azzal foglalkozott, hogy nézte, mint halad lassan, szinte türehtetlenül lassan az óramutató a szecsessziós rajzu ötös szám felé. Nagyon helyes, puha fészek volt a tanácsos ur lakása, noha ő negédes mosolylyal mindig az ő «rideg barlangjának» szokta emlegetni.

Pontban öt óra volt, mikor megszólalt a csengő az előszobában. Ács Sándor maga sietett ajtót nyitni.

— A legényem nincs itthon — mondta kissé bambán.

— Nekem nincs rá szükségem — felelte a leány és előre sietett, a nélkül, hogy a kabátkáját levetette volna.

A tanácsos ur udvariasan hajlongott.

— Isten hozta az én rideg barlangomba, maga igazán olyan pontos, a milyen szép . . . No, vesse le a kabátját és foglaljon itt helyet ezen a pamlagon.

A leány, a ki egy pillanatra tétován állott meg a küszöbön, belépett, leült, de a kabát-káját nem vetette le.

— A maga rideg barlangja nagyon csinos, se nem rideg, se nem barlang — mondotta.

— A mi pedig a pontosságot illeti, öt órára parancsolta, hogy itt legyek.

— Parancs?! — tiltakozott a tanácsos ur.

— Milyen csunya, kemény szó ez! . . . Legföljebb könyörögtem és maga meghallgatta szegény szolgája kérését . . . No, de hát miért nem ül ide a pamlagra, a hol mind a ketten elférünk. Talán csak nem fél tőlem . . . Vagy iszonyodik . . .

— Se nem félek öntől, se nem irtózom felelte a leány — és ha úgy véli, hogy így jobban segíthetek önnek az irások átvizsgálásában, legyen, a hogy parancsolja.

Átült a pamlagra. A tanácsos ur melléje telepedett. Egészen melléje.

— Így la! — mondotta. — Így már kelle-
mesen diskurálhatunk. Senki sem zavar ben-
nünket.

— Akkor hát, kérem, vegye elő azokat az
írásokat.

— Ne legyen olyan türelmetlen — mondta
igen lágyan a tanácsos ur. — Hiszen nem
kergetnek bennünket.

És már a kezében szorongatta a leány
keztüis kezeckéjét.

— Tudom — felelte a leány — de én —
még egy mellékletet akarok csatolni ahhoz
a kérvényhez.

— Van a mellett már elég! — sietett
megnyugtatni a tanácsos ur. — Épen elég.

— Mindegy — felelte nyugodt hangon a
leány — ez még nincs ott. És ez, azt hiszem,
igen hasznos dokumentum. Bocsánat!

Szeliden kihuzta a kezét a férfiéből, ki-
nyitotta a kis kézitáskáját és egy boritékot
vett ki belőle, a melyet aztán a kezében
tartott.

— Ez az? — kérdezte kissé meglepődve a férfi. — Szabadna kérném?

— Mindjárt megkapja — felelte a leány — de előbb még mondanom kell önnek valamit, mielőtt ezt a mellékletet átadnám.

Nagyon nyugodtan mondta ezt, de volt a hangjában valami, a min Ács Sándor megütődött.

— Hallgatom — mondta halkan és figyelmesen nézett rá.

A leány is szembefordult vele ültében és a szemébe nézett, mialatt beszélt.

— Az intézetben, a melyben nevelkedtem, volt egy kis barátnőm. Valami kevésbé fiatalabb, mint én. Egy igen kedves, igen derék, igen jó leány. Nagyon összebarátkoztunk. A sorsunkban is volt sok hasonlóság. Meglehetősen szegények és apátlan árvák voltunk mind a ketten. Őt a testvérbátyja taníttatta, a ki akkor még meglehetősen kis hivatalnok volt, engem is a másik bátyám, a ki fájdalom, azóta meghalt. Nem tudhattuk, mivel vár bennünket az élet, nagyon gyámoltalan kis teremtések voltunk, de azt

megfogadtuk, hogyha egyikőnk valaha valamit tehet a másikért, meg fogjuk tenni. És ezzel szerződést is csináltunk — irkalapon. Gyerekes dolog volt, de hisz — gyermekek csinálták és nekem okom van azt hinni, hogy Istennek különös gondja van arra, a mit gyermekek csinálnak . . . Ön azt mondotta az imént, hogy most van érkezése. Föl fogom tehát olvasni ezt a mi furcsa kis szerződésünket.

A férfi, a kiben mialatt a leány beszélt, különös nyugtalanság támadt, csak bólintott a fejével.

A leány pedig egy irkalapot vett ki a borképből és olvasta:

«Alólirottak ezennel örök barátságot esküsznek egymásnak és megfogadják, hogy az Életben (ez nagy betűvel volt írva) mindig segíteni, szeretni és támogatni fogják egymást. Mindent megtesznek egymásért, a mit csak tudnak.»

— Az alólirottak pedig: — folytatta a leány — Bády Margit, az én vagyok és Ács Izabella.

A tanácsos ur úgy fölpattant, mintha vilámos ütés érte volna.

— A hugom! — kiáltotta tompán.

A leány bólintott a fejével.

— Igen — mondotta szelid, lágy hangon.

— Az ön huga, a kiről ön Isten segédelmével olyan szépen gondoskodhatott és a kit ön segített ahhoz, hogy most már boldog menyasszony . . . Hogy az intézetet elhagytuk, elkerültünk egymástól, azt is csak tegnap tudtam meg, hogy ön a bátyja és mondanom sem kell, hogy nagyon megörültem neki.

A tanácsos ur arcza piros volt, mint a vér. Lehorgasztott fejjel, némán állt a leány előtt.

Ez pedig, kezében a papírlappal, nyugodtan folytatta:

— Ezért kerestem fel önt és ezért volt nekem bátorságom eljönni ide is. Tudtam, hogy ez a kis papírlap megvéd engem minden veszedelemnek még csak a gondolatától is. Tudtam, hogy ezzel a kezemben ön úgy fog rám nézni, mintha én lennék a huga, a kit épen ön, az ön szerencséje, érdeme óvott

meg attól, hogy esetleg kénytelen legyen az ön, meg az édesanyja érdekében ugyanugy cselekedni, a hogy most . . .

Be sem fejezhette a mondatot. A tanácsos ur, a ki most sápadt volt, mint a fal, szinte nyersen mondta:

— Távozzék kérem! . . . Távozzék! . . .
A bátyja holnap megkapja a kinevezését . . .
Távozzék! Távozzék!

— Futo! — mondta meghatott hangon a leány — mert még kidob! . . . Pedig lássa, most már szívesen nyujtok önnek kezét.

A tanácsos ur reszkető kézzel emelte ajkához a leány kezét. A hangja is reszketett.

— Bocsásson meg — hebegte zavartan — de hisz maga megért engem . . . Csak siessen kérem és . . . felejtse el, hogy — itt volt . . .

Olyan zavarban volt, hogy még kikisélni is elfelejtette a leányt.

★

Ács Sándor hivatali előszobájában másnap már ott volt a tábla, hogy kérvényező felek *csak személyesen* tárgyalhatnak a tanácsos urral.

A Herkules-villa égése.

I.

Négyen ültek a fürdő nagyvendéglőjének a terrasán egy hosszukás asztal mellett, vacsora után, élvezve a fenyőillatos hús levegőt. A szép Parády Sándorné, a kinek már a nevéhez tartozott ez a jelző. Ózdy Bella a nagynénjével, Vilma nénivel és Ágoston Béla, a Bella még nem hivatalos, — a leánynak még csak hat hét múlva telik le az apja halála után a gyásztesztendeje, — de elismert vőlegénye. Néhány lépésnyire tőlük a Parádyné német kisasszonya szórakoztatta Mariska kisasszonyt, egy aranyos haju, kékszemű hölgyecskét, a szép asszony egyetlen leánykáját.

— Gyerekek, — mondta Parádyné, — holnap délutánra igen egészséges program

van. Az öreg doktorral fölmászunk a druszmához, a Margit-tóhoz. Jó másfél órai ut, de mindenki azt mondja, megéri a fáradságot. Ki tart velem?

— Én nagyon szívesen! — felelte mohón a vőlegény.

A gyors válaszra a leány szempillája megrezdült. De különben igen nyugodt, halk hangon mondotta.

— Sajnos, én nem mehetek. Kissé bágyadt is vagyok és holnap egy csomó levelet is kell írnom. Nagy a restanciám.

A szép asszony szemében különös fény villant meg. Az orrocskáját is elfintorította.

— Kár; — mondotta. — Akkor hát Béla is...

Nem fejezhette be a mondatot, mert a leány közbevágott:

— Béla már megmondta, hogy ő veled tart. Semmi oka sincs, hogy megváltoztassa szándékát.

A fiatalember válaszolni akart valamit, de a szép asszony olyan tekintetet vetett rá, hogy belepirult és — hallgatott. Szerencsére

ebben a pillanatban odajött a német kis-asszony és jelentette:

— Die kleine is släfrig . . .

— Megyek én is, — kapott a szón a szép asszony és fölkel az asztaltól. Mindnyájan követték a példáját. Parádyné harmincz lépésnyire lakott a Herkules-villában, a leány meg a nénje pedig szemközt vele az Európa-szállóban. Egy árva szót se szóltak az uton, de mikor Bella meg Vilma néni fölhaladtak a lépcsőn, az öreg asszonyból kitört a méltatlankodás:

— A mit ez az asszony művel, már igazán alávalóság!

A lány kissé érdes hangon kérdezte:

— Mire mondod ezt?

— Mire mondom? Előtte ne tetesd magadat, Bella! Hiszen nem vagy vak, a mit mindenki lát, neked is kell látnod. Ez az asszony nem is kaczerkodik a vőlegényeddel, hanem — udvarol neki. A mig Béla meg nem jött, alig láttuk. Azóta folyton velünk van és olyan tekinteteket vet rá, hogy én öreg asszony létemre, elszégyeltem magamat.

A leány nevetett :

— Ugyan, hát már rá se szabad nézni ?
Ha melegen néznek rá, — elolvad ?

A néni dühös lett :

— Igenis, elolvad. Ezek az asszonyok tudnak úgy nézni, hogy elolvadjon, a kit olvasztani akarnak. Ismerem én jól Margit asszonyt, meg a fajtáját. Nem mondom, hogy rossz asszony, de rosszabb, mint azok az ugynevezett rossz asszonyok, mert azok maguk is áldozatai saját maguknak. De ennek a kaczérsága egy kaján hiuság, a mely mindig a mások vergődésével áldoz magának. Mindig szüksége van próbára és diadalra. Most se Ágoston Bélával kaczérkodik, hanem — a te vőlegényeddel. Mert ennek mindig az kell, a mi a másé. Nem őt akarja meghódítani, hanem azt bebizonyítani, hogy erősebb nálad. És ezekre a harczokra olyan fegyverei vannak, a melyekhez te se nem értesz, se nem nyulnál. Meg kell akadályoznod, hogy Béla holnap vele menjen !

Ekkor már a szobájukban voltak. Az öreg asszony utolsó szavaira a leány hirtelen föl-

kapta a fejét. Keményen nézett a nénje arcába és fojtott hangon mondotta:

— Ne haragudj, kedves Vilma néni, de igen komolyan kérlek, ilyet nekem ne mondj. Én nem vagyok senkinek se rabja, se porkolábja és nem is leszek soha. Ha Parády-nénak csakugyan valami dolga lenne Bélával: intézzék el ők egymással. Én nem kötöm az egyiket és nem állok utjába a másiknak. Csatáról tehát ne beszélj, mert én nem csatázom se olyan fegyverrel, se másféle fegyverrel és légy nyugodt, mindig tudni fogom a kötelességemet. Ne, ne . . . ne szólj semmit . . . És ne haragudjál rám, nénikém, de én most — aludni szeretnék. Jó éjszakát!

— Hát, jó éjszakát!

De azért szegény Ózdy Bella egy szemet se aludt azon az éjszakán. Lehunyt szemmel, de ébren feküdt és szempillái alól vastag könnycseppek szivárogtak fehér arczára. Mert ő se volt vak. A mit a nénje látott, látta ő is, és napok óta sűrűn érezte szívéen a hangtalan, de fájdalmas ütések, a melyeket egy ravasz és gonosz ostrom orozva mért az ő

boldogságára. Egy reménysége volt meg. Egy kis fehér csónak libegett keserű érzésének hullámain. Hátha megsugja valami belső hang a fiúnak, hogy — ne menjen el.

Álmatlan éjszakájának ez volt az egyetlen álma.

Ez se teljesedett.

H.

A napot már jól a hegyek mögött hagyták, mikor a kiránduló társaság visszafelé indult. Nem hárman voltak, hanem négyen. Az öreg doktoron kívül velük volt még egy vén lengyel kisasszony is, a kit Hauszka Aglájának hívtak és le nem szakadt egy perczre a doktor nyakáról. Parádyné oda is sugta Ágoston Bélának:

— Látja, ez is az én akvizicióm. Nem szeretem a sétát hármásban, hát gondoskodtam partnerről a doktor számára is. Helyesli az ötletemet?

A legény mosolyogva felelte:

— Elragadónak találom.

— Nono, — feddte sunyi hangon a szép asszony, — ezt nem jól mondta. Magának semmit sem szabad elragadónak találnia, a mit én teszek. Ezért ki találja kaparni valaki — mind a kettőnk szemét.

És izzó tekintettel nézett a fiatal emberre. Ez pedig kissé kábultan mondta :

— Ezt már nem engedném.

— Nem engedné? A magáét-e vagy az enyimet?

— Elsősorban a magáét.

Hirtelen megrázkódott és mentegetőzve tette hozzá :

— Különben biztosíthatom, ilyen veszedelem nem is fenyegeti.

A szép asszony hangja kissé komolyabbra fordult :

— Tudom, Bella nem az a lány, a ki bárkinek is kikaparná a szemét. Az egy csodálatos teremtés. Higgye meg, van benne valami . . . valami emberfölötti. Az ő nagy nyugodtsága . . . Az ő csodálatos, tiszta hűvössége . . . Ő olyan . . . olyan emelkedett . . . Ugy fölötte érzi az ember egy egész csomó

dolognak, a miben mi szegény közönséges halandók benne vergődünk . . . Ennek a leánynak valamivel több jutott a lelkébe, mint a közönséges embereknek . . . Vagy hiányzik valamije, a mivel mi meg vagyunk verve . . . Tudja, mit mondott róla egy nem is ostoba ember? . . . Azt, hogy ennek a Bellának a szíve helyén is csak karakter van . . . Furcsa állítás, ugy-e? Hangsúlyozom, hogy nem én mondtam. De mintha lenne benne valami . . . Oly nehéz elképzelni hogy ez a leány . . . mit tudom én? . . . szeretni tudjon valakit . . . Hogy legyen egy föllángolása! . . . Egy . . . egy mámora.

A legény csak riszálta a torkát s hallgatott.

Egyszerre az öreg doktor fölkiáltott:

— Nini, de nagy világosság az ott a fürdő fölött! . . . Füstszagot is érzek.

Megriadtak. Már az erdő széle felé jártak és az ijedtség meggyorsította a lépéseiket.

Attól félek, — mondotta halkan a legény, hogy tűz van.

Parádyné ajkán kifutott egy reszkető síkoltás:

— Jézus ! A kisleányom !

Egy fél percz mulva künt voltak az erdőből. Alattuk a völgyben a fürdő.

Valamennyien egyszerre kiáltották el magukat :

— A Herkules ég !

Az égő ház éppen szemközt volt velük. Az egyemeletes villa egész teteje lángban állt. A ház iszonyuan megvilágított fehér homlokával olyan volt, mint egy Meduza fő csapkodó, kigyózó lángfürtökkel. A zsindeletető könnyen égett, a láng egész fehér volt és a nyelvei óriási mgasságba csapkodtak. Előtte vagy harmincz lépéssel ott kavargott az egész fürdőközönség, halálos rémületben, kiáltozva, de tétlenül.

És ekkor egy iszonyu kép villant a haza-térők szemébe. Az égő ház emeletén a középső ablakban megjelent egy aranyos fürtü gyermekfej.

Parádyné csak egy rémületeset sikoltott :

— A gyermekem !

Rohanni akart, de megtántorodott és leroskadt a földre.

Az öreg doktor odafutott hozzá. Ágoston Béla pedig rohant a tűz irányában — segíteni.

De hirtelen megállt, mint a kit mellbevág-tak. Láta, hogy a kavargó tömegből kisu-han egy feketeruhás női alak és fut be egye-nesen az égő házba.

Megismerte. Ez az ő menyasszonya volt.

Csak hörgött egyet, azután vágatott to-vább. Átverte magát a zsivajgó tömegen, mint egy ágyugolyó.

De már nem volt miért sietnie. Mire oda-ért, az égő ház kapuján már jött kifelé a feketeruhás leány. Karján a gyermek, a kit szívéhez szorított és a ki erősen ölelte át a nyakát.

Jött a tüzfényes fehér világosságban siető, de nyugodt léptekkel. Nem futott és nem kiabált, halovány arcát a gyermek arcához szorította, tekintetét ennek a homlokúra füg-gesztette, mintha semmi mást se látna, se a tömeget, se a csapkodó, sistergő veszedel-met a feje fölött.

A legény kábultan állt meg. Tördelve sut-togta :

— Bella . . . Drága Bellám . . .

A leány mintha ezt se hallotta volna. Ment nesztelen léptekkel, egyenesen. A tömeg néma respektussal nyitott neki utat és az is csak akkor jutott az emberek eszébe, hogy megéljenezzék, mikor már eltűnt a szálló kapujában. A legény lehajtott fejjel, némán, bódultan baktatott utána.

Ő utána is következett még egy szomorú alak: a jajveszékelő német kisasszony. Nem győzött eleget esküdözni, hogy ő éppen a postára szaladt egy pillanatra, mikor a veszedelem a Herkules-villát megrohanta. Őszinte ijedtségében a kisasszony megfélekedezett arról is, hogy a posta már régen zárva van ebben az időben.

III.

A tüzet különben, — a mely a kéményből támadt, — elég hamar eloltotta egy, a tűzoltókkal éppen együtt érkezett hatalmas záporosó. Egy óra múlva már komor fekete-

ségben meredeztek a Herkules-villa füstös, lucskos falai.

Az eső még egyre zuhogott. A hajléktalanul maradt Parádyékat a Vilma néni szobájában helyezték el. A szép asszony egyik ájulásból a másikba esett és a hányszor magához tért, hol a kis lányát szorongatta zokogva, hol meg a Bella kezét akarta mindenáron megcsókolni. Reszketett, sirt és egyre azon imádkozott, bárcsak reggel lenne már, hogy juthatna, menekülhetne erről a helyről.

Végre valamelyest elcsöndesedett.

Bella átment Vilma nénivel a maga szobájába. Csak akkor vette észre, hogy valaki ott áll a szobában, az ablak mellett, mozdulatlanul. A vőlegénye. A fejét, lehajtotta úgy, hogy látni se lehetett és meg se moccan.

A leány egy ideig szótlánul nézte. De végre se bírta sokáig hallgatással. Csöndesen szólt rá:

— Csak nem aludt el itt — állva?

A legény most fölemelte a fejét. Az arcza

sápadt volt és a szeme fátyolos. Alig hallható hangon mondotta:

— Talán nem alszom, de mintha álmodnék. Magát látom, Bella, a mint kijön egy égő házból és kiment onnan valamit, a mi gyöngébb egy gyermeknél . . . Az én haszontalan lelkemet . . .

Most már szembe néztek egymással, hosszasan, némán. Végre a leány, mintha szólni akart volna. Az ajka megmozdult. De mégse szólt, hanem egy különös félig szomorú, félig mosolygó tekintettel a fiatalember felé nyújtotta a kezét.

Ez pedig megfogta a kis fehér kezét és alázattal, hódolattal megcsókolta.

A beliszkei angyalok.

A beliszkeiek nagyon büszkék a templomukra. Azt mondják, hogy a püspök is bátran elimádkozhatnék benne. A büszkeségük nem hiábavaló. A beliszkei templom csakugyan szép templom. Olyan, hogy akármelyik város piaczn is elállhatna, nem egy oly kis falucs-kában, a melynek ezerharmincznégy lélek az összes lakója a Zsiga cigány rajkóit is lélekek számítván.

A beliszkei templom tehát igen szép templom. Valami gróf építtette valamikor, a mikor még egy darabban volt a Pánczélos ötezer holdja és mind az övé volt a bodini kastélylyal együtt. Lehetett annak már legalsó hangon is jó kétszáz esztendeje. A templom azonban ép ma is. Isten jobban vigyázott a

maga házára, mint a gróf a kastélyára. Gyönyörű, sugár a tornya, az ablakának a hány táblája, annyi színű üveg, az oltár fölött hatalmas kép és olyan szép rajta a Mária, hogy az embernek könnyes lesz a szeme, ha sokáig nézi.

Hanem a legszebb ékessége mégis oda-künt a nagyajtaja fölött volt a templomnak. Széles párkányon, a melyet két, faragásos, kerek oszlop emelt, ott állott Szűz Mária szobra karján a kisdéd Jézussal. Mária fején nagy kendő volt, a melynek a két szárnya kétoldalt úgy esik a karjára, hogy sátort alkot a Jézuska körül.

Lent pedig Mária lábánál két kis kövér angyalka térdepel a párkányon. A párnás kis kezük összetéve, szemük a magasságba néz és a szájacskájuk kerekre van nyitva, a miből látnivaló, hogy énekelnek. Bizony ezek az angyalok se fiatalabbak, mint maga a templom, de azért hasztalan telt az idő, ők megmaradtak gyermeki mivoltukban. Mind-össze, hogy valamivel megbarnultak e sok-sok esztendőttől, a portól meg a vizrozsdától.

Ezekkel az apró angyalkákkal esett meg ez a nevezetes történet:

Vagy kétszáz esztendeje ott térdepeltek, ott énekeltek már a beliszkei templom kapuja fölött, a nélkül, hogy akármicsoda említésre méltó dolog történt volna velük. Az életük bizony nem volt valami változatos, de annál boldogabb, mert ott lehettek Szűz Mária mellett és énekelhettek a Jézuskának: angyal szívének lehet-e ennél kedvezőbb öröm, áldottabb gyönyörűség? Soha, semmiféle jel se mutatta, hogy már megelégtették volna a hivatásukat, gömbölyű arcocskájukon érintetlenül és megfogyatkozás nélkül ott sugárzott az áhitat fénye, tekintetük örökké ott függött a kisdeden: dehogy is kíváncsoztak volna el mellőle akárhová!

Igaz, hogy szél érte, zápor mosta, meg jég is verte őket, de az angyalok nem olyan kényesek, mint az emberek. Föl se vették de sőt észre se vették lelkük áhitatos mély elmerülésében. Ők csak énekeltek a zsolozsmáikat.

Hanem egyszer . . . egyszer azután még

is történt valami. Nagyon megharagudhatott valamiért a tél a földre, mert olyan csatával rontott rája, a melyhez foghatóan kegyetlenre nemcsak a legöregebb ember, de talán még maga a kalendárium se emlékezett. Először jött egy szörnyűséges nagy szél, éktelen sikoltozással fölülről. Olyan ereje volt, hogy nemcsak a sárguló levelet hordta le egy-kettőre a fákról, hanem meghasogatta a háztetőket és megrongálta a harangokat is. Rohant sivitozva, mint egy örült rém és vadul tépázta a földet. Mondom, megkoppasztott minden fát, de még a hegyek ormáról is letépte az sziklák mohát és a kövekbe kapaszkodó gyopárt. Bizonyára abban fáradt, hogy minden termett diszétől megfoszsza a földet

Vagy három napig tartott ez a szörnyűséges ostrom. Minden élő elmenekült a szabadból. Még madár se maradt a levegőben, mert a sast is úgy dobta, hajigálta az irtózatosszélvész, mint a hajót viharban a tenger hulláma. Vad az odvába bujt, ember a házába zárkózott.

Ez volt a beköszöntő. Egyszerre azután, a

milyen hirtelen jött a szél, olyan hirtelen el is állt. Nagy, mozdulatlan, merev hideg zuhant a letarolt, megtépázott földre. Olyan szuró, vágó, hasogató hideg, mintha a levegő tele lett volna millió meg millió omló, kavargó beretvaéllel. Egyszerre minden élet megdermedt a földön: a folyók befagytak, az ablakokat vastag, jégvirágos fátyol borította.

Ekkor történt az, a mire soha, de soha azelőtt nem volt még példa. A két kis meztelen angyal a beliszkei templom kapuja főtött megborzongott egy ismeretlen érzéstől.

A két kis énekes angyal elkezdett fázni.

Természetes dolog, hogy csak ők ketten fáztak. Szűz Mária és a Jézuska magasan fölötte állanak az elemek hatalmának; olyan vihar, olyan szél, olyan hideg nincs a világon, a melynek ereje őket megillethetné. Ők az ilyet meg nem érzik.

Hanem az angyalkák, mi tagadás, azok bizony megérezték a rettenetes hideg dühét. Gömbölyded kis kőtestükön átborzongott az éktelen tél fagyos lehellete és ugyancsak meg-rázkódtak.

A hideg pedig nem akart alább hagyni. Kitartott: de sőt még növekedett. Minden víz fenékgig fagyott. A fatörzsek előbb mintha kővé váltak volna, azután elkezdtek repedezni, éles csendüléssel hasadozni. Az ágak, mintha valami szörnyű teher nehezednék rájuk, maguktól letörtek, a földre estek. Más nesz nem is hallatszott, mint ezeké a csattanásoké, mert különben semmi sem mozdult se földön, se égen. A levegő maga is olyan fehér volt, mint egy függő jégtömeg. A napsugár szinte megállt rajta és szivárványszínekre tört a felületén.

Az angyalkák most már alaposan fáztak. A kegyetlen hideg tépte, vágta, marta puczér kis testüket, a szemük szögletében meg az orrocskájuk hegyén jégcsöppek csillogtak, fürtös fejecskéjüket lejjebb huzzák a gömbölyű kis vállaik közé és az énekük — a földi ember fülének hallhatatlan — mintha siránkozóbbá vált volna, mint a milyen volt azelőtt.

Nappal, a mikor mégis esett rájuk egypár melegebb sugár, még csak elviselhető volt

valamennyire az állapot. Az angyalok nem olyan nagy igényűek, hogy prémes bundát követelnének magukra; ők egy kis napfény-nyel is nagyon beérik. De éjszaka ... éjszaka, mikor a nap is elbujt a szörnyű hideg elől, akkor aztán kimondhatatlanul keserves volt a helyzet. Ugy fáztak, reszkettek az angyalkák, hogy a köny majd kihullt a szemükből.

Emberi gondolkodás szerint persze segíteni könnyen lehetett volna a dolgon. Az angyalkáknak csak szólniok kellett Szűz Máriának vagy a Jézuskának és ők bizonyára egy pillanatig se hagyták volna szenvedni tovább apró kis szolgálkat. De az angyal nem panaszkodik, az angyal nem kér magának soha semmit, az angyal szive maga a türelem, és az angyalnak másra nincs szava, mint Istennek dicséretére és magasztalására.

Ők tehát egyebet nem tehettek, mint várni a Gondviselés kegyelmére, a mely bajukat és szenvedésüket észreveszi. A Jézuska nem láthatta őket anyja kendője mögül. Szűz Mária tekintete pedig az ő Fián függött és hogyan is juthatott volna csak egy pillantása is más-

nak, mint Neki, a ki eljött a földre, hogy megváltsa a világot,

Az angyalkák tehát fáztak, dideregtek és — vártak. Már csupa jég volt a testük és — talán tizedik éjszakáján a nagy hidegnek — egészen kábultak voltak a szenvedéstől. Ez az éjszaka még kegyetlenebb volt minden előzőnél és éppen tizenkettőt mutatott az óra, az angyalkák nagy ijedelemmel vették észre, hogy — nem ád többé hangot a torkuk. Azaz hogy adni éppen adott, de ez a hang olyan hápogó, riszáló, recsegő hang volt, a milyennel a Jézuska dicsőségére egyenesen illetlenség lett volna énekelni. A két angyalka a rémülettől dermedten, némán nézett egymásra. Az ének elhallgatott.

Ez se történt még meg azelőtt soha.

A Jézuska menten észre is vette.

És megszólalt az ő csodálatos hangján, a mely édesebb és zengőbb az angyalok muzsikájánál :

— Mi történt veletek, hogy nem éneltek ?

A két kis angyalka pedig egész kőtestében reszketve, halkan felelte:

— A nagy hideg miatt, Uram . . .

És megint kérdezé a Jézuska:

— Fáztok?

Az angyalkák őszintén felelének:

— Nagyon fázunk. Uram!

Jézus szemén megvillant egy mosoly fényessége. Fehér ragyogás, a mely mint egy csillogó ezüst köd reszketett az éjszaka levegőjében.

És ez a ragyogó köd nem oszlott el, hanem kiszélesedék, egy darabig ide-oda lengett a sötétkék levegőben, majd eltávolodék, azután erős zugással a templom felé áradt.

És akkor már nem volt köd, hanem egy egész raj hófehér galamb. Tíz, husz, ötven, száz, vagy talán ezer is. Jöttek mind sebes repüléssel és valamennyi odaszállt a két angyalkára, elboritva őket tetőtől-talpig meleg galambtestükkel, ezer dobogó, meleg galambszívvel. Nincs a világon olyan pompás, jó bunda, a mely úgy betakarhatta volna őket, mint a hogy betakarta, a maga melegével megmelegítette őket a sok-sok hófehér galamb.

És így ismétlődött ez ama kegyetlen, szí-

goru télen minden éjszakán. A fehér galamb-sereg megjelent mindig hűségesen és betakarta a beliszkei templom fázós kis angyalait. Este jöttek, reggel elröpültek, tavasz kezdetén végképpen eltűntek.

Hazafelé.

— Minek köszönhetem ezt a váratlan szerencsét?

Az asszony, a mint belépett, állva maradt az ajtó mellett. Olyan sápadt volt, mint egy haldokló és úgy fogta a kilincset, mintha kapaszkodnék belé, hogy el ne essék. Egy hang sem jött ki a száján.

Az öreg Hortobágyi, a kinek a mióta az apósa volt, ez volt az első találkozása a menyével, egy önkénytelen mozdulattal tolt széket és kis vártatva megismételte a kérdését.

— Tessék helyet foglalni. Miben lehetek szolgálatára?

Az asszony bólintott a fejével, de úgy, mintha nem is lenne eszméletlen, mint egy árnyék suhant beljebb és leült.

Az öreg ur, hátratett kézzel állva meg

néhány lépésnyi távolságban, figyelmesen, de türelemmel várt. Az asszony egy pillanatra sem nézett rá, lehajtott fejjel ült és perczek teltek el, míg végre megszólalt:

— Köszönöm — kezdette halkán — hogy elfogadott . . . Volt okom tartani tőle, hogy nem is bocsát maga elé . . . De okvetetlenül beszélnem kellett önnel. Ezért jöttem.

Elakadt és nagyot lélezett. Azután megint csak ezt ismételte.

— Ezért jöttem . . .

Az öreg ur várt egy darabig, de végre is megszólalt:

— A mint látja, kész vagyok önt meghallgatni.

Az asszony sürgetésnek vette és ijedt tekintetet vetett rá.

— Bocsásson meg — mondotta mohón — de . . . zavart vagyok kissé . . . Mondom, okvetetlenül beszélnem kell önnel . . . Azért jöttem tulajdonképen önhöz — és itt megint nagy lélekzetet vett — hogy visszaadjak önnek egy látogatást . . . A mit ön ezelőtt két esztendővel tett nálam.

Most már az öreg ur arczába nézett. Ez nem tudta megállani, hogy ne tegyen egy meglepett mozdulatot.

— Ön még bizonyára emlékszik erre a játogatásra.

Az öreg Hortobágyi egy pillanatig hallgatott, mintha azon tusakodnék, mit feleljen. De azután ezt válaszolta:

— Emlékszem.

— Akkor ön — folytatta egyszerre megerősödött hangon, mint a ki nagy tehertől könnyebbül meg, az asszony — akkor ön azzal a . . . a kívánsággal jött hozzám, hogy — ne vegyem el öntől a fiát. . . És én most azért jöttem, hogy . . . visszaadjam őt önnek.

Elhallgatott és fölkelte ültéből.

Az öreg Hortobágyi közelebb lépett hozzá. Egészen eléje állt. Mereven nézett az asszony arczába. Látszott, hogy valami nagyon keményet akar neki mondani. De ez az arcz olyan rettenetesen sápadt volt, a nagy fekete szem olyan tele mélységes szenvedéssel, hogy az öreg ur — visszahuzódott. Nagyot nyelt, azután hosszú vártatva, halkán mondotta:

— És kegyed emlékszik-e, hogy mit felelt akkor a kérésemre?

Az asszony bólintott a fejével:

— Emlékszem.

— Én is . . . De úgy látom, azóta mást gondolt.

— Ugy van. Azóta mást gondoltam.

— Az idillnek tehát vége van.

Az asszony megint bólintott a fejével. Szinte sugva mondta:

— Vége van.

Ugy állt az öreg ur előtt, hogy ez attól tartott, összeroskad. A székre mutatott.

— Üljön le kérem, mert úgy gondolom, sok lesz a mondanivalója.

Az asszony leült, de tagadó mozdulatot tett.

— Nincs nagyon sok mondanivalóm — szólt és nagyot sóhajtott. — Csak elismételhetném azt, a mit ön akkor nekem mondott, mert mindaz, a mit ön jósolt, bevált . . . Beteljesedett . . .

Az öreg halkán ismételte utána:

— Beteljesedett.

Azután csöndesen ingatva a fejét, hozzátette:

— Tudtam, hogy így fog történni.

Az asszony fölemelte a fejét.

— Kérem — mondotta szilárd hangon — ne értsen engem félre. Nem egészen ugyan, a hogyan talán ön gondolja. Isten a tanum rá, hogy én az uramat ma éppen úgy szerettem, a hogy akkor szerettem. Talán még — jobban. Mindenesetre önzetlenebbül . . . Mert a hogy akkor szerettem, most tudom csak, tele volt önzéssel. Öntudatlan önzéssel, erre esküszöm. Megint kérem, hogy ne értsen félre . . . Az én önzésem csak az volt, hogy nem tudtam lemondani az álmaimról . . .

— Álmok . . . mondotta csöndesen az öreg Hortobágyi.

— Álmok — ismételte sóhajtva az asszony. — Ezek az álmok úgy megtöltötték az egész világomat, hogy egyebet nem is láttam tőlük. Arról egészen megfeledkeztem, hogy — másnak is lehetnek álmai. És hogy ezek az álmok másnak is lehetnek oly kedvesek, mint nekem az enyéim és másoknak is van annyi

joguk ragaszkodni az ő álmaikhoz, mint nekem volt az enyéimhez. Sőt nem is annyi, hanem több. Hiszen önnek az én uram hamarabb volt a fia, mint nekem — mindenem. És önnek épen úgy volt oka mindenének érezni őt, a hogy nekem.

Az öreg ur fölemelte a kezét:

— Kérem, ő szabadon választhatott kettőnk között.

Az asszony tagadólag intett.

— Nem. Nem választhatott. És az én bűnöm, hogy nem választhatott. Az én bűnöm. Nagyon önző voltam. Vagy nagyon — tudatlan. A mi talán még rosszabb. Ön fölkeresett engem és elmondotta, mi vár ránk. Hogy ön más, jobb boldogságot szánt a fiának és hogy Bélának választania kell kettőnk között. És megjósolta azt is, mi történik, ha engem választ. Elmondotta nekem, hogy a boldogság virága nem él meg e nyomorúság levegőjében . . .

— Őszinte voltam.

— Az volt. Őszinte és bölcs. Akkor másnak láttam. Igazságtalannak és ellenségesnek.

Ismétlem, minden rossz, a mi történt, az én bűnöm volt . . . A legutolsó időkben nagyon sokat gondolkoztam ezen. Napokon és éjszakákon által. És most már világosan látok mindent. Nem győzöm elégszer ismételni önnek, hogy minden bűn az enyém. Nagyon is makacsul ragaszkodtam a boldogságomhoz és ezen kívül nem láttam semmit. Megfogtam az ön fia kezét akkor, mikor el kellett volna küldenem őt azokhoz, a kiknek több joguk volt hozzá, mint nekem, mert szebbé tehatték volna az életét, mint én . . . És én belevittem a nyomoruságba.

— Megmondottam.

— Megmondotta. De én akkor még meg nem értettem. Mert nekem a szegénység kenyere nem izetlen és nem száraz. És ezen a kenyéren nőttem föl. És izesebbre, puhábbra nem is vágytam soha. Csak ebből legyen elég. És akkor meg . . . akkor egyáltalában nem gondoltam a kenyérre.

— Pedig figyelmeztettem.

— Igen, figyelmeztetett. Hiszen mondom, minden úgy történt, a hogy ön megjósolta.

De ismétetlem, én vak voltam önzésemben és hogy boldog legyek, megraboltam azt, a kit legjobban szeretek a világon. Most már tudom, hogy a szegénység nem való mindenkinek. Van ember, a ki észre sem veszi, de van, a kit mar, éget és a kinek földulja a lelkét. És az én szegény uram nem született a nyomoruságra . . .

— Nem arra neveltem.

Az asszonynak szinte suttogóra halkult a hangja:

— Én döntöttem bele és látnom kell, hogy szinte — fuldoklik benne. Hogy megbénítja, hogy nyomja a lelkét, hogy megöli minden kedvét és e mellett még megmérgezi minden falatját az a tudat . . . Az a tudat . . .

Elhallgatott és nehezen lihegve, kétségbeesett tekintettel nézett maga elé.

— Csak mondja ki bátran — szólt halkan az öreg ur. — Az a tudat, hogy ezt a falatot is a felesége keresi meg neki.

Az asszony összerázkódott és ijedten nézett szét, mintha attól félne, hogy nem hallotta-e meg valaki. Azután mohón mondta:

— Esküszöm önnek, hogy nekem öröm és gyönyörűség, ha érette dolgozhatom. Hiszen én ebben nőtem föl és nagyon jól tudom, hogy őt erre nem tanították. Hiszen próbálta . . . szegény jó uram . . . de nem tudja, hogyan fogjon hozzá . . . És látom, hogy ez szörnyen fáj neki . . . Hogy kinozza, öli. Hogy ez minden nap új sebet ejt az ön-érzetén . . . Hogy pokollá teszi az életét . . . És hogy ez ellen én tenni nem tudok . . . Ezen nekem nincsen hatalmam.

Megint elakadt a szive.

— Tehát már ön is belátja; — mondta halkan az öreg.

— Látom — felelte az asszony. — Belátam már hónapokkal ezelőtt és éreztem, hogy örvény nyilik meg, a mely elnyel egy egész világot, a legszebb világot, a melyet valaha boldog szívek álmodtak. De akkor még semmit sem tehettem. Nem volt szabad tennem semmit. Akkor még élt a gyermekünk.

Elhallgatott. Sirt. Az öreg türelemmel várta, míg letörölte a könnyeit.

— Annak is én vagyok az oka — folytatta

csöndesen az asszony — hogy ön egyszer sem láthatta az első unokáját. Pedig olyan szeme volt éppen, mint az apjának . . . De Isten elvette tőlem az én szegény kicsikémet és ezzel megmutatta nekem a vezeklés és a jóvátétel útját, a melyen haladnom kell . . .

Az öreg ur merően nézett az asszony arcába, a mely most igen határozott kifejezést öltött.

— Jóvá akarom tenni mindazt, a menyire még lehetséges, a mit önök ellen véttem. Az ön fiának nincs más bűne, csak — én. Hiszen ön mondotta *akkor*, hogy engedelmes, jó fia volt egész addig, míg a végzet engem nem sodort az útjába. Nos hát, azt jöttem megmondani önnek, hogy én leveszem róla azt a bűnt, ön pedig bocsásson meg neki.

Az öreg ur fölállt:

— Hogyan érti ezt?

— Világosan beszéltem. Igérje meg nekem, hogy megbocsát a fiának, visszaveszi őt házába és szeretetébe, a honnan elragadtam és én ígérem, hogy elmegyek innen, a szabad-

ságát visszaadom, eltűnök úgy, hogy látni sem fognak többé. Még a kis fiam sirját is csak éjnek idején fogom meglátogatni, hogy a szeme elé ne kerüljek kísértésnek. Elválok tőle olyan okon, a milyet ön kíván vagy a legjobbnak tart és esküszöm, soha egy szemrehányó gondolat nem lesz a lelkemben ön ellen, ha megbocsát — neki.

Hosszu szünet következett. Az öreg ur merően nézte a fiatal asszonyt, a ki halál-sápadt arczczal, de keményen állta a tekintetét és mikor látta, hogy nem felel, könnyörgőre fordította a szavát:

— Éreznie kell, hogy e pillanatban én mit szenvedek és nem szabad könnyörtelennek lennie. Ne legyen oly igazságtalan és kegyetlen, mint a milyen én voltam akkor önhöz, hiszen ön bölcsőbb, mint akkor én voltam. És láthatja rajtam, hogy meg kell szenvedni minden rosszért, még akkor is, ha tudatlanul követi el az ember . . .

Az öreg ur végre megszólalt:

— És tud erről a fiam?

— Nem.

— Nem?

— Esküszöm, hogy nem. Nem mertem addig szólni neki, míg simának nem tudtam az útját. Először önnel kellett beszélnem, hogy ha jön, bocsássa be szó és szemrehányás nélkül . . . Titokban jöttem önhöz. Béla semmit sem tud róla. Ő mostanában keveset van itthon . . . Nem szeret a faluban lenni . . . Hiszen érthető is. Az emberek gonoszak és kiméletlenek . . . Pedig . . . oly szívesen dolgoznék szegény, akármit is . . . De ön végre is az édesapja, önnek meg kell bocsátania neki, ha megtér.

Az öreg ur sokáig hallgatott. A szobában már az alkonyat homálya ködlött és ebben a szürkességben a gyászruhás asszony fiatal, karcsu alakja olyan volt, mint egy fekete árnyék. Az öreg ur végre megszólalt, lassan ejtve minden szót.

— A fiam tehát minderről nem tud semmit?

— Nem tud semmit.

— És ön magára vállalja, hogy — idejőjjön hozzám?

Az asszony olyan tompa hangon, a mely mintha a sirból jönne, felelte :

— Magamra vállalom.

Az öreg bólintott a fejével.

— Jól van. Mondja meg neki, hogy hét napig várom . . . Hét napig . . . Ez elég a meggondolásra.

— Hét napig; — ismételte megint azon a kongó siri hangon a fiatal asszony. — Köszönöm a jóságát.

És a zsebkendőjét a szájára szorította, indult kifelé.

Az öreg utána szólt:

— Kérem még egy szóra. Én nem vagyok méltánytalan. Tudom, hogy ön is áldoz. És ezért kérem, mondja meg csak bátran . . .

Az asszony megrázkódott, mint a kit megütöttek. A szeme fölzámlott, de azután hirtelen megroskadt és halkán, szinte alázatosan mondta:

— Én csak azt kérem öntől, hogy — ne sértsen meg mostan.

Távozott.

Hét napig nem mozdult ki a házából az öreg Hortobágyi. Várta a fiát. És mert hét napig nem jött, ráadásul várta még a nyolczadik napon is. Nem jött a nyolczadikon sem.

Akkor, már beesteledett, elment hazulról. És ment egyenesen a posta felé. És befordult azon a kapun, a melyen több, mint két esztendeje lépett ki utoljára, mikor hasztalan kérte a postáskisasszonyt, hogy bocsássa szabadon az ő egyetlen fiát. Csöndesen haladt végig az udvaron.

Kopogtatás nélkül nyitott ajtót és megállt a küszöbön. *Azok* meglepetten pattantak föl az asztal mellől a melyen már égett a lámpa.

Az öreg ur, az ajtóban állva, a fiára nézett, a ki csak állt az asztal mellett és önkénytelen mozdulattal kapta meg a felesége kezét.

— Vártalak — mondta halkan.

A fiu nem felelt.

— Vártalak — ismételte hangosabban az öreg.

— Tudom — felelte csöndesen a fia.

— Hét napig vártalak.

— Tudom.

— Nem jöttél!

— Nem — felelte a fia és magához ölelte az asszonyt.

Az öreg egy pillanatig még ott állt az ajtóban, azután belépett és a kezét nyujtotta a fiának.

— Ha jöttél volna — mondotta neki halk, de kemény hangon, mialatt ez lehajolt, hogy kezét csókoljon az apjának — kénytelen lettem volna rá, hogy a cselédekkel veresselek ki.

De látva a fiatal asszony szemében föllobbanó rémületet, mosolygósra derült arczczal, meleg hangon, sietve tette hozzá:

— De tudtam jól, hogy — nekem kell értetek jönnöm!

Az erő.

A barátom, mialatt egyik cigaretta tüzésénél gyújtott a másikra és minden arcizma rángatódzott, megint szíves volt kifejteni nekem a filozófiáját:

— Én, — mondotta, — már készen vagyok az életem tervével. Különös, hogy a legegyszerűbb dolgokra jön rá az ember, ha nem is a legnehezebben, de a leglassabban. Mi a célunk mindnyájunknak, a kik emberek vagyunk? A felelet egyszerű. Hogy boldogok legyünk. Mi a boldogság legtermészetesebb módja? Hogy jól helyezzük el az életünket, vagyis úgy éljünk, hogy minden érzésünk, kedvünk és hajlandóságunk megtalálhassa a maga levegőjét. Mit kell tehát cselekednünk? . . . Ez a kérdés az, a melynél a leg-

több ember elvéti a dolgot. Mert a legtöbb ember nem ért a matematikához. Keresnek egy végső eredményt és egy ismeretlen mennyiséggel indulnak neki a műveletnek. Érted, hogy mit akarok mondani?

— Ha megígéred, hogy nem fogod hosszasan magyarázni, akkor megvallom, hogy nem értem.

A barátom átült egy másik székre és mosolyogva folytatta:

— Hogy az emberek irtóznak az okos és komoly dolgok meghallgatásától, ez nem ok arra, hogy ezeket a dolgokat megtagadjuk tőlük. Ha nem érted, a mit mondtam, igen szívesen meg fogom magyarázni. Ismétlem: a boldogság az, hogy az ember jól helyezze el az életét. Erre már rá is jöttek az emberek. A tévedésük csak ezután következik. Mind azon akarja kezdeni, hogy a helyet keresi és közben egészen elfeledkezik arról, a mit oda akar tenni. Pedig világos, hogy az első kötelességünk ez lenne. Megkeresni, megtalálni, kihámózni és megtisztítani az életünket, a melyről gondoskodni akarunk. Ki-

szabadítani abból a tömkelegből, a melybe úgy beleszövődött, hogy azt sem tudjuk már, mi és mennyi a mienk belőle és ha ez a munka sikerült, fogni ezt a materiát és vinni oda, a hol tisztán, szabadon, bátran fejlődhetik . . . Ez az !

A barátom akkorát szívott a cigarettáján, hogy a tüze majdnem lobot vetett. Azután végig heveredett a pamlagon, úgy folytatta :

— A munka első felét én már megcselekedtem. Az életemet szabaddá tettem. Kihasítottam a tömkelegből. Főlszabadítottam . . . Visszaszereztem. Az életem a magamé. Nincs többé olyan ember, a kihez valami közöm lenne, mikor semmi közöm sincs hozzája. Senkinek sem mondom, hogy alázatos szolgálja vagyok, mikor nem vagyok alázatos szolgálja. Senkinek a házába sem megyek, a kinek a házában semmi keresetem és senki sem jön a házamba, a kinek nincs ott semmi keresete . . . A hal kiugrott a hálóból . . . Szabad ember vagyok ! Az életem matériája az enyém !

Az arcizmai tánczoltak. A szeme ragyo-

gott. Fölugrott a divánról és egy zsöllyeszék karjára ült.

— Gratulálok, — mondtam halkan. — És a matéria? . . .

A barátom homloka elborult. Hevesen pislogott.

— A matéria, — ismételte csöndesen, — a matéria: nos, ez nem valami elsőrangú. Én hideg szemmel nézem és látom, hogy sok rajta az öröklött penész. Nem az én hibám, de nem szabad miatta vádaskodnom. Az én föladatom csak az, hogy megjavítsam.

— Az életed matériáját?

— Azt.

A barátom teljes két perczig hallgatott. Leszállt a fotel karjáról, föl s alá sétált, aztán hirtelen az asztal sarkára ült, megdörzsölte a halántékát, sóhajtott egyet és hirtelen kibökte:

— Feleségül veszem Fekete Veront.

— Melyik Fekete Veront?

— Azt a Fekete Veront.

Erre már rajtam volt a sora, hogy fölkeljek a székről.

— A béresgazdád leányát?

— A béresgazdám leányát.

A barátom várt egy perczig, hirtelen áttelepedett a székbe, a melyiken eddig én ültem, azután erősen az arczomba nézett:

— Nagyon meg vagy döbbenve?

— Nem vagyok nagyon megdöbbenve.

A barátom helyeslőleg bólintott:

— Ezt már szeretem, mert annak veszem, hogy megértesz engem. Megérted, hogy nekem el kell vennem Fekete Veront és Fekete Veront kell elvennem, hogy az lehessen, a minek lennem kell. Mert ez a Veron az egészség, ez a Veron az erő: az egészség és az erő és semmi más, csak az egészség és az erő. És ha én elveszem Fekete Veront, ez a visszatérés az élethez, az erőhöz és az egészséghez. Ez az én szabadulásom második és befejező része.

Szinte önkéntelenül kérdeztem:

— Beleszerettél abba a leányba?

A barátom kemény és nyugodt hangon felelte:

— Kell, hogy belészeressek.

— És a leány?

— Az hála Istennek egyáltalában nem szeret engem. Ha szeretne, el sem venném, mert akkor nem az ő részén lenne az erő, hanem az enyimen. Akkor a mi szövetekezésünkben az ő egyénisége hódolna meg az enyimnek és nem az enyém az övének. Vagyis: ő válnék olyanná, a milyen én vagyok és nem én olyanná, a milyen ő.

— És mégis a feleséged lesz?

— Természetesen . . . Már verik.

— Verik?

— Igen. Mikor megkértem a szüleitől a kezét és a leány kijelentette, hogy nem akar hozzám jönni, az apja keményen elverte. Azóta ez a művelet kétszer megismétlődött és a leány már puhul. Azt hiszem, ha még kétszer kikap, nem ellenkezik többé. Az apja legalább biztosra ígérte. Én is biztosra veszem. Azt hiszem, egy hét múlva meglesz a kézfogó.

A barátom megint várt egy perczig, azután megkérdezte:

— Hát mit szólsz hozzá?

— Ha már verik a Veront, nem mondhatok mást, mint hogy — gratulálok.

A barátom melegen megszorította a kezemet :

— Köszönöm, — mondta diadalmas hangon és sugárzó arczczal. — És ha majd egy idő múlva betoppanok hozzád és látni fogsz egy embert . . . egy parasztot . . . egy nehéz parasztot, rozsdás-piros képűt és lusta járást, hát csak ismerj rám bátran ! Szólítsd a nevemen, mert az az egészséges, nehéz parasztember én leszek !

A barátom csillogó szeme még egyszer átsiklott a szobán, azután, alkalmasint azért, mert a luszter karján kívül már nem volt hely, a hol még nem ült volna, — bucsuzott.

— Isten veled, öregem ! Sokáig nem fogjuk látni egymást. Én messze megyek tőletek. Vissza a természethez !

*

A barátomról, a ki egy tavaszi délután így visszaindult a természethez, illik megmondanom, hogy Vida Dömének hívták . . .

Fia volt a híres idegorvosnak, a ki minden pácziensét meg tudta gyógyítani, csak saját magát nem. Az egyetlen fiára hagyott egy ezerholdas birtokot, a mi lehetővé tette a barátomnak, hogy életét tisztán a bölcsesség kutatásának szentelje. Döme ur harminczhat esztendő volt, mire megtalálta azt, a mit kutatott és a minek Fekete Veron volt a megismerésítője. Ezt a Fekete Veront én akkor láttam, mikor a barátom birtokán voltam néhány napra látogatóban. Szép, nagy darab lány volt. Barna és egészséges, mint egy darab friss rozskenyér.

*

A barátomat nem láttam teljes öt esztendőig. Bizonyosan annyira sikerült az átváltozása, hogy attól tart, csakugyan nem fogok ráismerni.

Végre azután mégis csak találkoztunk. Tél végén volt. Az Operában a *Bohémek*-et adták. A szomszédom egyszerre csak meglökött a könyökével:

— Ki az a szép asszony ott abban a pá-

holyban, a ki olyan nagyon idehéz? Bizonyosan ismered?

— Hol van?

— Ott ni!

A gukker majd kiesett a kezemből. A szép asszony csakugyan szép asszony volt. És elegáns, mint egy hercegnő. A fején párisi kalap, a frizurája egy műremek, a bluza olyan, a melyik elveszi az asszonyok álmát.

Csodálatos, hogy milyen habos tésztát lehet csinálni — rozskenyérből.

Nem mertem hinni a szememnek. Zavartan biczczentettem a fejemmel. Az asszony mosolyogva fogadta a köszöntésemet.

Tehát mégis ő volt. A Veron.

A fölvonásnak vége volt. A páholyfolyosón már jött elébem a barátom. Nem lett belőle *nehéz paraszt*. Sőt mintha még könnyebbé lett volna szegény, mint volt azelőtt. És görbébb is lett a termete. És az arcza meg a szempillája még ránczosabb, mint azelőtt. Lehajtott fejjel, szó nélkül nyujtotta a kezét.

Hanem a nagyságos asszony, az már elevenebben viselkedett.

Valami olyan mozdulattal fogott kezét velem, a milyennel a lovas a száguldó paripa kantárját rántja meg és tréfás szemrehányással mondta :

— Egy félóráig kellett fixiroznom magát, míg végre kegyes volt észrevenni ! No, magának igazán rendben lehetnek az idegei, ha még azt sem érzi meg, hogy egy asszony nézi !

Éreztem, hogy a homlokomat előnti a vér. Irtózatossá zavarban voltam. Csak rámeredtem az asszonyra, de egy szó nem jött ki az ajkamon.

Az asszony elkaczagta magát :

— Azzal akarja jóvátenni, a miért olyan nehezen vett észre, hogy most így megbámul ? . . . Köszönöm : a bluzom nevében ! Ma szenteltem föl. Egész bátran megcsodálhatja, Párisból hoztuk.

— Hát Párisban voltak ?

— Ott is, meg másutt is. De főrészt ott . . . Mert csak egy Páris van a világon ! Higgye meg, nem bolond a világ. Én nem tudom, mi az oka annak, hogy másutt egy tisztes-

séges darab rongyot nem tudnak csinálni az embernek. Csak ott!... Ezt a várost a vigasztalásukra teremtette Isten azoknak az embereknek, a kiket valamivel jobb izléssel vert meg...

Kábultan hallgattam. Szédülés fogott el és a ködből, a mely körülvelt, folyton egy dörmögő, erős férfihang szava csapott ki. Az öreg Fekete Mártoné:

— Veron, hozz ki egy szakajtó korpát!...

— Vidd ki a dézsát, Veron!

— Önts vizet a vályuba, Veron!

Szerencsére nem kellett szólnom. Az aszszony csevegett egyre:

— Most hazamegyünk, de csak kipakkolni. Azután megyünk a Rivierára, nyárra majd valahová az Északi-tenger mellé, ősszel pedig okvetetlenül számítok magára.

— Én rám?

— Igen. Remélem, sőt elvárom, hogy sokszor fogjuk látni. A telet ezentul idefönt töltjük.

A barátom, a ki eddig némán gubbasztott a páholy zugában, most szólalt meg először:

— Az még nem bizonyos; — mondta halkan.

Az asszony oda sem nézett. Csak a szempillája rezdült meg. Kissé emelt hangon folytatta — nekem:

— Legyen nyugodt; egészen bizonyos. Ha az uram már jóllakott az étellel: meg tudom érteni. Kivette belőle a részét. De én még nem, és eszemágában sincs, hogy én aludjam ki azt, a mit ő virrasztott. Neki elég volt, azt mondja, a városból, én meg azt mondom, hogy nekem meg elég volt a faluból. Semmi bűnömet sem tudom, hogy börtönben kellene élnem . . . Az embert megeszi a penész ott abban a feneketlen unalomban . . . Nem vagyunk még mumiák, hogy a katakombákban lakjunk . . .

A nézőtér elhomályosodott. Csöngettek. Bucsuztam.

— Tehát, a vizionlátásra — az őszszel! — mondotta az asszony.

A barátom olyan kedves volt, hogy kikísért. Láttam, hogy valamit akar mondani. Idegesen harapdálta a bajuszát, de azután egy-

szerre vállat vont és csöndesen csak ennyit mondott:

— Végre is . . . tulajdonképpen igaza van. Ő is élni akar . . . Ha esetleg . . . csak úgy véletlenül . . . ha talán tudnál majd egy megfelelő lakást . . . Esetleg . . .

— Okvetetlenül értesíteni foglak.

A barátom mintha még mindig szeretett volna mondani valamit. De végre is eleresztette a kezemet és a vállát rángatva indult vissza a páholyajtó felé.

Gidóka.

— Nézz csak hátra, kérlek, nem jön-e utánunk?

— Nem.

— Bizonyos vagy benne, hogy nem is vett észre.

— Azt hiszem, nem. Nem is nézett erre felé.

A barátom a szívére szorította a kezét és boldog megkönnyebbüléssel sóhajtott:

— Hála Istennek!

Én érthető megüldéssel néztem rá és nem minden kelletlen gyanakvás nélkül kérdeztem:

— Nem lennél szíves megmondani, mi volt az oka ennek a furcsa jelenetnek? Végre is, én nem vagyok hozzászokva, hogy kapu-

aljakba kelljen beugrálnom és mellékutczákban kelljen bujdosnom akárki elől is!

— Biztosíthatlak, hogy én se vagyok hozzászokva. De a mi velem történt, az veled is megtörténhetett volna és akármelyik más tisztességes emberrel, a ki egyszer harmincz forintot adott kölcsön valakinek.

— Hiteleződ?

— A kinek én adok kölcsön, az nem hitelezőm, hanem adósom.

— És az adósod elől bujkálsz?

— Igen.

— Ezt már igazán nem értem!

— Ha megmagyarázom, érteni fogod. Remélem, jól megnézted azt az embert?

— Igen; de nem találtam rajta semmi különöset. Köpczös kis szőke ember, hegyes kecskeszakállal.

— Igen. Az orra fölött, a két szeme között egy dudorodás van. Jó lesz, ha ezt is megjegyzed magadnak. A nevét nem fogod elfelejteni, ha megmondom. Gidókának hívják. Gidóka Szergiusz.

— Lesujtó. De miféle nagy érdek kívánja,

hogy én az emlékezetembe véssem Gidóka Szergiusz nevét, kecskeszakállát és a dudorodást az orva fölött?

— A lelked nyugalmanak az érdeke. Arra akarlak figyelmeztetni, hogy ha a sors valamilyen módon össze találna hozni Gidóka Szergiuszszal, semmi szín alatt ne adj neki kölcsön egy garast se!

— Nem fizet?

— Sőt ellenkezőleg. Ennél tisztességesebb, becsületesebb, lelkiismeretesebb adós még nem született Európában.

— És mégse...

— Nem: mégse, hanem éppen ezért mentsen meg tőle a jó Isten minden békességes embert. Mert tudod, barátom, vannak emberek...

Türelmetlenül vágtam közbe:

— Vannak! Vannak! De te az előadásoddal is minduntalan befordulsz egy mellékutczába. Mondd el inkább a rébuszaid megfejtését.

— Igazad van. Tudod, hogy én csak tavaly kerültem vissza Budapestre, mert az

igazgatóság ezelőtt négy esztendővel *kitett* külső szolgálatra Nagyberénybe. Ott ismerkedtem meg Gidóka Szergiusszal, a ki mint adóhivatali számtiszt, szerény, nagyon jelentéktelen, de nagyon szimpatikus tagja volt a városka értelmiségének. Soha életemben még alázatosabb és igénytelenebb lelkű emberrel nem találkoztam. Minden délután pontosan megjelent az uri kaszinóban és áhitatos hálával élvezte, hogy — ott lehet. Mint aféle nagy családú, kis fizetésű embernek, arra is egy héten, ha egyszer jutott, hogy egy pohár sört igyék : de azért aligha volt még a kaszinóban, a ki a tagsági díjat olyan pontosan fizette volna, mint Gidóka ur. Arra még senki sem tudott példát, hogy ez a borzasztó sorvány sorban élő ember valakit bármiféle kérréssel is terhelt volna.

Nekem nagyon szimpatikus volt ez a szerény, szerény, erkölcsös ember, nagyon barátságosan bántam vele, érdeklődtem, a menyynyire mind a kettőnknek meglehetősen zárkózott természete megengedte, a sora iránt. Bizonyára ennek köszönhetem, hogy Gidóka ur,

ha nem is kért, de elfogadott tőlem egyszer egy szivességet.

Nyár végén volt. Az emberem elvonulva üldögélt a kaszinó kis kertjének egy sarkában. Láttam rajta, hogy szórakozott, szomorú, a kecskeszakállát idegesen huzógatta és sűrűn törölgette a homlokáról a verejtéket. Egy darab ideig figyeltem, azután odaléptem hozzá:

— Hogy van Gidóka ur?

Zavarlan ugrott föl a székeről.

— Köszönöm szépen. Köszönöm . . . Csak úgy . . .

— Ugy látom, nem a legvidámabban! Talán valami baj van?

Szerényen hajlongott:

— Az mindig akad egy kicsi. . . Egy kicsit . . . egy kicsit meg vagyok zavarodva . . . Egy kicsit.

Nagyon törölgette a homlokát. Én pedig nem hagytam békében, míg ki nem rukkolt a bajával. A diák-fiának be kellene iratkoznia a gimnáziumba és a nagybácsija — a Gidóka ur feleségének egy agglegény bátyja — noha

igérte, még nem küldte el a tandíjat. Külföldön fürdőzik, nem is tudják, hol jár most, már pedig holnap utolsó nap a beiratkozásra.

— Hát mennyi az a tandíj, Gidóka ur?

— Összesen harminczhat forint. De nekem is van tíz forintom: hiányzik tehát huszonhat.

Kivettem a tárczámból harmincz forintot.

— Engedje meg, Gidóka ur, hogy a szolgálatára lehessek.

Gidóka ur piros lett, mint a vér. Remegő hangon rebegte:

— De kérem . . . kérem . . .

Kissé érdesen szóltam rá:

— Csak nem utasít vissza! . . . Ma neked, holnap nekem! . . . Ilyesmi mindnyájunkkal megeshetik. Hiszen, ha a sógora elküldi a pénzt, majd megfizeti.

Gidóka ur olyan mélyen meghajolt, hogy majd elvágódott. A szívére szoritotta a kezét és nagy meghatottsággal mondotta:

— Pontosan meg fogom fizetni. Ma kedd van; vasárnapra okvetetlenül meg kell érkeznie a sógoromnak, de hogy teljes biztos-

sággal ígérhessek, mondjuk: szombathoz egy hétre, reggel kilencz órakor a lakásán lesz a pénz, hálás köszönetemmel.

És ezzel megkezdődött életemnek egy viharos fejezete, a melynek bátran lehetne ez a címe, hogy: egy szegény, üldözött hitelező gyötrelmei.

Másnap reggel hét órakor azzal ver föl a cseléd, hogy Gidóka Szergiusz urnak sürgős közlendője van velem.

— Mondja meg Gidóka urnak, hogy legyen szerencsém.

Gidóka ur mindenekelőtt kedves egészségemre kívánta az éjszakai nyugodalmat, azután rátért arra, a miért tulajdonképen háborgatni bátorzkodott.

— Azt jöttem jelenteni, — mondta, — hogy ma beviszem a fiut és csak este tizkor érkezem vissza. Ha tehát ma délután nem tetszik látni a kaszinóban, ne méltóztassék semmi gyanusat gondolni.

Nem tudtam: kidobjam-e vagy megöleljem a becsületes férfiut. Mindenesetre biztosítottam, hogy soha se lennék képes őt meg-

bizhatatlansággal gyanusítani és teljesen fölösleges volt a fáradozása.

A következő reggel egy kis bokrétát küldött be nekem Gidóka ur, jeléül a maga és egész családja hálájának. Délután a deákfiától kaptam levelet, kétségtelenül apai utasításra, forró köszönettel, a miért elhárítottam a veszedelmet, a mely pályáját megakadással fenyegette.

A kaszinóba mikor beléptem, Gidóka ur, a ki már várt rám, fölpattant a székéről, melegen szorongatta a kezemet és tizszer belesugta a fülembe, hogy:

— Meglesz! Okvetetlenül meglesz!

Ez a dolog — kivéve a diák levelét — napról-napra megismétlődött. Így éltem a hála szakadó, meleg záporában és mondhatom, igen kényelmetlenül éreztem magamat. Hála Istennek, nem születtem — uzsorásnak. Háborgott bennem a méltányosság és aggasztott az is, hogy minél jobban közeledett a terminus, Gidóka urat annál sürűbben kaptam rajta, hogy zavart, a tekintetében valami szorongás van, sokszor magába

mélyed és fölretten, ha szólítják. Igazán nem a pénzem miatt aggódtam, hanem az én szégyény, becsületes adósomért. A sógor, úgy látszott, késlekedik.

Hanem szombaton reggel pontban kilencz órakor Gidóka ur bekopogtatott hozzám, mélyen meghajolt és átnyújtott nekem először egy szál virágot. Azután egy aranszegélyes borítékot, rajta ez a felírás: *Hálás köszönettel*: benne a harmincz forint.

— No látja — Gidóka ur, — mondtam, — a sógora mégis csak megtette az ígétét.

Gidóka ur ajkán fanyar mosoly futott át. Sójajtott egyet és halkán mondta:

— Nem, kérem. A sógoromtól még nem kaptunk választ.

Meghökkentem.

— Még nem kaptak választ? . . . Hát akkor? . . .

Az emberem zavartan tördelte:

— Másképen segitettem . . . segitettem magamon.

— Másképen? . . . De hogyan, Gidóka ur? Gidóka ur elpirult. Egy pillanatig hallga-

tott. Csak a vállát vonogatta. De azután egyszerre felém fordult s nagy lélekzetet véve — vallott:

— Ön jó ember, finom ember, nagylelkű ember, a kivel szemben őszinte lehetek. Ime !
És ideadott egy — zálogczédulát.

— Ma reggelig vártam a sógoromtól . . . Nem jött . . . Nem tehettem mást . . . *Bevág-*
tam az órámat; a feleségem karpereczét és a leányom nyaklánczát . . . E nélkül mind meglehetünk . . .

Verejtékes homloka piros volt, mint a vér.
Engem komolyan elfogott a düh.

— Hallja-é Gidóka ur, — mondtam neki, — most rögtön, de rögtön menjen oda, a honnan jött és tüstént váltsa ki ezeket a dolgokat... Kikérem magamnak, hogy én miattam zálogba vigye a felesége karpereczét! . . . Itt a pénze és fusson! De fusson! Nekem majd megfizet, ha teheti!

Gidóka urnak kibuggyant a szeméből a könny a meghatottságtól: de azért egy negyedóra hosszát kellett vele veszekednem, a míg megállapodásra juthattunk. E szerint ő haj-

landó újra visszavenni a pénzt, kiváltja, a mit zálogba tett, de írást ad a kölcsönről harmincz napi lejáráttal. Ebben kijelenti, hogy most már *becsületbeli* tartozás ez a harmincz forint és rá az ilyen adósságok szabályai érvényesek. Ettől Gidóka ur semmi szin alatt se volt hajlandó tágítani. Hát, mit tehettem volna, ráhagytam. Viszont azonban arra is a becsületszavát vettem, hogy én miattam nem nyul többé a — családi ékszereihez.

Erre azután épen az ellenkezője következett annak, a mi eddig történt. Gidóka ur, bizonyára abban a mélyen átérzett meggyőződésben, hogy most már sokkal többel tartozik nekem, semhogy azt pusztá előzékenységgel meghálálni lehetne, tartozó kötelességének tudta, hogy — ne mutassa magát előttem.

Ez is bántott. Bujkálni valaki elől kellemetlen érzés, de kellemetlen és furdaló tudat az is, hogy valaki előlünk bujkál és miattunk megzavarta, fölforgatta az élet rendjét. Egy bizonyos mértékben — raboskodik miattunk.

Pont a harminczadik napon, mikor föl-

ébredtem, levelet tett elém a cseléd. Gidóka ur hozta egy félórával előbb, de nem akart fölzavarni. Csak szíves üdvözlétét küldte.

Fölbontottam a boritékot. Három huszkoronás és egy levél volt benne. Rövid levél, ma is szószerint emlékszem rája. Így szólt:

Küldöm a tartozásomat és azzal a megnyugtató érzéssel mondok érte hálás köszönetet, hogy lesz egy ember, a ki nem ítél el azért, a mit cselekedtem; tudja, hogy a becsületért tettem és nem gondol megvetéssel szegény bűnös lelkemre.

Furcsa kis levél, ugy-e? Engem előntött a viz, mikor elolvastam, kiugrottam az ágyból, magamra kapkodtam a ruhámat és zakatoló szívvel rohantam a Gidóka ur hivatalába. Nem volt ott. Nem tudtam okosabbat ki-eszelni: elszaladtam a lakására. Onnan azzal távozott, hogy a hivatalba megy. Éreztem, hogy szólnom kell. Az asszonynak megmutattam a levelet. Képzelheted a hatást. Ha meg nem fogom: összeroskad. Én biztattam szegényt:

— Most erősnek kell lenni, asszonyom!

Menjünk ; keressük, talán még idejében érkezünk !

Soha életemben nem fogom elfelejteni azt a maróan izgalmas órát. Az asszony sápadt volt, mint a halott, de egy szót se szólt. Kendőt kapott fejére és a nélkül, hogy bárkit is kérdezett volna, egy csodálatos ösztön parancsából elkezdett futni, egyenesen a a Kiserdő felé. Én természetesen, ott vágattam mögötte.

És az asszony szive jól mutatta az utat. Alig tettünk ötven-hatvan lépést az erdőben, megpillantottuk Gidóka urat. Azzal foglalatoskodott, hogy egy kötelet erősített egy vastag ágra.

Erre aztán következett egy olyan jelenet, a melyet csak drága pénzért láthat az ember szinpadon. A szegény asszony egy irtózatossikoltással összeroskadt. Én neki rohantam Gidóka urnak és úgy megráztam a becsületes férfiut, hogy ha porcellánból van, bizonyosan összetört volna. Most se tudom, hogyan szabadította ki magát a kezemből, de emlékszem, hogy mire magamhoz tértem a

dühömből, a Gidóka-pár már zokogva ölelte egymást.

Mikor ennek is vége volt, Gidóka urat megmotoztuk. A zsebe tele volt *utolsó levelekkel*, a miket az asszony vett magához. Én pedig vallatóra fogtam a halálnak szánt embert:

— Miért akarta ezt tenni? Honnan vette a pénzt, a mit nekem küldött? Feleljen!

Alig hallhatólag suttogta:

— Hivatalos pénz...

Én már sejtettem ezt az előzményekből. Karon ragadtam Gidóka urat és a fülébe döngöttem:

— Akkor hát rohanjunk, szerencsétlen, a mig nem késő!

Még akkor is akadékoskodott.

— Ez nem megoldás, kérem; mert akkor meg — önnek nem fizettem.

Nagyon közel voltam hozzá, hogy most már torkon ragadjam ezt a türhetetlenül becsületes férfit. Végre is a felesége talált olyan megoldást, a melyet Gidóka ur is elfogadhatónak tartott.

E szerint én újból kölcsön adom a pontosan megkapott harmincz forintot, a mit azután Gidóka ur heti egyforintos részletekben törleszt le.

Hála a jó Istennek, a dologból nem lett szenzáció. Gidóka ur nagy könyörgésünkre elállt attól a szándéktól, hogy — följelenti önmagát és beérte vele, hogy szép csöndesen visszatette a pénzt. Senki sem tudott meg semmit az egész históriából.

Az is természetes, hogy Gidóka ur ideális pontossággal liferálta be az egyforintokat. Nem rajta mult, hogy a törlesztési művelet megakadt. Az igazgatóság végre elhitte nekem, hogy a külső szolgálat terén már eléggé kiművelődtem Nagyberényben és visszahelyezett a fővárosba. Megszöktem az adósom elől. Megigérttem neki, hogy megirom a czimemet; de — nem tettem. Isten ne adja, de én attól tartok, hogy ez az ember most az én üldözésekre jött fel Budapestre.

Elnevettem magamat. Épen megérkeztünk az elé a ház elé, a melyikben a barátom lakik. És a kapuban — csakugyan ott állt

Gidóka ur, egy selyempapirba burkolt csomaggal a hóna alatt.

Lobogtatta a kalapját és boldog riadallal üdvözölte a barátomat:

— Ne tessék kurrentáltatni: ime az adós tisztelettel jelentkezik.

— Hozta Isten, kerülünk beljebb!

Odabent aztán Gidóka ur a világért se volt hajlandó leülni addig, a míg le nem rakott az asztalra hat forintot.

— Ime: a hátralék!

A barátom mosolyogva nézett rá:

— Mondja meg őszintén, Gidóka ur, nem ezért utazott föl Nagyberényből?

Gidóka ur végigsimitotta a kecskeszakállát:

— Egyrészt igenis ezért. Levélben nem tudtam kifürkészni a becses czimét . . . De azért ne tessék elítélni . . . Megtehettem ezt a kis fölrándulást. Változás történt, kérem. A sógorom, bizonyára méltóztatott olvasni az ujságokban, meghalt szegény. Benne volt a lapokban is. Igen nagylelkű ember volt a megboldogult. Százezer forintot hagyott kórházra, iskolára. Majdnem az egész vagyonát. . .

De nekünk is juttatott szépen. Több, mint négyezer forintot kaptunk. Igen nagylelkű ember volt a megboldogult . . . Elmondhatom, hogy urrá tett . . .

Gidóka ur egy könyvet törült ki a szeméből, azután egyszerre elkiáltotta magát:

— De nini, el ne felejtsem valahogy!

A selyempapiros-csomagból kihámozott egy bodros, himzett pamlagvánkost. Kék selyem alapon ez a piros fölírás volt rajta: Jóltevéőknek!!!

Három fölkiáltójellel.

Gidóka ur alázatos meghajlással nyújtotta át a párnát a barátomnak.

— Kérem, fogadja el ezt a kis emléket, mert — és ezt már pajkos szigorúsággal mondotta — kamatot én nem fizetek!

Az uzsorás.

— Szép nyakkendőtüje van, mérnök ur. Velenczei ugy-e?

— Igen; ott vettem. Ugylátszik, mindenkinek tetszik, mert már annyi bókot kapott, hogy egy szép asszony is beérhetné vele. De ezzel vonatkozásban el fogok önnek mondani egy históriát, a mely jobban fogja érdekelni ennél a tünél.

★

Harmadéve huszonötéves találkozáskor volt, a kik azelőtt egy negyedszázaddal együtt raktuk le az érettségít az ágotai főreáliskolában. Harminczegy egykori diák közül megjelentünk a találkozáson huszonhárman. Négy meghalt, kettő messze idegenbe került: egy a sok dolgával mentette ki magát, egyről meg, a

hosszu Heinerről senki sem tudta, hogy mi lett belőle, hová lett.

— Erről szól talán a história?

— Nem, nem. A távollévőknek semmi közük a dologhoz, csak elkalandoztam egy kicsit. A megjelentek közt volt Martin Dezső, most az Ágotai Takarékpénztár igazgatója. Nagyon ügyes ember, talán ismeri is a nevét?

— Nem ismerem.

— Hát persze, honnan is ismerné? . . . Az egész találkozást ő rendezte és a kik már az ünnepség előtt való napon megérkeztünk, a délutánt az ő házában töltöttük. Akkor is ez a tű volt a nyakkendőmben és akkor is olyan szerencsés volt, hogy valamelyik vendégnek megakadt rajta a szeme. Hanem mikor a házigazdánkat figyelmeztettek rája, az én Dezső barátom valósággal izgott lett és úgy kapott hozzá, hogy azt hittem, torkon akar ragadni. Kissé megütődve néztem rá, ő pedig érthetetlen fölindulással kérdezte:

— Hol vetted ezt a tűt, Miklós?

— Velencében.

— Üzletben?

— Persze, hogy üzletben.

— És volt ott több is ilyen?

Értetlenül néztem rá és meglepett hangon feleltem:

— Mindenesetre. És ha tudtam volna, hogy ilyen varázsszal lesz rád és ha tudtam volna, hogy találkozunk, neked is vetiem volna egyet.

A barátom elmosolyodott, a fejét csóválta. egy pillanatig hallgatott, aztán csöndesen mondta:

— Nagyon jól tetted, hogy nem hoztál. De engedj meg egy illetlen kérdést. Hogy vetted ezt a tüt?

— Husz liráért; de mikor már meg volt, egy másik boltban tizenötért kínálták.

A házigazdám fuldokló kaczagásba tört ki. Egy darabig nem is tudott szóhoz jutni a nevetéstől, annyira, hogy engem egy kissé bántott is a dolog. Valami neheztelés lehetett a hangomban, mikor megkérdeztem:

— Min mulatsz olyan viharosan? Azon, hogy becsaptak két pengővel? ... Azt hiszem, ez megesik mással is . . .

A barátom hevesen tiltakozott:

— Dehogy rajtad nevetek, öregem, dehogy rajtad! Csak magamon mulatok . . . Csak magamon! . . . És kaczagni fogok, a hányszor a dolog eszembe jut . . .

— De miért; ha szabadna tudnunk?

A vállamra tette a kezét és még mindig mosolyogva felelte:

— Azért, mert nekem is volt egy szakaszott ilyen tűm. És ez a tű belekerült nekem, a párbajköltséget számítva, valamivel több, mint kétszáz forintomba, egy csomó álmatlan éjszakámba és öt napi államfogságba . . .

Tizen kérdeztük egyszerre:

— De hát hogy lehet ez?

Nyugodtan és komolyan felelte:

— Egyszerűen úgy, hogy — olcsón vásároltam. Uzsorásmódra.

Miután megfogadtatta velünk, hogy egyszer sem fogunk mosolyogni, a barátunk elő is adta az uzsora-ügylet történetét:

— Miután az akadémiai bizonyítványt is megszereztem, beléptem a Vulkán-bankba. Fináncz-pályára készülvén, hivatásomból folyó

kötelességemnek éreztem mindig, hogy kifogástalan rendben tartsam a magam fináncziáit is. Nagy iskolám volt ebben ősi örökségem: a szegénység. A ki diákkorában megszokta, hogy egy vizes zsömlyét reggelizzék föl, hab és kávé nélkül, abban nem igen fejlődhetnek ki tékozló hajlandóságok. Én ki tudtam jönni negyven forintból, mikor ötven és hatvan forintból, mikor nyolczvan forint volt a fizetésem. A kollégáim tulnyomó nagy része nem értett ennyire a legegyszerűbb matematikához. Ők ugy éltek, hogy mindig egy nagyobb összeget kellett kivonniuk egy kisebb összegből: a fizetésükből és hogy ez a nehéz művelet sikerüljön, rendesen kénytelenek voltak hozzám folyamodni.

Szóval: hamarosan én lettem a banknak — a bankárja, a mely minőségemben kifejtett tevékenységemért kartársaim elismerése az *uzsorás* czimmal ruházott föl. Az én kölcsönügyleteim lehető legkedvezőbb eredménye az volt, ha visszakaptam a pénzemet a gyakoribb pedig az, hogy nem kaptam

vissza. De ennek a körülménynek, hogy szépen szóljak, a közvélemény kialakulására épenséggel nem volt semmi befolyása. Az embernek semmi oka sincs szeretni a hitelezőjét, ha már megfizette neki az adósságát és még kevésbé van oka, hogy szeresse, ha még nem fizette meg neki. Egy bizonyos lelki emelkedettség kell ahhoz, hogy ne gyűlöljük azt, a kinek követelni valója van rajtunk vagy megbocsássunk annak, a kinek fizetnünk kellett. De menthetetlenül gonosz uzsorás és vérszopó vagy annak a szemében, a kinek — megtagadtad a kölcsönt. És én ezt is megtettem néha.

Mint régi tűz- és vizálló takarékpénztári igazgató most már edzve vagyok ennek a tapasztalásnak a bölcseségével; de akkoriban még sokszor rosszul esett, bántott, keserített a dolog. A kollégáimnak száz okuk lett volna hálásnak lenni hozzám és e helyett éreznem kellett, hogy legalább is népszerűtlen figura vagyok, a kin mindenki szívesen ütne egyet, ha eszébe nem jutna, hogy — hónap vége is van a világon.

Az én asztal-vizavim egy felsővidéki fiu volt: Vik Valérnak hívták. Elegáns, szép, nyulánk legény, eszes és nem is rossz fiu, de nagyon szálkás természetű. Léha, nagyzoló, könnyelmű, kötekedő és sokszor erőszakos. Folyton nyakig uszott az adósságban, de mikor már okvetetlenül el kellett volna merülnie, akkor rendesen — örökölt egyet. Hol egy nagybácsija halt meg, hol egy nagy-nénije, — roppant kiterjedt volt atyafisága, — és a hagyatékából a Valérnak mindig csöppent valami. Hol egy pár száz forint, hol egy pár ezer forint. A mi a szerint tartott is, hol egy pár hétig, hol egy pár hónapig.

Egy jó ideig azonban a legjobb nagybácsija én voltam neki. Kiméletlenül fejt olyan művészettel, hogy képtelen voltam megtagadni, a mit követelt.

— Uzsoráskám, — mondotta, — neked a bőröd alatt is van pénzed és az utolsónál is utolsóbb ember az, a ki a nyomorgó kollégáján nem segít. Fizetni azonban soha egy garast sem fizetett meg nekem, ezzel a mottóval:

— Te barátom vagy, ha neked tartozom, az nem szégyen!

Egyszer, épen a nyári szünet előtt az én Valér barátom megint elveszített egy nagybácsit és kapott utána valami morzsalékot, körülbelül kétezer forintot. A fiu a négyheti szabadságához kikönyörgött a direktortól még két hetet, ehhez nagyszerű talentuma volt, és kijelentette, hogy most végig fogja tanulmányozni a művelt Nyugatot és ama híres Monte-Karlót.

Három hét mulva azonban már itthon volt megint. Nagyon is tömören tanulmányozott. A tanulmányut eredménye egy csomó káprázatos kaland volt és egy mozaik-nyakkendő, a melynek a leírása fölösleges, mert a párjában ime itt gyönyörködhetünk.

A tű bizonyos szenzációt keltett és ezt a szenzációt csak hizlalta Valér ur előadása, a ki elmondta, hogy ez a tű marokkói-mozaik, a melyet már száz év óta nem csinálnak, ő egy antikváriusnál vette és egy hét mulva már a háromszoros árát kínálta neki a hajón egy anglius. De ő természetesen nem adta.

Nekem roppantul tetszett a tű. Majdnem azt mondhatnám, hogy: megkivántam. Éreztem, hogy tudnék érte áldozatot is hozni. Félénken kérdeztem meg Vik Valért:

— Mennyiért vetted?

— Százötven frankért.

Ez nagy pénz egy nyakkendőtüért, egy szegény bankhivatalnoknak. Halkan mondtam:

— Az sok. De ötvenet én is adtam volna érte.

Valér ur megsemmisítő pillantással mért végig:

— Ne tékozz! — mondta csipősen. — Az ilyesmit nem neked találták ki. Te vegyél csak két hatosért gyémántot — üvegből.

Elrösteltem magamat és egy szót sem mondtam többet. A mit mondtam, azt is megbántam. De a tekintetem sűrűn odatévedt az aranyfonalas mozaik-tűre.

Nem telt bele egy hét, legfőlebb négy vagy öt nappal a megérkezése után, kora délután az én Valér barátom egyszerre halkan átszól hozzám:

— Te öreg ; teszek neked egy tisztességes ajánlatot. Eladom neked a túmet.

Megdobbant a szívem ; de hűvösen feleltem :

— Drága jószág az nekem.

— Mindig megkapod érte az árát.

— Hát akkor add el te annak, a ki megadja.

— A fiu az ajkába harapott és tíz perczig nem szólt semmit. Akkor megint rákezdté :

— Nekem most sürgősen kell a pénz. Hajlandó vagyok veszíteni egy harmadrészét. Odaadom a tőt ötven pengőért.

— Nekem ötven pengőm sincs egy nyakendőtűre.

— Hát negyven ?

— Annyi sincs.

— Harmincz ?

— Nincs.

Dühösen és szikrázó szemmel nézett rám.

— Rosszabb vagy a zsidónál, — mondta sziszegve. — De nesze, itt van, add ide a huszonöt pengőt !

Már nem volt olyan nagy kedvem a ma-

rokkói tűhöz, mint néhány nappal előbb. Tétován mondtam:

— Nem kell . . .

Ugy nézett rám, hogy azt hittem, mldnjárt rám ugrik.

— De hisz magad ígértél már ennyit érte! . . . Magad ígértél! . . . Hát mi a te szavad? . . .

Nem tudtam felelni. Kivettem a tárczámat és röstelkedve vallottam be:

— Nincs több, csak husz forintom.

Valér ur még egyszer végigmért, azután egy fricskával átröpítette a tűt az asztalomra:

— Ördög vigye! — mondta. — Ide azzal a két tizessel!

A mint a pénz a zsebében volt, egyszerre észébe jutott, hogy neki most halaszthatatlanul sürgős dolga van, vette kalapját, botját és távozott.

A hátam mögött ülő szomszédomnak Török Elemér volt a neve. Mi azonban általában a *lord* néven tiszteltük, mert csupaszra beretválta az arczát, mert buzgó hive volt a ló-sportnak és mert tekintély volt a korrekt-

ségben, úgy a ruházkodás, mint a lovagiasság terén. A szavának döntő sulya volt a mi társaságunkban és nekem sem jutott volna soha még eszembe sem, hogy iránta való őszinte és nagy tiszteletemen csorbát ejtsen az a körülmény, hogy ő nem szokta soha megfizetni, ha néhány forintot kért kölcsön. Az ember úgy érezte, hogy már ki is van fizetve azzal a tisztességgel, ha a kölcsönt tőle elfogadta.

Mikor Vik Valér távozott, ez a kitűnő kartársam átszólt hozzám. Nyugodtan, előkelően, egyik szót sem hangsúlyozva, de mindeniket szigoruan külön ejtve, mondotta:

— Gratulálok neked, tisztelt barátom. Te egy biztos tipp vagy. Minden pénzemmel meg mernélek fogadni.

— Mire?

— Arra, hogy milliomos leszel.

Kissé szorongva kérdeztem.

— Honnan tudod ezt, lord?

— Onnan, mert neked van egy tudományod. Az, hogy ki tudod aknázni a helyzetet. Én ehhez nem értek. Nem is akarok

érteni. De hasznos tudomány: ezt elismerem. Nagyon hasznos.

A homlokomat előntötte a forró pirosság és úgy éreztem, mintha szíven dőftek volna. Ez a dicséret alaposan megrontotta a jó üzlet örömét. Nyugtalan voltam, lelkiismeret-furdalást éreztem, még az éjszakai álmomat is megzavarta a dolog.

Szerencsére az én Valér kollégám hamarosan segítségemre jött a lelkem háborgásának a lecsillapítására. A következő nap estéjén, a mikor bejött a bankba, elfogott hazamenet:

— Te, — mondta, — most igazán adhatsz ám tíz pengőt kölcsön, ha már eluzsoráztad az utolsó családi ékszeremet! Ez legalább is m éltányos.

Olyan mohó készséggel adtam oda neki az utolsó bankómat, hogy maga is meglepődött rajta. Ez a legény pszikológus volt és a lelkembe látott. És a mit ott látott, az egy valóságos kincseshánya volt a számára.

Aknázta is olyan ádáz buzgósággal, hogy sokszor közel voltam a kétségbeeséshez. Már

nem is pumpolt, hanem valósággal zsarolt és közben folyton elevenen tartotta az én kitűnő üzletem históriáját, a mely lassanként legendás méreteket öltött az ugynevezett köztudatban. Már olyanformán festett a dolog, mintha én, rettenetesen kihasználva az ő szorult helyzetét és gavallér könnyelműségét, egy milliót harácsoltam volna tőle — egy hatosért.

A valóság pedig az volt, hogy az olcsó tű akkor már nekem belekerült vagy százötven forintomba. És most már a barátom nem is kért, a mikor kért, hanem követelt, keményen és hol burkolt, hol meg nem is burkolt fenyegetéssel. Ilyen hangon, hogy:

— Uzscrás; tiz forintra van szükségem!

Már torkig voltam a keserűséggel. Éreztem, hogy ennek végét kell vetnem. A sarkamra álltam. Ugyanolyan hangon vágtam vissza:

— Ha szükséged van: keress magadnak! És nem adok! Sem most, sem máskor!

Fölpattant az asztala mellől; villogó szemmel, olyan «monoklisan» nézett végig rajtam és metsző hangon mondta:

— De ha ráhamísítom az apám nevét egy ezerforintos váltóra, akkor ugye ad érte az ur ötven pengőt!

Ennek aztán igen izgalmas folytatása lett, csattanós válasz és lovagias ügy. Nekem a jó sorsom sugta meg, hogy rögtön a lordhoz forduljak és bizonyára agyancsak a jó sorsom műve volt, hogy éppen akkor kezdődtek a tavaszi lófuttatások. A lordnak egy nagyszerű kombinációja volt ez alkalomra és hiányzott husz forintja, ugyancsak ez alkalomra. Én tiszteletteljesen följánlottam a husz forintot, a lord pedig — ettől természetesen teljesen függetlenül — készséggel elvállalta a baráti szolgálatot.

Jól is jártam vele. Az ellenfelem megbizottjai ugyanis megpróbáltak eleinte becsületbiróságot is pengetni, mert lovagias aggodalmaik támadtak: verekedhetik-e olyan ur, azaz hogy: egyén, a ki nem átalja anyagi hasznot huzni egy kollégája szorult helyzetéből. De mikor a lord kijelentette, hogy ő ezt a maga részéről *gyáva huzavonának* lenne kénytelen tekinteni, a lovagias aggodalmak

gyötrelmei megszűntek az urakban, a párbaj megvolt és én úgy végig találtam hasítani az ellenfelem homlokán, hogy ma is meg kell látszania a helyének.

De azért én is megjártam. Gyökér direktor ur, az igazgatónk, éktelenül föl volt háborodva a párbajon. Ő ebben a bank üzleti komolyságának a veszélyeztetését látta. Emlékszem, hogy folyton huszárokat emlegetett.

— Hogy tegye be ide egy fél a lábát, mikor olvassa az ujságban, hogy itt az emberek gyilkolják egymást! . . . Kivont karddal nekimenni egymásnak és vagdalni egymást: ez a huszárok foglalkozása és nem a bankhivatalnokoké! Álljanak be az urak huszárnak! Nekem itt hivatalnok kell és nem huszár!

El is bocsátottak mind a kettőnket a Vulkán Bankból. A mit különben nekem, hála Istennek, nem volt okom később megbánni.

Megkérdeztem a barátomat:

— És mit tett a nyakkendőtüvel?

Elmosolyodott.

— Attól is megváltam. A párbaj után, természetesen, tele voltam hálával a lordhoz. Majd hogy kezet nem csókoltam neki, azt azonban kijelentettem, hogy kívánjon tőlem bármit, boldog leszek, ha szolgálhatok vele.

Majdnem megsértődött:

— Nono! — mondotta, — nem kell bolondokat beszélni. Igaz, hogy nagy munka volt, kemény munka volt, hogy kihuztalak a csávából, de azért adósságról, háláról beszélni nevetséges dolog. Nevetséges . . . Legfőlebb hát, ha valami emléket akarsz adni . . . Valami emléket . . .

Önkénytelenül a szép tűm után nyultam.

A lord nyájasan bicezentett a fejével:

— Al right, mondotta és mindjárt bele is dugta a nyakkendőjébe.

Az okos Winkler.

I.

Elmondom a Winkler Károly szerencsésjének történetét, de eleve óvok mindenkit attól, hogy bármiféle tanulságot is vonjon le ebből a históriából még abban az esetben is, ha találna benne valami tanulságosat.

Winkler Károlylyal ezelőtt vagy hat esztendővel ismerkedtem meg egy igen szomorú alkalommal. Egy volt iskoláspajtásomat temettük, a ki agyonlőtte magát alig huszonnégy esztendős korában. A maga pénzének az eltékozlásán kezdte, a másén folytatta, egy revolvergolyóval végezte. Pedig eszes legény volt és életrevaló. Csak számolni nem tudott szegény.

Tisztviselő társai, a kikkel egy intézetnél hivataloskodott, mind ott voltak a temetésén.

Mikor hazajöttünk, a villámos kocsiban természetesen róla folyt a szó. Sajnálták és bírálgatták. És egyszerre hárman is tették ezt a megjegyzést:

— No, magával, Winkler bácsi, ilyesmi meg nem eshetik soha!

Az ajtó mellett a sarokban, összekuporodva ült egy sovány, kényszeredett arczu, már deresedő haju, ritkás bajuszu emberke. A megjegyzést elismerésnek vette és mosolygott. A mosolygásában volt ravaszság, de volt zavar is, nem szólt, csak ühmgetett és szaporán pislogott. Látszott rajta, hogy alázatos és szerény lélek, a kit zavar az, ha vele foglalkoznak. De önkénytelenül is bólogatott a fejével, mint a ki helyesel valamit, a maga igazolását élvezni valamiben.

Attól a perctől kezdve, hogy a nevét kieltették, állandóan Winkler bácsiról volt a szó. Özönével repült feléje a megjegyzés, a csipkedésnek és az elismerésnek a vegyüléke.

— Winkler bácsi, magát nem fogják soron kívül beprotegálni a mennyországba a hitelezői! — mondta az egyik kollégája.

— Winkler bácsi, maga nem fog a testamentumában minden kollégájának fejenként egy tuczat selyem nyakkendőt hagyományozni! — mondta egy másik.

— Winkler bácsi, magának nem is fognak koszorut küldeni a koporsójára ballerinák! — mondta egy harmadik.

A refrén pedig minden megjegyzésre ez volt, hogy :

— Winkler bácsi okos ember!

Ezt a refrént kórusban mondták és ki hangosan, ki halkán, de — sóhajtott hozzá valamennyi.

A kopott kabátos, vézna ember ott a sarokban egy szót se szólt. A zavar lassankint eloszlott az arczáról és apró, szürke szeme diadalmasan csillogott. Láttam rajta, hogy a hangos megjegyzéseknél jobban meghallja a — halk sóhajtásokat. Neki nem kellett sóhajtania.

Hamarább leszállt, mint mi, többiek.

— Szakaszbjegyet vett az öreg — mondta valaki. — Megspórol egy garast. Pedig a város tulsó végén lakik.

Megint fölzugott a refrén és most már még hangosabban, mint eddig :

— Winkler bácsi okos ember !

Egy szőke, körszakállas ember halkán mondta :

— Azt hiszem, már van annyija a takaréknak, a mennyink nekünk valamennyiünknek együtt — adósságban.

A mire egy fiatal, monoklis ur, a ki a mancsettájába dugva viselte a zsebkendőjét, mosolyogva vágott vissza :

— No, annyija talán még sincsen ?

Ezen aztán nagyot nevetett az egész gyászoló gyülekezet.

II.

Winkler bácsi pedig ezalatt szapora léptekkel rőtta a havas utcát és — számolgattott. Ráérő idejében ez volt az állandó foglalkozása, pihenése, szórakozása, üdülése, már hosszú-hosszu esztendőök óta.

Azt számolgatta, hogy — mennyi is van már ? És ha már a fejében kiszámította, ak-

kor papirost vett elő és kiszámította először plajbászszal, azután tintával. Bezárkózott a szobácskájába, becsukta az ablaktáblát, azután kihuzta a belső zsebéből — a könyvecskeit. A sárga és zöld füzeteket, a melyek gyűröttek és piszkosak voltak, mert örökké magánál hurezolta őket: de azért a Winkler Károly összepréselt arcza kisimult, megnőtt, gömbölyü lett, mikor nézte őket, összeadott és számításokat csinált. Azután hátravetette magát a székében, nyújtózkodott, dörzsölgette a kezét, nagyokat fujt és közben nevetett, halkan és élesen, olyan hangon, a mely nagyon hasonlított az — egérczinczogáshoz. Hirtelen fogta a könyvecskéket, a levegőbe dobta őket, majd utánuk kapott, az arczához dörzsölte, a szívéhez szoritotta: szóval — szerelmeskedett, cziczázott velük.

Mikor az első ilyen könyvecskét hazavitte, akkor éppen harmincz esztendőś volt Winkler Károly. A születésnapjára örvendeztette meg magát vele. És attól fogva nem is volt más öröme, mint ilyen. Gyűjteni a pénzt és

nézni, hogyan nő és hogyan hizik és hogyan termékenyül.

Pedig ez az ember nem volt zsugori. Nem az aranyért gyűjtötte az ezüstöt. Nem azért, hogy reszkető ujjakkal turkáljon a sárga kincsen és ne ismerjen édesebb zenét a «csikócskák» csengő nyerítésénél. Ő nem a zsugori Winkler volt, csak az óvatos, az okos Winkler. Ez a sovány irodatiszt nem tartozott a fősvénység puritánjai közé: az okos Winkler imádta az életet, a szép, a jó, a finom életet, a mely tele van gyönyörűséggel és árulja minden gyönyörűségét. Szikrázott a szeme, ha egy pompásan fölterített asztalt látott, szikrázott a szeme, ha egy selyemszoknya suhogását hallotta és szikrázott a szeme, ha a talpa egy finom, drága szőnyeg puhaságába süppedt.

De ez a sok szikra mind — egy tüzet táplált. Egy fogadalom tüzét. Ezét a fogadalomét:

— Huszonöt esztendő múlva ur leszek. Független és szabad. És úgy fogok élni is, mint egy ur. Berendezkedem fényesen és

puhán valami kellemes kis városban, a hol nem tulságosan drága az élet. Ugy fogok kosztolni, mint egy püspök és lefekvés előtt mindig egy pohár finom aszubort iszom. A háztartásomat pedig vezetni fogja egy kedves, csinos és művelt asszonyka, a ki meg fog becsülni engem . . .

Az okos Winkler igen pontosan megcsinálta a számítását. Huszonöt esztendő alatt együtt kell lennie az egésznek, ha csak öt esztendőnkint javítják is meg valamivel a fizetését. Csak azokat a könyvecskéket kell pontosan abrakoltatni. Csak azok egyenek zabot. Ő addig — olcsóbb takarmánnyal is beéri.

És a szibarita-képzeletű Winkler, a kinek édes melegség futott át a tagjain, ha finom szőnyegen lépkedett és a kit mámoros szédületbe ejtett egy finom pecsenye illata, ez a Winkler egy káposztaszagu hónapos szobában lakott, egy kifőzőben ebédelt és minden este lipői turót vacsorázott.

Eleinte . . . oh, eleinte, voltak csatai. A gyomrával is, a — szívével is. Azzal sürüb-

ben, de ezzel meg súlyosabbak. Egyszer, az első könyvecske megszületésének ötödik esztendejében történt, nagy vihar rázta-recsegettette az okos Winkler okosságát. Akkoriban sok álmatlan éjszakája volt az óvatos férfinak. Egy fehérarczu, nedves szemü, szőke leány képe ragyogott folyton a gondolatai közepében és beszélt neki meleg zengzésű hangon olyan dolgokat, hogy az óvatos férfinak belekápázott a lelke. Akkoriban igazán csak a jó Isten őrizte azt a fogadalmat. Az okos Winkler már — tántorgott, néha szinte a könnyelműség lejtőjére csuszott a gondolkodása. Egyszer selyemnyakkendőt vásárolt magának, egyszer meg virágot az Olgácskának — ez volt a leány neve — és egy vacsora után, a mit a mama állítása szerint maga Olgácska főzött, már a fogadalom épülete nem volt erősebb, mint egy kártyavár.

Azon az éjszakán egész hajnalig számolt az óvatos Winkler. Egy tétellel viaskodott. A tételt az Olgicza mamája állította föl, kijelentvén, hogy nincs takarékosabb rend, mint — a boldogság. Igazán spórolni csak

kettesben lehet. Az okos Winkler hajnalig számolt, hogy csakugyan így van-e. Összeadott, kivont, szorozott, osztott, kombinált, variált és permutált, de az eredmény az mindig az volt, hogy kettő több, mint egy : a mama tétele tehát téves. Ez az eredmény fájt a legénynek. Egy darabig az a bolond érzése volt, hogy bele kell halnia ebbe a fájdalomba, de azután — mérleget csinált.

— Éltem-e én, mielőtt az Olgácskát láttam volna? Igenis éltem. Okvetetlenül szükséges-e tehát az életemhez, hogy lássam őt? Nem okvetetlenül szükséges. Én vagyok-e az egyetlen legény a világon, a ki látta az Olgácskát? Nem én vagyok. Belehalt-e a többi abba, hogy látta őt és mégse vette feleségül? Egyik se halt bele. Bele kell-e tehát nekem halnom, ha nem veszem feleségül? Nem kell belehalnom.

Hogy a mérleg reális volt, ez fényesen igazolódott abban, hogy az okos legény csakugyan nem halt meg, noha nem vette el az Olgácskát. Mindössze az történt, hogy ezen túl még óvatosabb lett. Most már egyáltalán

nem ment olyan helyre, a hol nővel is találkozhatott volna. Mert a leczkének egyéb ára is volt, mint a mennyibe egy selyemnyakkendő meg három szál szegfű kerül. Mint már említettem, sok álmatlan éjszakája volt az okos Winklernek, még pedig az után is, hogy a mérleget már megcsinálta. Annak a kék szempárnak a tüze még sokáig égette a lelkét és mikor a harcznak már vége volt egészen, az óvatos legény kimondhatatlanul fáradtnak érezte magát. Mintha a fele vére elfogyott volna. Lassubb lett a mozgása, még csöndesebb a beszédje és egészen elfogyott az étvágya. Még a liptói turó se ízlett többé neki. Pedig most már paprikával is fűszerezte.

Az intézeti orvos ezt mondta neki :

— Ön nem táplálkozik jól, Winkler ur. Ajánlom, hogy jobban táplálkozzék !

Winkler ur mosolygott. Nem szólt semmit, de magában ezt gondolta :

— Hiszen fogok is én jobban táplálkozni, de majd csak — akkor ! Majd akkor !

Mások meg így szóltak hozzá :

— Önnek egy pár hónapi üdülésre lenne szüksége, Winkler ur. Nincs valami kitűnő szinben!

Winkler ur erre is mosolygott, erre se szólt semmit és erre is ezt gondolta magában:

— Hiszen fogok is én pihenni, üdülni, de majd csak akkor! Majd csak akkor.

A huszonöt esztendő nem telt tulságos gyorsan. Különösen a vége felé kissé lomhán mozogtak az évek. Az intézet nem bánt valami gavallérosan Winkler urral. A fizetés-javításnál kétszer is mellőzték, azzal a megokolással, hogy így is nagyon rendezett viszonyok között él. Azokra kell első sorban gondolni, a kik — nem tudnak úgy rendet tartani, mint ő.

Szó sincs róla, hogy ez lendített volna az okos Winkler egyre lankadó kedvén. Az embereket azelőtt se kereste, most meg egyenesen kerülte, — de a magánosság sem adott neki semmi gyönyörűséget. Sőt néha fojtónak érezte és olyan hidegnek, hogy szinte didergett benne. Valami enyhülést csak olyankor

érezte, mikor könnyelmű embereket látott vagy ilyenekről hallott, a kiket bajba sodort a könnyelműségük. Ilyenkor megcsillant a szeme és nagy elégtételt érzett.

Ilyen pillanata volt az is, a mikor először találkoztam vele.

Már akkor olyan volt, mint egy aggastyán. Az arcza ránczos, aszott, sárga, a vonásain a rossz gyomru emberek savanyúsága. Pedig még akkor nem volt ötven esztendő.

De ha ő soványodott is, a könyvecskék azok hiztak, gömbölyödtek, gyarapodtak.

III.

— Még csak két esztendő; csak két esztendőcske! — gondolta magában az okos Winkler, mikor kilépett a takarékpénztár ajtaján. Megint egy porció abrakot vitt a könyvecskéknek.

Mosolyogva baktatott a hivatal felé; de egyszerre állva maradt. Mintha villám lobbant volna el a szeme előtt.

Pedig villámlásról szó sem volt. Egy rózsás képű, kék szemű, szép szőke asszony állt előtte egy fehér arczu, kék szemű, tizenhárom-tizennégy esztendőös leánykával. Mind a két arcz olyan kedves, mind a kettő olyan ismerős . . . Mind a kettő . . .

Olga asszony volt, az a bizonyos Olgácska, a ki bizony nem maradt pártában a Winkler ur okossága miatt. Még az esztendőben férjhez ment egy vidéki professzorhoz. Az a gyönyörű, szőke leányka pedig a leánya.

Hogy mi volt az asszony első szava, arra Winkler ur soha sem fog emlékezni. A magáéra sem. Mintha egy meleg áradat zuhogott volna át a feje fölött az első perczen: nem látott, nem hallott. Csak arra emlékezett, mikor Olga asszony nevetve mondta:

— De ez csak a legnagyobb. Van még ott-hon is három darab. Egy leány, meg két fiu! Van is velük annyi baj, hogy látja, egészen megvénitettek! . . .

Olyan volt az arcza, mint egy nyiló rózsa . . . És mellette az a kis leány . . . Hát lehet ilyen megújhódás? . . .

Winkler ur csak dadogott valamit; az asszony pedig kedves, barátságos mosolylyal kérdezte:

— Hát maga Winkler ur? . . . Különben maga okos ember! . . . Nem rontotta meg ilyen bajokkal az életét.

Már tovább is mentek — kevés az idejük és még száz boltot kell végig zarándokolni — és Winkler ur még ott állt az utcán. Maga sem tudta, miért, olyan kábult volt, hogy alig látott és olyan nehéz lett a szive, hogy alig tudta emelni. Elkésve ért az irodába: de képtelen volt csak egy levelet is megírni. Folyton azt a virulót, kedves, szép asszonyt látta, karján azzal a finom, fehér arczu, kék szemü leánykával és a gondolata nem tudott megszabadulni ettől a bűvös képtől. A homloka égett, a szeme fátyolos volt és valami különös, hideg szomorúságot érzett, a mely átjárta a testét, mint a nedves köd.

Egy darabig csak tartotta magát, de azután nem bírta tovább.

— Beteg vagyok — mondta a társának — nagyon nem jól érzem magamat.

— Hát menjen haza, Winkler ur. Majd én bejelentem, hogy rosszul lett.

Ment is. Mikor a lépcsőn lefelé haladt, kapaszkodnia kellett. Megint azok jutottak az eszébe. Ha most rátámaszkodhatnék egy meleg karra . . . Ha az oldala mellett lenne valaki . .

Végre leért. És most azt tette, a mit huszonhárom esztendeje soha. Kocsiba ült. Azt sem nézte, hogy — kétlovas. Pedig villámoson is szépen mehetett volna . . . Eh, bánja az ördög.

Mikor hazaért, megrázkódott. A nagy bérkaszárnya, a melyben évek óta lakott, idegenül meredt rá. Piszkosnak, ridgnek, szomorunak látta és mikor benyitott a káposzta szagu lakásba, a hideg futott át rajta.

— Winkler ur — mondta a konyhában a háziasszonya, egy lompos, már őszülő fekete asszony — egy ur várja Winkler urat. Már egy órája várja.

— Engem? Ki keres engem? . . . Engem?

A nyomoruságos kis hónapos szobában csakugyan vendég várta. Egy köpczös, magas, elegáns ur.

— Winkler Károly urhoz van szerencsém?

— Mivel szolgálhatok?

A köpczös ur mosolyogva nyujtotta felé a kezét:

— Kérem, engedje meg nekem a szerencsét, hogy elsőnek gratulálhassak önnek. A Bajor-banktól vagyok . . . Jó hirt hozok Winkler urnak . . . Winkler urnak kihúzták a sorsjegyét . . . Kétszázezer korona, Winkler ur . . . Kétszázezer korona . . .

A Winkler ur viaszsárga arcza kékre vált. A szeme mintha megfagyott volna, szinte kísérteties nézéssel meredt a látogatójára. A melle zihált és az ajkai közül tompán bugygyant ki a szó:

— Kétszázezer korona . . . És most . . . Most . . . Most! . . .

Harmadszor már szinte kiáltva és fenyegető hangon mondotta ezt a szócskát, hogy:

— Most!

A bank embere mód nélkül meglepődött erre a hangra és mikor látta, hogy Winkler ur reszket és tántorog, ijedten szólt rá:

— De Winkler ur, az Istenért . . . Winkler ur !

Winkler ur rá sem hederített többé. Leroskadott a székre és úgy sirt, hogy alig lehetett érteni a szavát:

— Az egész életem . . . Az egész életem . . .

A bank emberének majd leesett az állambámulatában. Sose hitte volna, hogy a váratlan örömnek ilyen furcsa kitörései is lehetnek.

Hullámok.

I.

— És én megint csak azt kérdezem és mindig csak azt kérdezem: mi a számitásod? Hogyan és miből fogtok megélni?

— A kenyereimet mindig meg tudom keresni.

— Elhiszem. A kenyeredet meg fogod keresni. Most is megkeresed. De azt is tudom, hogy ez a kenyér csak — kenyér. És meg van írva, hogy nem csupán kenyérrel él az ember. Már pedig az is ember, a kit a te korodban angyalnak nézünk. Gondold meg, hogy a te angyalodnak a mamáját is angyalnak nézte annak idején az én Gedeon barátom. Nem akarok róla semmi rosszat mondani, hiszen még nem az anyósod, de támadt valamikor az az érzésed, hogy csak

a szárnya hiányzik a méltóságos asszonynak ahhoz, hogy angyal legyen?

— No, de kérlek bátyám!

— Bocsáss meg. Tudom, hogy nagyon nyers a szavam. De megvallom őszintén, nekem már nagyon is sok keserű és aggodalmas órát szerzett ez a dolog... Igazán nagyon fájna, ha csak egy pillanatig is a boldogságod ellenségét látnád bennem. Hogy szegény lányt végy feleségül, szerencsének semmi esetre se tartanám. De szerencsétlenségnek se okvetetlenül. Csakhogy szegény lány, meg szegény lány között tömérdek a különbség. Ha elveszel egy szegény lányt, a kit a maga igaz sorában neveltek, nem mondom, hogy örülök neki, de nem is ágálok ellene. Én is azt mondom. a mit te az imént: a kenyeredet mindig meg fogod keresni. De ezt a lányt nem fekete kenyérre nevelték. Ez egy méltóságos kisasszony, a kinek a gazdagság öröméből mindene megvan, csak éppen a gazdagsága nincs. Honnan szerzed meg neki a módot, hogy az eddigi életet folytathassa?

— Ezt nem is kívánja tőlem !

— Elhiszem. Melyik leány mondja az udvarlójanak, hogy ő csak tizenkét szobás lakásban tud boldog lenni vele ? Egyik se. Én is ismerem a dalt a szalmakunyhóról : Azoknak a kedves nótája ez, a kik még soha se laktak szalmakunyhóban. A szegénység egészen elfogadható, sőt vonzó állapot azoknak, kik még nem próbálták. Én elhiszem Majdánuszky Mártának, hogy őszintén beszél, mikor azt mondja, hogy neki a szegénység is öröm, ha te adod neki. De van őszinteség, a mi csak — tapasztalatlanság. Az ilyen őszinteségnek csak tapasztalnia kell, hogy megcsalva, vagy legalább is megtévesztettnek érezze magát. Az a joga a szegénységnek is megvan, hogy más legyen az íze, mint a milyennek az gondolta, a ki még soha se kóstolta. Ez a leány pedig még nem kóstolta. Ha hajlandó megkóstolni, ez a te felelősségedre történik. Hiszen te viszed bele . . . Vállalod-e a felelősséget azért is, hogy csakugyan ízleni is fog neki ? . . . Nem tartasz-e tőle, hogy eljöhét az idő, mikor számon kéri

tőled: miért cselekedted ezt vele? Mikor összehasonlításokat tesz a sorsa között, a melyet te adtál neki és a sors között, a melyhez legalább a képzeletének joga volt és ebben az összehasonlításban kijátszottnak, megszédítettnek érzi magát? Ne felejtsd el; nemcsak a magad soráról van szó ebben a dologban és nemcsak a te áldozatodról!

Pál Dénes megriadt tekintettel nézett a bátyjára. Becsületes, barna szemében az ijedtség fénye villant meg. Ez az ütés talált. A legény egészen megzavarodott és szinte mentegető hangon tördelte:

— Nem tudok nélküle élni.

Megrázkódott, mikor ezt a néhány szót ki mondta. Érezte, hogy a homlokát előnti a pirosság. Szemérmes és büszke természet volt és a lelkén áthatott az az érzés, hogy most nagyon megalázta magát. A keze ökölbe szorult és a gondolata valami kemény szót keresett — maga se tudta, hogy ki ellen.

A bátyja összecsapta a két kezét:

— De Dénes! kiáltotta, mosolygósra vált arcczal. Szívből gratulálok a fiatalságodhoz.

Ez után a nyilatkozatod után igazán bajos elhinni, hogy teljes harmincz esztendő telt már el az életedből — még mielőtt ismerted volna Majdánszky Mártát! . . . Kedves öcsém, husz esztendőös korában mond ilyet az ember, meg — hetvenesztendőös korában. De te nem vagy sem olyan fiatal már, sem olyan öreg még, hogy ilyeneket mondanod lehetne . . . Nem tudok élni nélküle! . . . Hát a mig nem ismerted, nem éltél?

A legény ingerülten mondta:

— Jó, jó, no!

Az öreg az öcsöce vállára tette a kezét:

— Ne hidd, mondta meleg, békítő hangon, hogy gúnyolódom. Azt az érzést, a mely most benned lázong, és sajog, méltányolom és tisztetem. De tudom azt is, hogy sokszor épen azzal tartozunk a boldogságunknak, a mit a boldogságunknak vélünk. Van szenvedés, a mit érdemes végigszenvetni, mert a végén nem veszített az ember . . . Nem szabad föltenned rólam, hogy fájdalmat okoznék neked, ha nem lenne a meggyőződése, hogy ezzel a fájdalommal tartozom neked.

És nem mondhatasz nekem olyan jót, szépet sem arról a leányról, a kit szeretsz, a melyet én föl ne tennék róla. De tudok mást is. Tudom, hogy nem lehet olyan kék a szeme, a melyiknél kékebb szem és nem lehet olyan puha haja, a melynél puhább haj is ne lenne a világon. Magunkban van a sorsunk, kedves öcsém, és senkire se mondhatjuk azt, hogy ez a másik ember az én boldogságom, vagy boldogtalanságom. Nem kívánnék én tőled lemondást, ha nem tudnám bizonyosan, hogy az élet többet, jobbat adhat érte neked.

Pál Dénes a homlokát dörzsölte és fáradt hangon mondta :

— Majd meggondolom a dolgot.

A bátyja a fejét rázta :

— Mikor legutoljára beszéltünk erről a dologról, három napi meggondolási időt kértél. Én két hetet adtam és ime egy hónap múlva jöttem a válaszáért. De most már döntened kell. Semmi értelme a halogatásnak. Hogy parancsoljak neked, ahhoz nincs jogom. De ahhoz igenis van, hogy — ne törődjem tovább a dolgoddal. Azt hiszem, a mi köte-

lességem ebben az irányban volt, már elég tisztességesen teljesítettem a gyerek-korod óta. A mid nem voltam, azzá nem lehettem, de azért nagyon árvának nem érezhetted magadat, ugy-e? Melletted voltam és soha sem kellett messze keresned, hogy megtalálj.

A legény halkán mondta :

— Az apám se lehetett volna jobb hozzám.

— Nem azért mondtam, hogy hálálkodj.

A testvérem árvája vagy, a mit tettem, kötelességem volt. És szeretném, ha megérténéd, hogy a kötelességemet teljesítem most is. Az elsőt, a mi nehezemre esik, mert tudom, hogy fájdalmat okozok neked. De az a hitem, hogy még nagyobb fájdalomtól mentelek meg vele.

A legény fölemelkedett. Roppant megtört hangon, de határozottan mondotta :

— Ugy lesz, a hogyan kívánta. Nem veszem feleségül Mártát.

Az öreg tétován és hitetlenül nézett az öcsésére.

Pál Dénes szó nélkül kezét nyújtott neki.

II.

Tehát elvégeztetett. Igazában csak az történt, hogy nem történt semmi. Hiszen még jegyesek se voltak — hivatalosan, a világ előtt.

Pál Dénes attól a perctől kezdve, hogy kimondotta a határozó szót, kétségbeesett erővel volt azon, hogy — okos legyen. Hangerősen is elismételgette magának:

— Csak józanon ! Csak józanon !

Csodálatosképen a bátyja argumentumai közül azokba kapaszkodott a legerősebben a gondolata, a melyeket a legnaivabbaknak ítelt . . . Hogy nem élt-e azelőtt is, mielőtt még ismerte volna Majdánszky Mártát és hogy csakugyan nincs-e kékebb szem és puhább haj a világon a Márta szeménél, meg a Márta hajánál ?

— Van, van, van ; bizonyosan van ; adta meg magának a feleletet és olyan nagy megnyugvást érzett, hogy szinte — elmosolyodott.

De azután megint jött egy hullám és elmosott minden bölcseséget és ledöntött min-

dent, a mi kimondva igazságnak hangzott. Nem igaz, hogy semmi se történik. Nem igaz, hogy semmi se volt az, a mi most semmivé válik. Igenis eljegyezte a leányt és nem is egyszer, hanem eljegyezte ezerszer. Igaz, hogy csak gondolatban: de minden perczenek minden gondolatában. A karjára füzte, a kebelére zárta és bejárta vele az álmok egész világát. És ez az álomvilág az ő igazi világa volt, a mióta találkoztak, ebben élt és a másik világot, a valóságot elképzelni se tudta, a minthogy nem tudjuk elképzelni azt a világot, a mely a mi életünk nélkül való.

A legény megrázkódott. Az az érzése volt, hogy el kellene mennie, futva kellene mennie valahová, de az a hely nincsen rajta a mapán. Mert a mi a földön van, az mind tulságosan közel van oda, a honnan menekülnie kellene. Égő dühvel és égő fájdalommal gondolt arra, a ki miatt így kell szenvednie és összeszorult fogakkal sziszegte a nevét:

— Márta . . .

Egyszerre gyűlölte a leányt és vad haragot érzett ellene, a miért így kell vergődnie

miatta. Azután meg az az érzése támadt, hogy térdre kellene előtte borulnia és valami nagyszerű, példátlan vezekléssel adózni neki azért, a mit ellene elkövet. Valami olyant, a miből okvetetlenül megértse, hogy annak az oka, a mi történik, teljesen kívül esik rajta és semmiféle megaláztatásnak még az árnyéka se hullhat az alakjára.

A fájdalmas szédületnek e zavaros változataiban szilárdan csak maga az elhalálózás maradt. Ez most már fanatikus eltökéltsége volt a lelkének a maga rideg merevségében szinte független a tulajdon okaitól is. Pál Dénes a világon semmit se érzett olyan erősen, mint hogy ezt meg kell tennie és meg kell tennie minél hamarább, de ha az okát kérdik, a gyötrelmes pillanatban bizonyára nem tudta volna megmondani.

Csak tulesni szeretett volna rajta minél hamarabb.

III.

Nekem régi, erős meggyőződése, hogy a becsületes embereknek külön gondviselésük

van. A becsületes ember is lehet szerencsétlen, lehet boldogtalan, de attól, hogy komisz emberré legyen, mindig megóvjá ez a külön gondviselés. Még olyankor is, mikor a becsületes embernek komisz dolgot kell cselekednie. Ilyenkor ez a gondviselés rendesen előáll egy ötlettel, a mely sokszor bátrabb, mint a milyenek a gondviselés rendes ötletei és új fényt vet a szenvedő hős már homályba merülő alakjára. Mintha ezt mondaná: ha csunya dolog is az, a mit csinálsz, szegény barátom, én tudom, hogy megszenvedsz érte magad és nem engedhetem, hogy másoktól is szenvedned kelljen miatta. Olyan fajta jó-tétemény ez, mint a mikor az elesett hősre egy gyöngéd kéz ráborítja a köpönyeget. A sebe nem gyógyul meg tőle, de legalább nem látják, hogy milyen — csunya.

A Pál Dénes számára is volt egy ilyen ötlete az ő gondviselésének. Igazán a legalkalmasabb időben állott elő vele.

... Mielőtt megnyomta a csengő gombját, jó öt percig vesztegelt a lépcsőházban a legény. Meg kellett várnia, míg valamelyest

meghalkul a szive viharos dobogása. Attól félt, hogy képtelen lesz egy szót is kiejteni tőle. Pedig gyönyörűen megfogalmazta, a mit mondani fog. Rövid lesz az egész, de határozott. Olyan világos, hogy ne lehessen még magyarázatot se kérni.

Végre is — csöngetett. És a mint belépett — elkezdődött a szerencséje.

Mártát egyedül találta.

A leány leplezetlen örömmel sietett eléje.

— Csakhogy már jön, Dénes! Tudja, hogy úgy vártam már, mint a Messiást... Egyedül vagyok itthon és csak azért maradtam itthon, hogy elmondhassam magának, és én mondhattam el magának az ujságot!

A legény szédült. Öntudatlanul mondotta?

— Az ujságot...

A leány hevesen, jókedvűen rázta szép szőke fejét. Nagy, nyugodt nézésű szeme — azok közül a sajátos, biztossággal tele tekintetű szemek közül való, a melyek olyan csodálatos nyíltsággal tudnak eltakarni mindent, a mi odabent történik — derűsen és kissé meghatottan csillogott. Az öröm mellett mintha

egy kis röstelkedés is lett volna a hangjában, mikor megszólalt.

— Igen; még pedig nagy ujságot. A mama megnyerte a pörét . . . Gazdagok lettünk Dénes!

Egészen odatolta elpirult szép fejecskéjét a legény arcza elé és a szeméből egyszerre mintha tűzszikrák szálltak volna a fiatal ember szemébe. Szikrák, a melyek csillogó szárnyukon átvigyék az ő örömét neki.

Pál Dénes arcza azonban nem piros lett, hanem fehér, mint a kréta. Hallott már erről a pörről, a mely az özönviz óta folyt a tanácsosné, meg az atyafisága között valami örökségen, de sohasem vette komolyan. A meglepő hír, a melyhez igazában már semmi köze sem lehetett, most úgy hatott rá, mint egy rettenetes ütés. Ugy elkábult, hogy majd megtántorodott. Egész öntudatlanul szaladt ki a száján a kérdés:

— És nagyon gazdagok lettek?

A leány mintha megütődött volna ezen a kérdésen. Halkan és vontatva mondta:

— Azt hiszem, igen; mert nagy volt az öröm.

A hang, a hogyan ezt mondta, végighasított a legényen. Behunyta a szemét és mohón, szakgatottan, hebegve mondta:

— Azt jöttem megmondani Márta . . . azt jöttem megmondani magának, hogy közöttünk . . . hogy mindennek vége Márta! . . . Legyen nagyon boldog Márta . . . Nagyon boldog legyen . . .

Hirtelen fölvetette a fejét és égő szemmel nézett a leányra. Láta, a mint ez hátratántorodik, az arcából elfut a vér és a szemére mintha ólmos kárpit gördülne. Ez mind csak egy szempillantásig tartott, következő pillanatban a kezén érezte a leány kezének szorítását és a maga szédületének ködén keresztül hallotta a rémült suttogást:

— Mi a baja Dénes? . . . Mi történt Dénes? . . .

Képtelen volt rá, hogy csak egy hanggal is feleljen. Kihuzta a kezét a leányéból és ment különös, merev, nehéz léptekkel, a melyeknek a zaja úgy vágott a fülébe, mint a pisztolydurrogás.

IV.

A szegény Gyuri bácsiról csurgott az izgalom verejtéke, mikor belépett az öcscséhez.

A legény a pamlagon feküdt mőzduatlanul, mintha ki lenne terítve. Nem mozdult meg a bátyja üdvözlésére sem. Az öreg ur zavartan törülgette a homlokát és eltelt egy pár percz, mig szóba tudott kapni. Ezt a fontos kijelentést tette, hogy:

— No, furcsa dolog az élet.

Az öcsce bizonyára egy véleményen volt vele, mert — ráhagyta. Egy szót se szólt.

Az öreg megint hallgatott egy sort, azután valami reszketeg, sunyi reménykedéssel mondotta:

— Voltál — ottan?

A legény biczczentett fektében.

Gyuri bácsi megrezdült:

— Csakugyan voltál?

— Voltam.

— És? . . .

Sehogy se tudta kimondani, a mit kérdezni akart. De a legény azért felelt.

— Igen . . . Vége van.

Az öreg urnak karikára nyílt a szeme:

— Hát nem hallottad, hogy . . . ? Nem tudod, mi történt?

— Tudom.

— És mégis?

A legény fekve maradt továbbra is, de a tekintetét hosszan, mereven szegezte az öreg arczába. Egy darab ideig némán nézte így hidegen, metsző élességgel, azután minden szót lassan ejtve mondotta:

— Ha rá tudtam szálni magamat, hogy otthagynom, mert szegény, ezt a csunyaságot nem tetézhetem azzal, hogy elvegyem, mert gazdag.

Gyuri bácsi a válla közé kapta a fejét. Mintha minden bölcsesség és minden méltóság kiszállt volna belőle, a mi pár nappal előbb még úgy sugárzott róla. Most csak egy mondat telt tőle, ezt is nagyon mentegődző hangon mormolta:

— Furesa dolog az élet!

Szinte szemrehányóan ismételte:

— Nagyon furesa . . . nagyon furesa!

Csak úgy oldalvást nézegetett az öcscsére,

a kinek az arcza olyan sápadt volt, mint egy halotté. Egyszerre azután fölkel, odament hozzá, leült a pamlag szélére és olyan meleg hangon, mintha egy beteg gyermekhez szólna, kérdezte tőte:

— Nem akarnál elutazni Dénes?

— Nem.

— Hát . . . hát különben nem akarnál valamit?

— Semmit se akarok.

Gyuri bácsi fölkel. Habozó, lassu léptekkel indult az ajtó felé. Már a kilincsen volt a keze, mikor visszafordult.

— Még csak egyet szeretnék kérdezni Dénes . . . Csak azt szeretném tudni még: — mit szólott a leány?

A legény kissé fölemelte a fejét.

— Csak nekem volt mondani valóm és nem neki.

— Hát nem mondott semmit?

— Semmit.

— Nem válaszolt?

— Nem volt, a mire válaszolni kellett volna.

Az öregnek egyszerre fölillant a szeme.

Majdnem jókedvű volt a hangja, mikor negyedszer is megkérdezte :

— Hát semmit sem mondott?

Pál Dénes kissé idegesen felelt :

— Nem is vártam feleletre.

Az öreg pattintott az ujjával. Hirtelen csupa sugárzás lett az arcza:

— Akkor hát, mondotta egészen megváltozott hangon, az utolsó szót még nem mondták ki ebben a históriában!

És fürge, kopogós léptekkel távozott.

A bátyja meglehetősen rejtelmesen hangzó utolsó szavára Pál Dénes izgatottan kapta föl a fejét. Ez a meglepő kijelentés egyszerre fölriasztotta a kábultságából. Roppantul sajnálta, a miért nem jutott elég gyorsan az eszébe, hogy magyarázatot kérjen.

A töprengés azonban nem kellett, hogy sokáig tartson. Alig tiz percczel az öreg távozása után megint csöngettek.

Levelet hoztak.

Meg sem kellett nézni az írást; Pál Dénes megérezte a szive hatalmas dobbanásából, hogy — kitől jött. Csak egy pár kusza sor volt az egész.

«Sem számon kérni, sem megváltoztatni nem akarom az elhatározását. De nem tudok belényugodni abba, hogy ebben a formában kapjam a sorsomat. Okvetellenül beszélnem kell önnel. Holnap délután várom. *Márta.*

V.

Pál Dénes másnap azzal a szilárd érzéssel indult el Majdánszkyékhoz, hogy az, a mi történt, meg már semmiesetre sem változhatik. Hiszen azóta sem változott semmi. De, sajátságosképpen, ez az érzés mintha elveszítette volna a súlyát. A lelkén nem érezte többé azt a kábitó, nehéz nyomást. A szíve könnyű volt; a gondolata világos és határozott. Az okát nem tudta, hogy miért, de óriási megnyugvást érzett abban a tudatban, hogy még egyszer beszélni fog a leánynyal. És alig várta, hogy szemben álljon vele

Ez a nagy nyugalom akkor sem hagyta el, mikor csakugyan ott állt már a leány előtt. Semmiféle zavart vagy elfogódottságot

nem érzett, csak mikor a leány arczába nézett, öntötte el a szívét mélységes, meleg megindulás. A mindig derűs, sugárzó szép arc most fehér volt és mintha a fáradtság odafagyott volna a vonásaira. Fáradtság ült a szemén is, a tekintete merev és árnyékos.

Magában volt. Mikor a legény belépett a nagy, háromablakos szobába. Márta eléje indult, de egyszerre állva maradt olyan tartással, hogy Dénes se mert egészen odamenni hozzá. Pedig szinte kényszerítő vágyat érzett, hogy megragadja a kezét és valami nagyon, de nagyon meleg szót mondjon neki.

Egy perczig így némán álltak egymással szemben. A leánynak gyöngén reszketett az ajka. Látszott rajta, hogy fájdalmas zavarban van és nem találja vagy elveszítette a szót, a mit mondani szeretne.

Végre is Dénes szólalt meg először :

— Eljöttem Márta, mondotta nagyon halkan, mert hiva . . . mert tudom, hogy igazolással tartozom magának.

A leány hirtelen fölkapta a fejét és egészen odalépett a legény elé:

— Semmivel se tartozik nekem, mondotta fölcattanó hangon, a mely gyanusan remegett, semmivel se tartozik nekem, csak . . . csak azt akarom tudni, miért cselekedte ezt velem? . . . Micsoda okot adtam én erre magának? . . . Mivel bántottam meg én a maga büszkeségét? . . . Mit változtatott én rajtam az a dolog? . . . Mit változtatott? . . . No, mondja meg, hogy mit?

Pál Dénes hallgatott. A leány égő szemmel nézett rá és mikor hasztalan várt a válaszra egy ideig, most már nyugodtabb hangon folytatta :

— Tudtam én azt Dénes, hogy maga büszke ember és tudom azt is, hogy a büszkesége fél minden megaláztatásnak még a lehetőségétől is . . . De szerethetett-e engem igazán akkor, ha félteni tudta tőlem . . . én tőlem a büszkeségét? . . . Tudom én jól, hogy a mi magában megszólalt, az nagyon becsülni való . . .

Nem beszélhetett tovább. Pál Dénes érezte, hogy forró pirosság borította el a homlokát. Mohón vágott a leány szavába :

— Ne folytassa tovább, Márta! Maga tévedésben van. A dolog nem úgy van, a hogyan maga gondolja!

— Nem úgy van?

— Nem úgy van. Hanem másként és — rosszabbul. Már tudniillik én rám nézve rosszabbul.

Nagyot lélegzett. Erőt kellett gyűjtenie, hogy ki tudja mondani azt, a mit meg kellett mondania:

— Márta, mondta megrokkant, tompa hangon, engedje meg, hogy megfogjam a kezét. Még megengedheti, mert a mit most teszek, azt a becsület parancsából teszem. De ha megtettem már, semmi jogom se lesz rá, hogy számot tartsak a becsülésére. Nyujtsa ide a kezét Márta, segíteni, hogy legalább a becsületelem ne sülyedjen el az örvényben, a melyben el kell merülnöm.

A leány szemében lobot vetett a rémület. Ijedten nézett a legényre, és reszketve nyujtotta felé a kezét:

— Mit akar mondani? kérdezte elfuló hangon.

Dénes mind a két kezével ragadta meg a leány kezét. Ugy kapaszkodott belé, mint a vizbefuló:

— Azt akarom megmondani magának, mondta tompán, hogy rosszabb vagyok, hitványabb vagyok, mint a milyennek maga elgondolni tudott!

— Dénes!

— Rossz vagyok és hitvány, Márta. A mit tettem, nem azért tettem, mert megtudtam, hogy maga gazdag, hanem azért, mert azt hittem, hogy szegény . . .

A leány megtántorodott. Önkénytelenül visszarántotta a kezét: de a leány kétségbeesett erővel szorította a magáéba és nem engedte el magától:

— Még csak egy perczig legyen irgalommal, Márta! Vegye tekintetbe, hogy a vallomásom önkéntes vallomás volt, semmi más nem parancsolta, csak az igazságnak a szentsége és tisztelete. Az érzés igazságáé, a mely a lelkünket összefonta és a melyet meggyaláztam volna, a hazugsággal távozom magától. Ha megvallottam a bűnömet, meg

kell hallgatnia a mentségemet is. Meg kell értenie, hogy a mit maga ellen cselekedtem, azt magáért tettem, esküszöm, hogy magáért, csak magáért . . .

A leány mereven nézett rá.

Pál Dénes egy kis szünetet tartott, azután izzó hangon folytatta :

— Nem magamat akartam elszakítani magától, hanem magát én tőlem. Nem én féltem a maga szegénységétől, hanem magát féltettem az enyémtől. Ugy éreztem, hogy a mit cselekednem kell, azzal tartozom magának és ezt meg kell tennem, mert maga nem szenvedhet, nem gyötrődhet annyit, a mennyiért én százszorosán meg ne fizetnék a magam szenvedésével. Az én álmairól a maga álmaira gondoltam és megrekesztettem, ha eszembe jutott, mi sors várhat ezekre az álmokra abban a valóságban, a mit én adhatok magának. És úgy éreztem : meg kell ölnöm ezeket az álmokat, mert czinkosukká tesznek a maga élete megrontásában . . . Ha tévedtem, Márta, ha az aggodalmam méltatlanság volt maga ellen, gondoljon arra,

hogy e bűnöm, mire cselekedetté vált, már bűnhődés volt: ítétet, a mit magamra mondtam és a melynél keményebbel semmiféle bíró se sujthatott.

Eleresztette a leány kezét és indult az ajtó felé.

— Megálljon ; mondta a leány alig hallhatóan.

Sokáig állottak egymással szemben. A leány a kebelére szoritotta a kezét és erősen lélekzett. Nehányszor intett a fejével, mintha szólni akarna, de nem tudott. Az arczában nem volt egy csöpp vér, Dénes rémülten ugrott hozzá és egyszerre a mellén érezte a halovány, szép fejet.

A leány szeme lecsukódott: de a pillái alól egyszerre fényes könyecseppek szivárogtak elő. És úgy szólalt meg, mintha álmában beszélne:

— Nagyon rosszul bánt velem Dénes . . . Nem lett volna szabad így gondolkoznia rólam . . .

Fölnyitotta a szemét, de a fejét ott hagyta a férfi keblén és mialatt egyre folytak a könnyei, most már erősebb hangon ismételte:

— Be fogom bizonyítani, hogy nem lett volna szabad így gondolkoznia rólam . . . És ez lesz a maga büntetése.

Dénes szó nélkül szoritotta a szivére a szőke fejecskét. A könyes arcz már mosolygott.

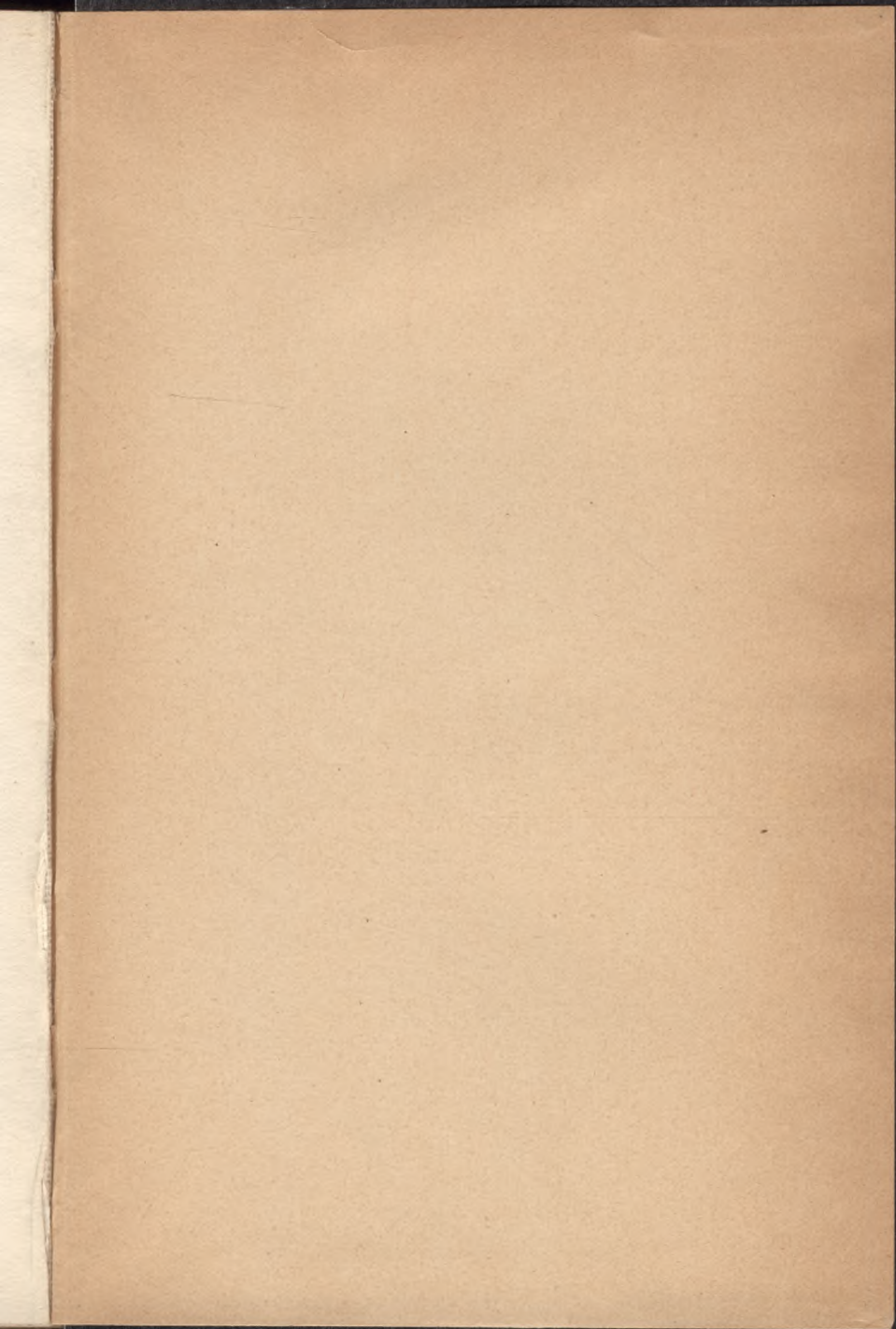

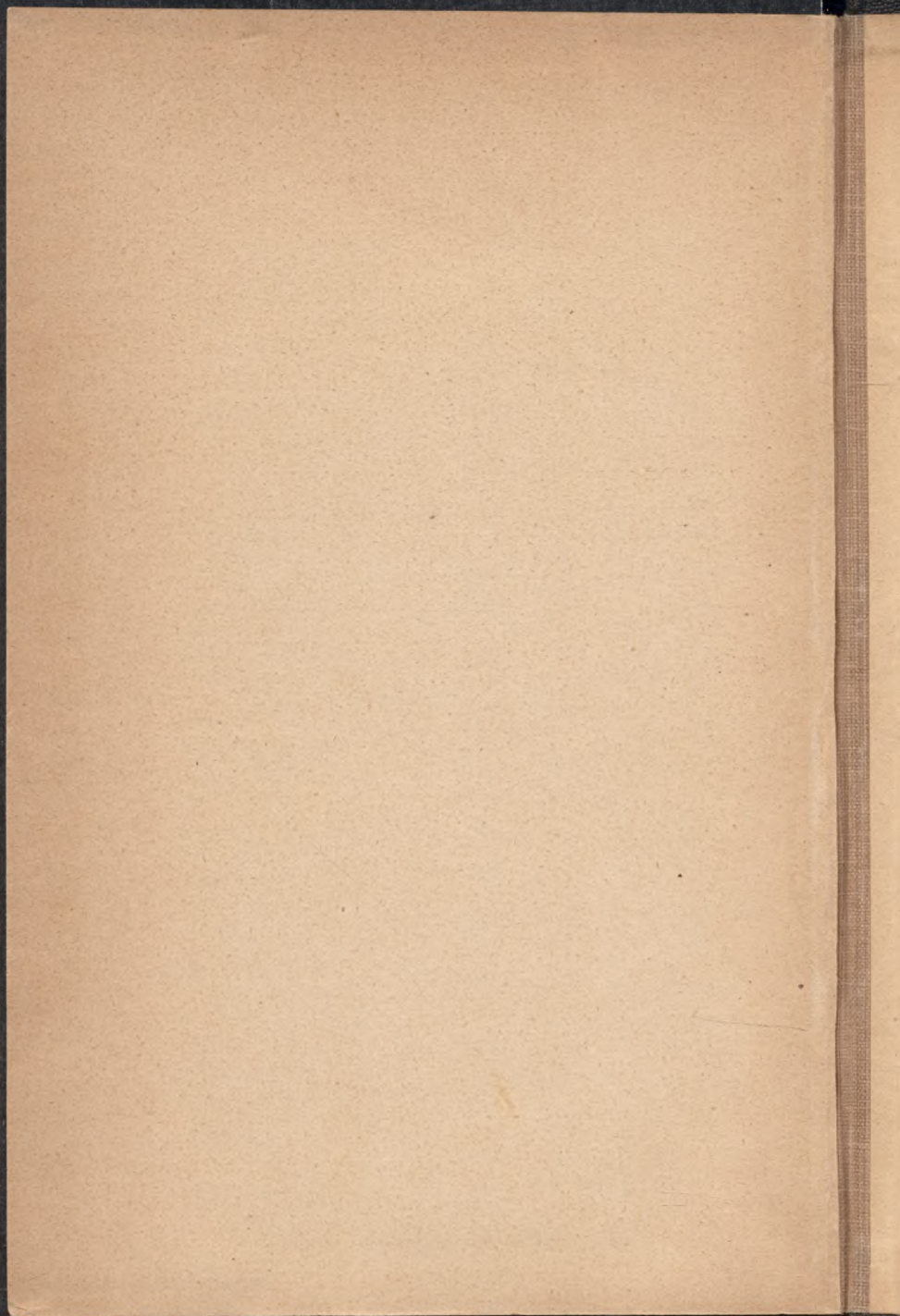
TARTALOM.

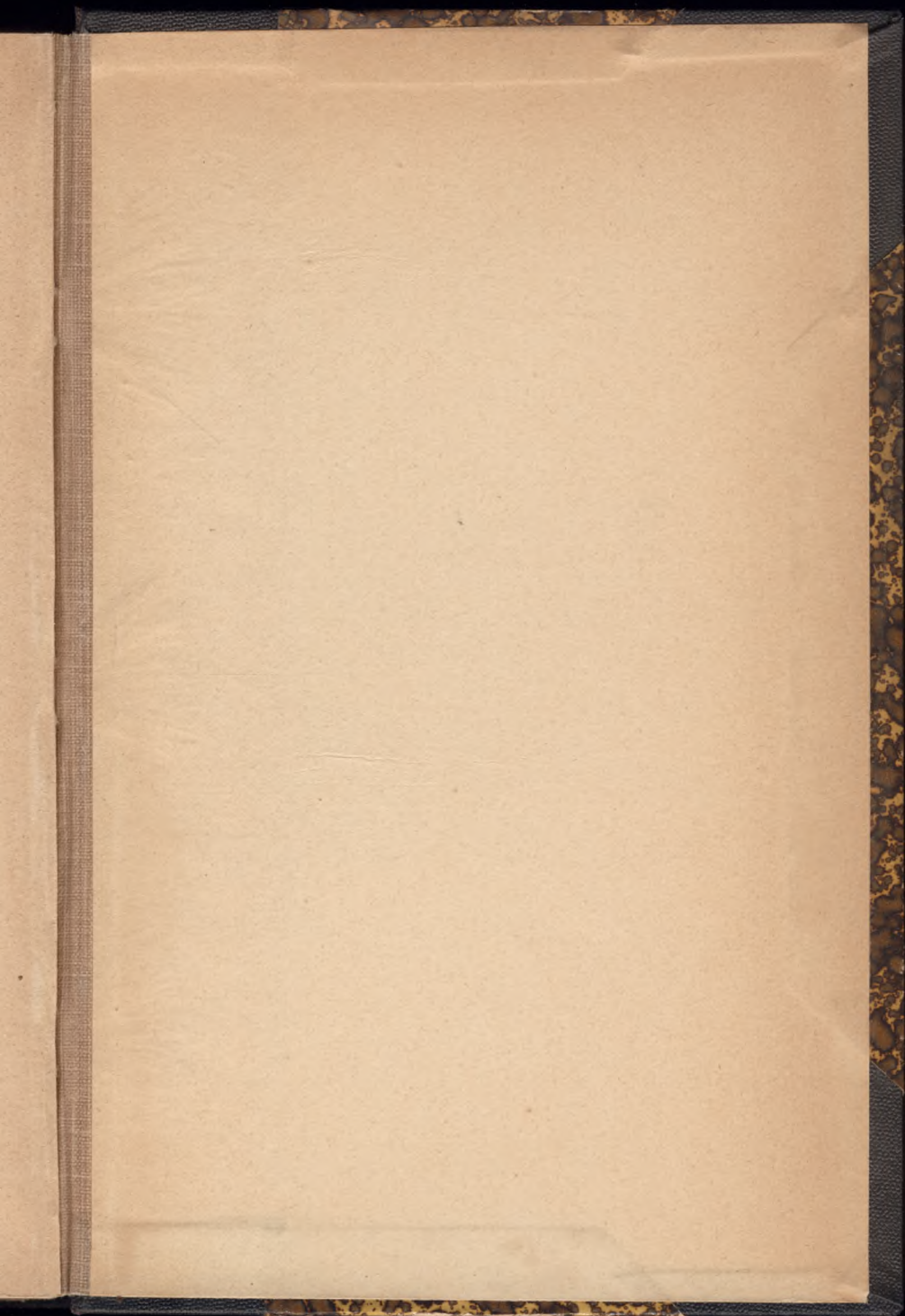
	Oldal
Palma di Palma.....	3
A fűtő.....	21
A nyakláncz.....	37
A kék kalapos asszony.....	55
Az ördög szobra.....	71
A legnagyobb bűn.....	88
A tanácsos úr megtérése.....	108
A Herkules-villa égése.....	116
A beliszkei angyalok.....	129
Hazafelé.....	139
Az erő.....	154
Gidóka.....	167
Az uzsorás.....	184
Az okos Winkler.....	201
Hullámok.....	218

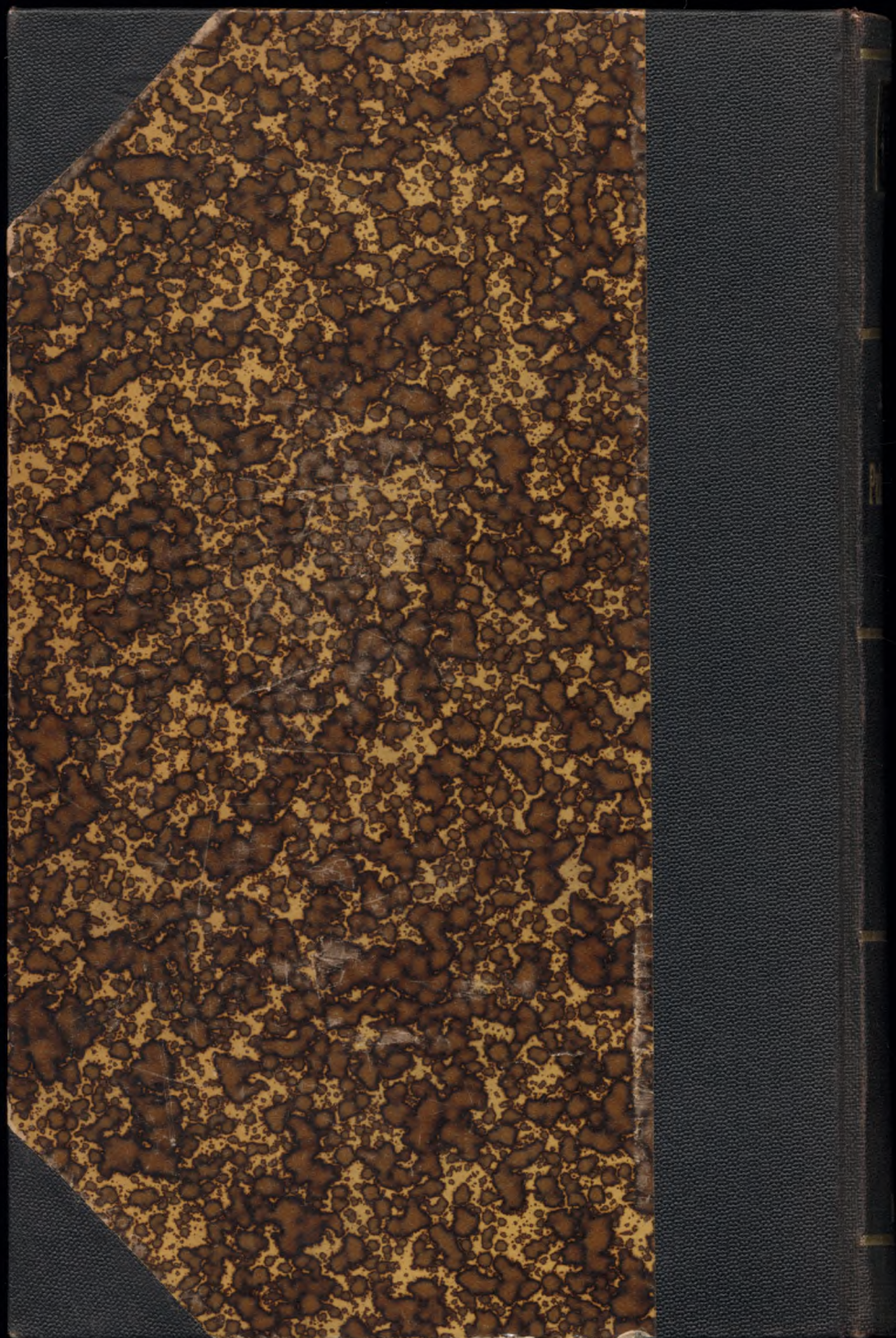

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

461461

SZŐLLŐSI

Palma di Palma

N. M.